

Ured za međunarodni razvoj Vlade Velike Britanije (DfID)

BOSNA I HERCEGOVINA

**RADNE I SOCIJALNE POLITIKE U BOSNI I HERCEGOVINI: RAZVOJ POLITIKA
DJELOVANJA I UBLAŽAVANJA NEGATIVNIH POSLJEDICA PRIVATIZACIJE**

Broj ugovora CNTR 00 1368A

Živjeti u BiH

Panel anketa - Izvještaj TALASA 4

Nacrt za diskusiju

9. maj 2005.

Birks Sinclair & Associates Ltd.
Gatehouse Suite
Palatine House
Belmont Business Park
Durham
DH1 1TW
United Kingdom

Telefon: 00-44-191-386-4484

Faks: 00-44-191-384-8013

E-mail: Office@Birks-Sinclair.com

Web strana: www.Birks-Sinclair.com/BiH.htm

Nezavisni biro za humanitarna pitanja (IBHI)
Šaćira Sikirića 12
71000 Sarajevo
Bosna i Hercegovina

Telefon/Faks: 00 387 33 219 780 /1/
00 387 33 268 750

E-mail: bosnal@ibhibih.org

Web strana: www.ibhibih.org

Institute for Social and Economic Research
(Institut za društvena i ekonomska istraživanja)
University of Essex (Univerzitet u Essexu)
Wivenhoe Park
Colchester CO4 3SQ
United Kingdom

Telefon: 00 44 1206 872 957

Faks: 00 44 1206 873 151

E-mail: iser@essex.ac.uk

Ovaj dokument je rezultat projekta koji podržava Ured za međunarodni razvoj Vlade Velike Britanije (DfID). Stavovi izneseni u dokumentu nisu nužno stavovi DfID-a.

Priznanja

Ovaj izvještaj je rezultat partnerstva zajedničkog međunarodnog i bosansko-hercegovačkog tima.

Vođe zajedničkog tima su bili dr. Stace Birks, Lewis Cornelius i dr. Žarko Papić, uz pomoć Rachel Smith, koja je vršila obuku za terenske aktivnosti ankete i unos podataka i upravljala njima, i dr. Heather Laurie, Frances Williams, dr. Jon Burton i prof. Peter Lynn, koji su pružali tehničke savjete i smjernice i kontrolu kvaliteta implementacije ankete.

Autori ovog Izvještaja su dr. Heather Laurie i dr. Jon Burton iz Instituta za društvena i ekonomska istraživanja sa Univerziteta iz Essex.

Grupe korisnika podataka (GKP) za FBiH, RS i BiH su vršile ukupno nadgledanje i usmjeravanje. GKP-i su pratile proces rada i usmjeravale fokus ovog izvještaja. Sastav članstva GKP-a po ustanovama i pojedincima je priložen u Aneksu B.

Jedinica za ekonomsko planiranje i implementaciju Srednjoročne razvojne strategije (EPPU) Vijeća ministara BiH je iskazala potrebu za sprovedbom Talasa 4 ankete Živjeti u BiH i analizom podataka, a implementaciju je podržao DFID.

Tim iz BiH je obuhvatao sljedeće osobe: Zdenko Milinović i Slavka Popović iz Agencije za statistiku za Bosnu i Hercegovinu (BHAS), prof. Derviš Đuđević i Munira Zahiragić iz Federalnog zavoda za statistiku (FZS) i Slavko Šobot i Jelena Đokić iz Republičkog zavoda za statistiku Republike Srpske (RZS RS), koji su obezbjeđivali strateške savjete za upravljanje anketom; Edin Šabanović iz BHAS-a, Dubravka Husić i Fehrija Mehić iz FZS-a i Bogdana Radić i Vesna Grubiša iz RZS RS-a, koji su organizirali komponentu terenskog rada u anketi, i Ahmet Fazlić iz FZS-a i Mladen Radić i Vladan Sibinović iz RZS RS-a, koji su bili odgovorni za komponentu obrade podataka. Fahrudin Memić iz EPPU-a je obezbjedio stručnu podršku putem razvoja programa za unos podataka i ponderisanja podataka. Azemina Vuković iz EPPU-a je davala sveukupne smjernice i podršku.

Željeli bismo naglasiti da je Panel anketa provedena kroz zajednički rad BHAS-a, FZS-a i RZS RS-a, što je doprinijelo razvoju njihovih vlastitih kapaciteta.

Rad tima je podržala Ana Abdelbasit, pomoćnica na Projektu.

Tim posebno želi izraziti svoju zahvalnost supervizorima i anketarima, koji su učinili da prikupljanje podataka na terenu bude uspješno, kao i operaterima odgovornim za unos podataka.

Treba posebno pomenuti ispitanike iz Panel ankete. Vrijeme koje su oni odvojili za istraživanje odražava njihovo razumijevanje potrebe da osobama koje razvijaju politike omoguće detaljniju sliku trendova u BiH, u nadi da će to poboljšati sredstva na koja se oslanja razvoj politika i povećati želju samih ispitanika da učestvuju u tom procesu. Članovi Tima su zahvalni ispitanicima na vremenu koje su posvetili istraživanju, bez čega ovaj izvještaj ne bi postojao.

Kinnon Scott i Ruslan Yemtsov iz Svjetske banke su dali svoje komentare na upitnik i korisne doprinose.

Treba zahvaliti DfID-u na podršci, a posebno na komentarima i podršci koje su pružili Teresa Durand, Saul Morris, Malcolm Worboys, Russell Watson, Mary Shockledge, Anamaria Golemac Powell i Armina Dedić

Direktori tima projekta su odgovorni za izvještaj i njegove zaključke.

Spisak skraćenica

BHAS	Agencija za statistiku Bosne i Hercegovina
BiH	Bosnia i Hercegovina
DFID	Ured za međunarodni razvoj Vlade Velike Britanije
EPPU	Jedinica za ekonomsko planiranje i implementaciju SRS BiH
FBiH	Federacija Bosne i Hercegovine
FZS	Federalni zavod za statistiku
GKP	Grupa korisnika podataka
HBS	Anketa o budžetu domaćinstava
IBHI	Nezavisni biro za humanitarna pitanja
ILO	Međunarodna organizacija rada
ISCO	Međunarodna standardizirana klasifikacija zvanja
ISER	Institut za društvena i ekonomska istraživanja, Univerzitet u Essexu, UK
KM	Konvertibilna marka
LFS	Anketa radne snage
LSMS	Anketa mjerenja životnog standarda
NACE	Nomenclature générale des Activités économiques dans les Communautés Européenes (Statistička klasifikacija ekonomskih aktivnosti u Evropskoj zajednici)
PAD	Panel anketa domaćinstava
RS	Republika Srpska
RZS RS	Republički zavod za statistiku RS
SB	Svjetska banka
SI	Statističke institucije
SRS	Srednjoročna razvojna strategija

Sadržaj

IZVRŠNI SAŽETAK	7
1. UVOD	8
2. DEMOGRAFSKO I SOCIJALNO STANJE U BIH	13
3. STAMBENA PITANJA, MIGRACIJA I GEOGRAFSKA POKRETLJIVOST	21
4. ZAPOSLENOST I NEZAPOSLENOST	35
5. PRIHODI	47
6. DINAMIKA SIROMAŠTVA	59
7. ZDRAVLJE	66
8. VRIJEDNOSTI, MIŠLJENJA I KVALITET ŽIVOTA	78

Aneksi

Aneks A	Izvještaj o terenskom radu
Aneks B	Institucionalni sastav i Opis aktivnosti Grupa korisnika podataka (GKP)
Aneks C	Kratki opis projekta

Izvršni sažetak

- *Serijski panel anketa domaćinstava (poznata kao anketa "Živjeti u BiH") je obuhvatila anketiranje oko 3000 domaćinstava u BiH tokom posljednje četiri godine, 2001 – 2004. Rezultati panel ankete su prvi longitudinalni podaci za BiH i predstavljaju jedinstveni izvor podataka za praćenje promjena tokom vremena u nizu područja važnih za razvoj strategija.*
- *Glavni rezultati ankete sugeriraju da u protekle četiri godine postoji opšte poboljšanje u životnim uslovima u BiH. Broj vlasnika domova je značajno povećan uz smanjenje broja onih koji žive u privremenom ili ilegalnom smještaju. Pristup osnovnim uslugama značajnim za javno zdravlje kao što su tekuća voda i kanalizacija su također poboljšani. Postoje i drugi pokazatelji povećanja prosperiteta kao što je poboljšanje pristupa novim tehnologijama. Na primjer, broj vlasnika mobilnih telefona rapidno raste, posebno u RS gdje je veći procenat domaćinstava koji sada imaju mobilne telefone nego u FBiH.*
- *Trendovi tržišta rada su ponešto izmiješani. Stopa zaposlenja za populaciju radnog uzrasta (od 15 do 64 godine) se povećala za oko 6 procenata između 2001 i 2004 godine ali je stopa nezaposlenosti za BiH pala za samo 1% u istom periodu. Dodatno, ukupna stopa nezaposlenosti se povećala u 2003 i 2004 godini, mijenjajući prijašnji trend pada. Povećanje nezaposlenosti je veće za RS nego za FBiH.*
- *Nivoi obrazovanosti i dalje ostaju niski za većinu populacije. Lica bez kvalifikacija imaju najmanje šanse da nađu plaćeni posao, a prate ih oni koji imaju samo završenu osnovnu školu. Ove dvije grupe će vjerovatno ostati među nezaposlenima i malo je vjerovatno da su prešli iz nezaposlenih u zaposlene u periodu 2001 – 2004. Ovo je važno dugoročno pitanje jer će biti potrebno nekoliko godina da se osjete poboljšanja u obrazovnom sistemu koja će obezbijediti adekvatnu radnu snagu tržištu rada.*
- *Prosječni prihod po domaćinstvu je povećan zahvaljujući prvenstveno povećanju prihoda zaposlenih. Dok je ukupni prihod povećan u oba entiteta, postoje dokazi da je trend uočen u Talasu 3 nastavljen u FBiH, i da se živi bolje tokom proteklih godina nego u RS. Podaci ukazuju na rastuću razliku u prosječnom prihodu u RS i FBiH, razliku koja je većinom uzrokovana višim platama i povećanju u zaposlenosti u FBiH tokom prošle četiri godine.*

1. Uvod

Ova primijenjena studija se bavi osnovnim pitanjem podržavanja prikladnog razvoja socijalne politike u BiH. Kreatori politike u oba entiteta u okviru BiH suočavaju se s nizom problematičnih izbora u oblasti socijalne politike. Kvantitativni i kvalitativni podaci i analize koje su od suštinske važnosti za socijalnu politiku su prilično slabi. Ipak, okolnosti su složene, a pritisci da se formuliра djelotvorna i održiva politika su sve veći. Iz tog razloga, ovaj izvještaj daje doprinos jednom okviru koji:

- informira i podržava ukupni proces kreiranja politike i jača funkciju kreiranja socijalne politike na nivou entiteta;
- podržava statističke ustanove, odgovorne za statističke analize i izvještavanje, radi omogućavanja razvoja politika na osnovu podataka.

Ovaj izvještaj to radi putem predstavljanja podataka iz panel ankete o domaćinstvima u BiH. Podaci potiču iz godišnjeg anketiranja uzorka domaćinstava, koji su dio serije anketa o domaćinstvima koja je započeta sa Anketom o mjerenju životnog standarda (LSMS), i bit će nastavljena kroz:

- Anketu o budžetu domaćinstava (HBS),
- Anketu o radnoj snazi (LFS).

BiH doživljava brzu promjenu, nakon oporavka od rata, u ubrzanoj tranziciji na tržišnu ekonomiju. Implikacije ovakvog razvoja za socijalnu politiku se mogu pravilno interpretirati jedino kroz praćenje uticaja makroekonomskih promjena na pojedince, porodice i domaćinstva tokom vremena. To zahtijeva analizu *dinamike* dešavanja, kao što su: promjene radnih mjesta, geografska pokretljivost, mijenjanje sastava domaćinstva, promjene u iznosu prihoda, promjene zdravstvenog stanja, i njihovo međusobno učešće.

To se radi praćenjem promjena u ponašanju i bogatstvu domaćinstava, porodica i njihovih članova tokom vremena. Prikladna metodologija za to je panel anketa o domaćinstvima, na kojoj se zasniva ovaj izvještaj “Živjeti u BiH”.

Seriya panel anketa o domaćinstvima (“Živjeti u BiH”) omogućuje godišnje mjerenje promjene i dozvolice ujedinjavanje podataka za pojedince tokom vremena, radi procjenjivanja uticaja promjene na način koji ne mogu omogućiti podaci iz poprečnog presjeka.

U kontekstu BiH, sposobnost praćenja takvih tranzicija tokom vremena, dok se nastavlja privatizacija i reorganizacija ekonomije i vrši reorganizacija tržišta rada, bit će kritična za formuliranje sveukupne socijalne politike, kao i dopunskih mjera za ublažavanje mogućih štetnih uticaja privatizacije i reorganizacije na sigurnost pojedinaca i porodica.

Time panel anketa, u podršci razvoju politike, nadopunjuje jednokratne ankete domaćinstava.

Ovaj izvještaj daje široku sliku tema obuhvaćenih istraživanjem “Živjeti u BiH” i potencijal za analizu politike kroz korištenje panel podataka.

Izvještaj namjerno ne pokazuje sve indikatore obuhvaćene panel anketom već mu je, umjesto toga, namjera da čitatelju pruži razumijevanje obuhvaćenih tema i potencijala tih podataka za analizu. Također je pretežno opisnog karaktera i zanimljiv je za kreatore politike, istraživače, kao i širi auditorij i međunarodnu zajednicu.

Panel anketa u BiH je prva anketa takve vrste na Balkanu. Ona predstavlja jedinstveni izvor podataka za dalju analizu i podržat će niz daljih analiza ove bogate baze podataka na brojne načine koji će dodatno doprinijeti razvoju politika.

Ovaj izvještaj obrađuje sedam glavnih tema koje su uporedive sa temama pokrivenim u Izvještaju Talasa 3 za 2004. godinu. Teme su:

- demografsko i socijalno stanje u BiH;
- stambena pitanja, migracija i geografska pokretljivost;
- zaposlenost i nezaposlenost;
- prihodi;
- dinamika siromaštva;
- zdravlje;
- vrijednosti, mišljenja i kvalitet života.

Analiza ovih tema pokazuje razliku između podataka iz jednokratnih i panel anketa. Podaci o kretanjima iz jednokratnih anketa pokazuju male promjene u ukupnim procentima iz godine u godinu. Stiče se utisak da postoji opšta stabilnost ili da dolazi do postepenih promjena. Panel podaci, kod kojih se isti pojedinci prate tokom vremena, obično otkrivaju da se dešava mnogo više promjena tokom promjena stanja pojedinaca u okviru ukupne distribucije. Na primjer:

- pojedinci dobijaju i prekidaju posao,
- pojedinci i porodice postaju siromašni i prestaju biti siromašni,
- zdravstveno stanje pojedinca i porodice se mijenja u skladu s promjenama stanja zaposlenosti i prihoda.

Kako raste broj godina panel podataka, moguće je sagledati dugoročnije tranzicije tokom perioda od četiri godine. Izvještaj predstavlja konkretne rezultate od značaja za politike, ali isto tako ukazuje na različite vrste analiza koje se mogu vršiti sa panel podacima. Daje smjernice, naročito u kontekstu socijalne politike u BiH, za dalja istraživanja koja se mogu nadograditi na platformu koju ovaj Izvještaj predstavlja.

U ovoj fazi naglasak analize i tabelarnog prikaza podataka je na entitetskom nivou, a razlog tome je konstitutivno dodjeljivanje zaduženja za socijalnu politiku entitetskom nivou.

Panel anketu i prateći projekt finansira Ured za međunarodni razvoj Vlade Velike Britanije (DfID). Terenski rad i obradu podataka provode statističke institucije (Agencija za statistiku BiH – BHAS, Federalni zavod za statistiku – FZS i Republički zavod za statistiku Republike Srpske – RZS RS) u BiH, u partnerstvu s Birks Sinclairom, Nezavisnim biroom za humanitarna pitanja (IBHI) i Institutom za društvena i ekonomska istraživanja (ISER). Partnerstva koja razvija projekt su proširena na ministarstva i korisnike podataka iz oba entiteta i Vijeće ministara BiH, u smislu razvoja politike.

Priprema i provedba ovog rada su pod vodstvom dvije Grupe korisnika podataka (GKP – vidi Aneks B) na nivou entiteta i, u novije vrijeme, GKP za BiH na nivou države.

Ovaj izvještaj je zasnovan na panel podacima iz godišnjih Talasa 1, 2, 3 i 4 panel ankete “Živjeti u BiH”. Uzorak panel ankete se sastoji od preko 3000 domaćinstava izvučenih iz LSMS-a, koju je 2001. provela Svjetska banka u saradnji sa statističkim institucijama. Odabrano je oko pola domaćinstava anketiranih u okviru LSMS i preneseno u panel anketu. Ta domaćinstva su po drugi put anketirana 2002., treći put u 2003. i ponovo u novembru 2004. godine. Sada imamo panel od četiri godine, pri čemu se anketiraju isti pojedinci u vremenskim tačkama u nizu (vidi Aneks A, radi cjelovitog opisa strukture panela, odabira uzorka i terenskih procedura).

Stope učešća u Talasu 4

Panel anketa uživa visoke stope učešća tokom četiri godine prikupljanja podataka, uz stope učešća za talas 4 koje su više od stopa ostvarenih u talasu 3. U talasu 4 je za anketiranje izdano 1501 domaćinstava u FBiH i 1212 domaćinstava u RS. Pošto je moguće da su osobe koje su odselile iz domaćinstava formirale nova domaćinstva, moguće je da broj domaćinstava bude povećan tokom terenskog rada. U oba entiteta je formiran sličan broj novih domaćinstava; 159 u FBiH i 166 u RS. To znači da je identificirano 3038 domaćinstava tokom terenskog rada. Od tog broja je 2969 bilo prihvatljivo za anketiranje, 69 domaćinstava je ili odselilo van BiH, smješteno u ustanove ili preminulo (40 u RS i 29 u FBiH). Kao što Tabela 1.1 pokazuje, anketirano je 95,6% adekvatnih domaćinstava, što je izuzetno visoka stopa odgovaranja po međunarodnim mjerilima za anketu ove vrste i odražava dobar kvalitet terenskog rada i prikupljanja podataka u oba entiteta.

Tabela 1.1 **Talas 4 - rezultati odgovaranja za adekvatna domaćinstva po entitetima**

	Entitet		
	% za RS	% za FBiH	Ukupni % za BiH
Anketirano domaćinstvo	98,2 (1314)	93,4 (1523)	95,6 (2837)
Domaćinstvo odselilo i nije pronađeno	0,4 (5)	1,0 (16)	0,7 (21)
Nije anketirano	1,4 (19)	5,6 (92)	3,7 (111)
Ukupno N	1338	1631	2969

Ukupno, 9128 pojedinaca (uključujući djecu) je popisano u okviru uzorka domaćinstava u Talasu 4 (5019 u FBiH i 4109 u RS). U okviru 2837 prihvatljiva domaćinstva, 7603 pojedinac starosti od 15 godina ili više je bio adekvatan za anketiranje sa 7116 (93,6%) uspješno anketiranih. Stopa odgovaranja je bila viša (98,6%) u okviru domaćinstava koja su sarađivala (u kojima je obavljen najmanje jedan anketni razgovor).

Tabela 1.2 **Talas 4 - rezultati odgovaranja za adekvatne pojedince po entitetima**

	Entitet		
	% za RS	% za FBiH	Ukupni % za BiH
Anketirani	99,2 (3354)	98,1 (3762)	98,6 (7116)
Nisu anketirani	0,8 (28)	1,9 (73)	1,4 (101)
Ukupno N	3382	3835	7217

Veoma važna mjera u longitudinalnim anketama je godišnja stopa ponovnog anketiranja pojedinca. To je zbog toga što visoka stopa smanjivanja uzorka, pri čemu veliki broj ispitanika ispada iz ankete tokom vremena, može dovesti u pitanje kvalitet prikupljenih podataka. U BiH su stope ponovnog anketiranja pojedinca bile visoke za ovu anketu. Stopa ponovnog anketiranja pojedinca je broj ljudi

koji je učestvovao u anketnom razgovoru u vremenu t-1, a koji je također učestvovao u anketnom razgovoru u t. Od osoba koje su učestvovala u cjelovitim anketnim razgovorima u talasu 3, 6654 je također učestvovalo u cjelovitim anketnim razgovorima u talasu 4. To predstavlja stopu ponovnog anketiranja od 98,9%, što je izuzetno visoka stopa po međunarodnim mjerilima. Kad razmotrimo ispitanike koji su anketirani u sve četiri godine ankete, postoji 5923 slučajeve koji su raspoloživi za longitudinalnu analizu, 2732 u RS i 3191 u FBiH. To predstavlja 76,5% uzorka koji je odgovarao u talasu 1, što je stopa zadržavanja koja je ponovo visoka u poređenju s mnogim drugim panelima širom svijeta¹.

¹ Svi rezultati predstavljeni u ovoj izvješću su ponderisani da uzmu u obzir vjerovatnoću izbora i slučajeve bez odgovora u talasima 2, 3 ili 4. Rezultati predstavljeni u tabelama su ponderisani brojevi uzorka. Tabele prikazuju samo one slučajeve u kojima je dat validan odgovor.

2. Demografsko i socijalno stanje u BiH

Glavni nalazi

- *U RS ima više samostalnih djelatnika nego u FBiH iako je broj samostalnih djelatnika u oba entiteta porastao u proteklih četiri godine.*
- *Ukupni nivoi nezaposlenosti u BiH su smanjeni u protekle četiri godine za oko 2 procenta, promjena koja je, čini se, uzrokovana povećanjem broja samostalnih djelatnika i smanjenjem broja onih koji se opisuju kao "domaćice". Ovo je nastavak trenda uočenog u Talasu 3 koji je ukazao na to da više žena sa porodicama postaje radna snaga.*
- *Oko 25% populacije u BiH nema nikakvih obrazovnih kvalifikacija a samo 3% ima univerzitetsku diplomu. Uočen je porast u procentima onih sa diplomom srednje škole.*
- *3% ispitanika u RS i 4% ispitanika u FBiH je steklo kvalifikacije između 2003 i 2004. To su bili prvenstveno mlađi ljudi i studenti.*
- *Trend tokom posljednje četiri godine pokazuje značajno povećanje broja osoba koji posjeduju dom. Stopa rasta u vlasnicima domova je veća u RS nego u FBiH. Ako se ovaj trend nastavi istom stopom rasta u nekoliko narednih godina broj onih koji posjeduju domove u RS biće usporediv sa onima iz FBiH.*
- *Kao i 2003, 30% od radno sposobnih domaćinstava nisu imali niti jednog sa plaćenim zaposlenjem u vrijeme provedbe ove ankete 2004.*
- *Domaćinstva u FBiH su generalno bogatija u smislu prosječne vrijednosti prihoda domaćinstava iz svih izvora. Čini se da je to uzrokovano visokim nivoima prihoda iz zaposlenosti u FBiH.*
- *Četverogodišnji trend pokazuje postepeno smanjenje u veličini prosječnog domaćinstva. Procent domaćinstava sa jednom ili dvije osobe raste a broj velikih domaćinstava se smanjuje.*

Ovo poglavlje sadrži tabele sa deskriptivnim podacima različitih demografskih i socijalnih varijabli tokom četiri godine anketiranja. Detaljniji pregled specifičnih područja je sadržan u poglavljima koja slijede.

Tabela 2.1 pokazuje distribuciju rezultata glavnih demografskih varijabli za anketirani uzorak. Trend kretanja iz godine u godinu je prilično stabilan za oba entiteta sa sličnim distribucijama podataka o starosti, spolu i trenutnim bračnim stanjem u svim Talasima.

Tabela 2.1 **Glavne demografske varijable - Talasi od 1 do 4 (sve anketirane odrasle osobe uključujući nove kandidate u Talasima 2, 3 i 4)**

		Entitet											
		% za RS				% za FBiH				Ukupni % za BiH			
		T1	T2	T3	T4	T1	T2	T3	T4	T1	T2	T3	T4
Spol	Muški	49,9	50,3	49,2	49,7	47,2	47,2	47,0	46,4	48,4	48,6	48,0	47,8
	Ženski	50,1	49,7	50,8	50,3	52,8	52,8	53,0	53,6	51,6	51,4	52,0	52,2
Starost	15 - 24	18,2	18,3	17,6	15,9	19,8	19,7	19,7	18,2	19,1	19,1	18,7	17,2
	25 - 34	15,4	15,4	15,8	16,9	16,4	16,1	16,0	15,3	16,0	15,8	15,9	16,0
	35 - 44	16,6	15,8	15,3	14,4	18,8	17,8	17,8	18,0	17,8	16,9	16,6	16,5
	45 - 54	18,5	18,3	18,9	19,2	16,3	16,5	16,5	16,9	17,3	17,3	17,6	17,9
	55 - 64	14,1	14,2	13,7	13,8	13,4	13,2	13,4	13,0	13,7	13,7	13,5	13,3
	65 i više	17,1	18,1	18,7	19,8	15,5	16,6	16,7	18,7	16,2	17,3	17,6	19,1
Bračni status													
	Neoženjen/Neudata	30,2	28,2	27,8	27,2	30,1	27,8	27,3	26,3	30,1	28,0	27,5	26,7
	Oženjen/Udata	57,4	58,4	57,9	57,3	57,3	58,7	58,6	58,8	57,4	58,5	58,3	58,2
	Udovac/Udovica	10,6	11,4	12,3	13,0	11,2	11,6	11,6	12,6	10,9	11,5	11,9	12,8
	Razvedeni/Razdvojeni	1,8	2,0	1,9	2,4	1,4	1,9	2,3	2,3	1,6	1,9	2,1	2,4
Zaposlenost*													
	Zaposlen	26,5	25,1	25,9	25,4	22,9	23,9	24,6	25,6	24,5	24,4	25,2	25,5
	Samostalni djelatnik	4,7	7,1	7,0	7,5	2,4	3,6	4,3	4,9	3,4	5,2	5,6	6,0
	Na određeno vrijeme/sezonski radnik	1,8	2,1	1,8	1,2	1,3	1,5	1,6	1,2	1,5	1,8	1,7	1,2
	U porodičnom poslu	2,5	3,4	2,4	4,4	0,8	1,6	1,6	1,9	1,6	2,4	2,0	3,0
	Domaćica	18,4	18,2	17,5	15,3	23,7	20,9	20,6	18,6	21,4	19,7	19,2	17,2
	Student	8,2	8,4	8,3	7,6	10,1	9,7	10,8	8,9	9,3	9,1	9,7	8,3
	Penzioner	14,6	13,0	15,8	15,9	17,0	17,4	17,3	20,3	15,9	15,4	17,3	18,4
	Nezaposlen	19,8	18,2	17,6	19,5	19,4	17,3	16,6	16,0	19,6	17,7	16,6	17,6
	Služenje vojnog roka	0,2	0,1	0,2	0,1	0,3	0,3	0,2	0,1	0,3	0,2	0,2	0,1
	Nesposoban za rad	3,3	4,3	3,5	3,1	2,1	3,4	2,5	2,5	2,7	3,8	2,5	2,8

*Svi anketirani su dali subjektivne izvještaje o svom stanju zaposlenosti tj. ono što najbolje opisuje njihovo trenutno stanje. Obuhvata sve članove uzorka.

Kada pogledamo trenutno stanje zaposlenosti, ispitanici u RS dosljedno izvještavaju o većem broju samostalnih djelatnika, ugovora na određeno vrijeme ili sezonskih radova kao i rada u porodičnom poslu za sve četiri godine (od 2001 do 2004) u odnosu na ispitanike iz FBiH. Međutim, trend ukazuje da se broj samostalnih djelatnika povećava u Federaciji, sa 4,9% samostalnih djelatnika u Talasu 4 (2004) u poređenju sa 2,4% u Talasu 1 (2001). Procent samostalnih djelatnika se također povećao u

RS sa 7,5% samostalnih djelatnika u 2004 u poređenju sa 4,7% u 2001. U FBiH ovaj trend izgleda da nije povezan sa smanjenjem broja zaposlenih koji se u stvari povećao tokom ovog perioda u FBiH. Izgleda da samostalni djelatnici postaju lica iz drugih kategorija nezaposlenih. U oba entiteta se smanjuje broj ispitanika koji se prijavljuju kao 'domaćica' i trend ukazuje na to da je nivo nezaposlenosti smanjen u protekle četiri godine oko 2%. Ovdje se ne ubraja kategorija 'nesposobni za rad' jer to ostaje slično za ove četiri godine. Oba entiteta zadržavaju slične procenat studenata i penzionera u protekle četiri godine, mada se procenat penzionera blago povećao.

Tabela 2.2 daje nivo kvalifikacija koje posjeduju anketirani u sva tri talasa. U cjelini, najviši nivo kvalifikacija ostaje prilično stabilan tokom ovog perioda. U oba entiteta trend ukazuje na blago smanjenje broja ispitanika bez ikakvih kvalifikacija ili sa završenom osnovnom školom i blago povećanje broja ispitanika sa diplomom srednje škole. Broj ispitanika sa višom školom ili fakultetom je više ili manje stabilan. U Talasu 1, 48,5% ispitanika u FBiH ima diplomu srednje škole ili fakulteta dok se u Talasu 4 bilježi porast od skoro 2% i taj broj iznosi 50,4%. Veći dio ovog trenda je uzrokovan povećanjem u procentu sa srednjim nivoom kvalifikacije, nego nivoa kvalifikacija više škole ili fakulteta. Što više učenika stiče diplomu srednje škole više će ih nastaviti obrazovanje, ali koliko će trajati edukacija zavisi od nekoliko faktora, od kojih nije najnevažniji cijena nastavka obrazovanja u usporedbi sa zapošljavanjem.

U RS 2,7% ispitanika je steklo neku kvalifikaciju tokom posljednje godine dok u FBiH taj broj iznosi 4.0% . Većina ispitanika koji su stekli kvalifikaciju su bili studenti i ispitanici u dobi od 15 do 24 godine (80,8% od onih koji su stekli kvalifikaciju), vjerovatno kroz završavanje ili djelomično završavanje obrazovnih tečajeva koje su pohađali tokom ovog perioda.

Tabela 2.2 Najviše obrazovne kvalifikacije (svi anketirani)

	Entitet											
	% za RS				% za FBiH				Ukupni % za BiH			
	T1	T2	T3	T4	T1	T2	T3	T4	T1	T2	T3	T4
Bez kvalifikacija	23,8	22,9	26,1	25,9	26,1	25,3	23,0	23,2	25,1	24,3	24,4	24,4
Diploma osnovne škole	27,7	27,8	26,0	25,7	25,4	25,1	25,8	25,0	26,4	26,3	25,9	25,3
Diploma srednje škole	43,0	43,5	42,2	45,9	42,3	43,2	44,6	45,3	42,6	43,3	43,5	44,3
Viša škola	3,0	3,1	2,9	2,9	2,9	2,9	3,0	3,0	2,9	3,0	2,9	3,0
Fakultetska diploma/Viši stepen	2,6	2,7	2,8	2,6	3,3	3,5	3,6	3,4	3,0	3,1	3,3	3,1
Ukupno N	3501	3501	3069	2831	4635	4637	3722	3669	8136	8138	6791	6500

Tabela 2.3 pokazuje zakonski status boravišta za svaku od četiri godine ankete. Ukupni trend ukazuje da postoji značajno povećanje u vlasništvu ili u zajedničkom vlasništvu nad imovinom tokom ovog perioda. U Talasu 1, 70,1% domaćinstava je posjedovalo svoje boravište a u Talasu 4, 82.9% su bili vlasnici, što je povećanje od preko 12%. Broj vlasnika domova u RS je konstantno niži u toku ove

četiri godine nego u FBiH ali je trend povećanja broja vlasnika veći u RS nego u FBiH. U RS procenat vlasnika domova je povećan 28,5% u poređenju sa FBiH koja je imala povećanje od 8,6%. Dijelom je brži stepen povećanja u RS uzrokovan manjim brojem vlasnika domova u RS na početku ankete ali je samo u toku jedne godine broj vlasnika domova u RS povećan tri puta više nego u FBiH, 3,2% u RS u poređenju sa 0,9 % u FBiH. Ako se ovaj trend rasta nastavi za nekoliko godina broj vlasništva nad domovima biće uporediv sa onima u FBiH.

Privremeni smještaj je bio druga najveća vrsta zakupničkog aranžmana u oba entiteta u Talasu 1, ali u toku protekle četiri godine ovaj trend dosta oštro opada, naročito u RS. Do Talasa 4, procenat u privremenom smještaju za BiH je pao na 2,8% od 13,8% u Talasu 1, 8,1% u Talasu 2 i 4,9% u Talasu 3. Ovaj trend je vidljiv u oba entiteta sa samo 3,0% domaćinstava u privremenom smještaju u Talasu 4, u RS i 2,6% u FBiH. RS je imao veći procenat pada u privremenom smještaju u iznosu od 16,1% tokom četiri godine dok je u FBiH taj pad iznosio 7%.

Tabela 2.3 Zakonski status boravišta Talasi 1 do 4.

	Entitet								Ukupno % za BiH			
	% za RS				% za FBiH							
	T1	T2	T3	T4	T1	T2	T3	T4	T1	T2	T3	T4
Puna vlasnička prava/zajedničko vlasništvo	62,1	69,6	77,4	80,6	76,4	79,9	84,1	85,0	70,1	75,2	81,1	82,9
U toku privatizacije	2,4	2,5	1,9	0,8	4,0	1,8	1,0	1,4	3,3	2,2	1,4	1,2
Vlasnici stanarskog prava	7,8	1,8	0,7	0,2	1,2	1,1	0,5	0,1	4,1	1,5	0,6	0,2
Iznajmljeno	2,5	6,1	5,9	6,5	1,5	2,6	3,1	2,9	1,9	4,2	4,4	4,6
Privremeni smještaj	19,1	11,6	7,2	3,0	9,6	5,2	3,1	2,6	13,8	8,1	4,9	2,8
Besplatno od porodice/prijatelja	3,4	5,0	4,9	5,8	5,2	7,4	6,2	7,2	4,4	6,3	5,6	6,5
Nezakoniti smještaj	0,9	1,6	0,6	0,1	1,0	1,3	0,6	0,5	1,0	1,4	0,6	0,3
Krizni smještaj/izbjeglički centar	1,1	0,8	0,9	2,1	0,6	0,4	0,9	0,2	0,8	0,6	0,9	1,1
Ostalo	0,7	0,8	0,6	1,0	0,4	0,3	0,4	0,2	0,9	0,5	0,5	0,6
Ukupno N	1318	1299	1153	1314	1681	1580	1439	1523	2999	2879	2592	2837

Nasuprot privremenom smještaju, procenat iznajmljenih stanova raste tokom protekle četiri godine sa 4,6% slučaja iznajmljivanja u Talasu 4 u poređenju sa samo 1,9% u Talasu 1. Povećanja u vlasništvu nad domovima i u iznajmljenim stanovima ukazuje na postepeni prelaz domaćinstava u trajnija rješenja smještaja kako potreba za privremenim smještajem opada. Do Talasa 4, skoro niti jedno anketirano domaćinstvo nije bilo u nezakonitom smještaju (0,3%) ili u kriznom smještaju neke vrste (1,1%). Broj vlasnika stanarskog prava je u četverogodišnjem periodu skoro sasvim nestao, jer je pravo na otkup stanarskog prava ohrabrilo domaćinstva da kupuju svoja boravišta.

Tabela 2.4 daje prosječan broj ljudi, odraslih i djece ispod 15 godina starosti po domaćinstvu u Talasima 2, 3 i 4. Za BiH, prosječan broj ljudi, uključujući i djecu ispod 16 godina, koji žive u domaćinstvu bio je 3,05, samo nešto manji nego u Talasu 3 koji bilježi 3,29 ljudi po domaćinstvu. Međutim, trend tokom tri godine ukazuje na postepeno smanjenje veličine prosječnog domaćinstva te je ovaj trend sličan za oba entiteta.

Tabela 2.4 Veličina domaćinstva – Broj ljudi, odraslih i djece ispod 15 godina starosti u popisanim domaćinstvima Talasi 2, 3 i 4

Entiteti									
Broj ljudi	% za RS			% za FBiH			Ukupno % za BiH		
	T2	T3	T4	T2	T3	T4	T2	T3	T4
Jedan	15,1	16,7	19,2	14,2	14,0	16,7	14,6	15,1	17,8
Dva	20,4	19,9	23,4	22,3	23,4	26,5	21,5	21,9	25,1
Tri	19,9	20,9	19,5	17,6	17,1	17,9	18,6	18,8	18,6
Četiri	22,8	21,3	21,2	24,4	24,2	22,6	23,7	22,9	21,9
Pet	12,7	12,4	9,1	11,4	11,3	9,9	11,9	11,7	9,5
Šest ili više	8,9	8,9	7,6	10,1	10,0	6,5	9,7	9,6	7,0
Aritmetička sredina (Standardna devijacija)	3,31 (1,678)	3,24 (1,667)	3,04 (1,603)	3,34 (1,693)	3,33 (1,712)	3,06 (1,572)	3,33 (1,686)	3,29 (1,693)	3,05 (1,586)
Ukupno N	1335	1109	1314	1715	1439	1523	3050	2548	2837
Broj ljudi uzrasta 15 godina i više									
Jedan	15,8	17,5	20,2	15,5	15,3	17,8	15,6	16,3	18,9
Dva	29,9	29,7	33,2	36,9	37,0	39,5	33,8	33,8	36,6
Tri	24,8	24,3	21,5	20,9	20,7	20,0	22,6	22,3	20,7
Četiri	19,3	18,8	17,9	17,7	18,2	16,2	18,4	18,5	17,0
Pet	7,8	7,7	5,3	5,9	6,0	4,9	6,7	6,7	5,1
Šest ili više	2,3	2,0	2,0	3,0	2,7	1,6	2,8	2,5	1,8
Aritmetička sredina (Standardna devijacija)	2,82 (1,314)	2,76 (1,285)	2,61 (1,246)	2,73 (1,340)	2,73 (1,329)	2,56 (1,214)	2,77 (1,329)	2,74 (1,310)	2,58 (1,229)
Ukupno N	1334	1109	1314	1715	1439	1523	3049	2547	2837
Broj djece uzrasta mlađeg od 15 godina									
Nijedno	70,0	70,5	72,8	63,2	63,7	67,6	66,2	66,7	70,0
Jedno	15,0	14,7	13,8	17,5	17,2	18,1	16,4	16,1	16,1
Dvoje	11,2	11,3	11,0	15,2	14,9	12,3	13,4	13,3	11,7
Troje ili više	3,7	3,6	2,5	4,2	4,2	2,0	3,9	4,0	2,3
Aritmetička sredina (Standardna devijacija)	0,49 (0,853)	0,48 (0,853)	0,44 (0,797)	0,61 (0,916)	0,60 (0,905)	0,49 (0,810)	0,58 (0,891)	0,55 (0,884)	0,47 (0,805)
Ukupno N	1335	1109	1314	1715	1439	1523	3050	2548	2837

Ovakav trend postoji zahvaljujući povećanju procenata domaćinstava od jedne ili dvije osobe i smanjenju većih domaćinstava sa pet ili više osoba. U skladu sa tim, procenat domaćinstava bez djece ispod 15 godina se blago povećao dok je procenat domaćinstava sa troje ili više djece ispod 15 godina opao. Obzirom na relativno kratak, trogodišnji, analizirani vremenski period, još uvijek je prerano reći da li ovaj trend predstavlja početak značajnijih demografskih promjena u sastavu domaćinstava u BiH. Međutim, nije nevjerovatno da će BiH pratiti trend ostalih evropskih zemalja gdje stopa rađanja

opada i veličina prosječnog domaćinstva se smanjuje uz značajno povećanje broja domaćinstava od jedne osobe.

Tabela 2.5 daje pregled broja zaposlenih osoba u domaćinstvu u oba entiteta za Talase 2, 3 i 4. Za broj osoba u okviru pojedinačnih domaćinstava koje su bile sa plaćenim zaposlenjem u Talasu 4 za BiH, postoji mala razlika u odnosu na Talas 3 u broju domaćinstava u kojima nije bilo nikog sa zaposlenjem. Ovaj obrazac nije isti za oba entiteta jer u RS postoji malo smanjenje broja domaćinstava bez ijednog zaposlenog dok za FBiH postoji blago povećanje. Nasuprot Talasima 2 i 3 FBiH i RS imaju jednak broj domaćinstava sa dvije ili tri osobe zaposlene; 18,9% u FBiH u poređenju sa 19,4% u RS.

Tabela 2.5: Broj zaposlenih u domaćinstvu.

	Entitet								
	% za RS			% za FBiH			Ukupni % za BiH		
	T2	T3	T4	T2	T3	T4	T2	T3	T4
Broj zaposlenih									
Nijedan	40,5	42,2	42,0	47,5	45,6	46,2	44,5	44,1	44,4
Jedan	37,1	34,7	38,6	35,5	36,5	35,0	36,2	35,7	36,5
Dva	18,3	18,7	15,1	14,4	15,3	16,0	16,1	16,8	15,6
Tri ili više	4,1	4,4	4,3	2,6	2,5	2,9	3,2	3,4	3,5
Aritmetička sredina (Standardna devijacija)	0,87 (0,882)	0,86 (0,894)	0,83 (0,895)	0,72 (0,813)	0,75 (0,818)	0,76 (0,842)	0,79 (0,847)	0,80 (0,854)	0,79 (0,865)
Ukupno N	1335	1166	1267	1714	1440	1916	3049	2606	2721
Broj zaposlenih ("glava domaćinstva" mlađih od 65)									
Nijedan	28,8	27,0	28,7	37,3	33,5	30,0	33,6	30,8	29,5
Jedan	42,8	41,7	45,6	42,0	43,3	44,7	42,3	42,7	45,1
Dva	23,1	25,1	20,0	17,3	19,7	21,2	19,8	22,0	20,7
Tri ili više	5,3	6,1	5,8	3,4	3,5	4,0	4,2	4,6	4,8
Aritmetička sredina (Standardna devijacija)	1,06 (0,887)	1,11 (0,900)	1,05 (0,911)	0,87 (0,828)	0,93 (0,829)	1,00 (0,844)	0,95 (0,859)	1,01 (0,864)	1,02 (0,872)
Ukupno N	969	733	785	1286	1015	1096	2256	1748	1881

U slučajevima gdje je "glava domaćinstva" mlađa od 65 godina, manje od trećine domaćinstava (29,5%) nije imalo nikoga sa plaćenim zaposlenjem, što je smanjenje u odnosu na 33,6% takvih domaćinstava u Talasu 1. Međutim, izgleda da je ovaj trend smanjenja u potpunosti uzrokovan smanjenjem u FBiH, jer je broj domaćinstava bez ijednog zaposlenog stabilan u RS tokom ovog perioda. Domaćinstva sa članovima radnog uzrasta u RS, kao i u FBiH imaju dva do tri zaposlena člana, što je promjena u odnosu na Talase 2 i 3 gdje je RS imala više zaposlenih članova u

domaćinstvima od FBiH. Kao i sa promjenom u veličini prosječnog domaćinstva teško je reći šta je uzrokovalo ove promjene tokom ovog kratkog perioda. Možda je razlog ovome otvaranje tržišta rada pa su žene preuzele neki od oblika zaposlenja. Ovo je podržano i podacima iz Tabele 1. gdje je procent onih koji se opisuju kao "domaćice" smanjen dok je broj samostalnih djelatnika povećan tokom prošle četiri godine.

Prosječna vrijednost prihoda u domaćinstvima iz izvora sa zaposlenjem i izvora bez zaposlenja je data u Tabeli 2.6.

Tabela 2.6 Prosječna vrijednost mjesečnog prihoda domaćinstva iz izvora sa zaposlenjem i bez zaposlenja Talasi 3 i 4

Entitet						
Izvor prihoda	RS (KM)		FBiH (KM)		Ukupno BiH (KM)	
	T3	T4	T3	T4	T3	T4
Zaposlenje*	513,61 (419,04)	562,71 (512,58)	744,39 (637,98)	769,93 (636,46)	649,89 (570,04)	687,58 (598,81)
	546	622	787	789	1332	1411
Bez zaposlenja**	173,17 (178,23)	197,21 (199,81)	249,29 (175,24)	256,77 (194,18)	217,55 (180,38)	231,37 (198,73)
	569	687	796	802	1365	1489
Pokloni i usluge iz BiH	48,98 (64,84)	31,36 (37,11)	61,86 (91,95)	46,74 (60,80)	56,74 (82,41)	41,21 (53,96)
	176	186	267	255	442	441
Novčane pošiljke iz inostranstva	78,61 (103,44)	62,83 (79,65)	121,44 (200,32)	117,58 (176,57)	102,75 (166,38)	95,09 (147,15)
	190	198	245	208	435	406
Pokloni i usluge iz dobrotvornih društava i humanitarnih organizacija***	15,48 (15,95)	8,02 (8,84)	55,33 (178,22)	16,33 (17,39)	42,52 (147,05)	13,25 (15,15)
	9	13	20	17	29	30
Ukupno zaposlenje i bez zaposlenja	416,27 (398,38)	453,29 (467,13)	596,18 (578,99)	611,26 (578,97)	522,60 (520,34)	547,27 (541,95)
	910	1055	1315	1329	2225	2384
Ukupno svi izvori	409,73 (394,75)	443,32 (460,97)	608,97 (583,70)	614,97 (577,02)	525,60 (522,41)	545,14 (539,40)
	982	1148	1365	1397	2347	2545

Broj u (zagradi) je standardna devijacija dok je ukupan broj slučajeva (N) označen *kurzivom*.

* Prihod iz zaposlenja obuhvata prihod glavnog posla uz dodatak prihoda i ostalih poslova.

** Prihod iz izvora bez zaposlenja obuhvata isplate koje se primaju putem boračko-invalidske penzije, porodične penzije, starosne penzije, invalidske penzije, program pomoći civilnim žrtvama rata, stalne pomoći, povremene pomoći, pomoći za njegu i dječjeg dodatka.

***Bila su tri slučaja u RS gdje je primljeno 5000 KM ili više. Ovo je isključeno iz izračunavanja aritmetičke sredine za RS jer bi takve krajnje vrijednosti pomjerile aritmetičku sredinu i to ne bi bili tačni pokazatelji.

U prosjeku, prihod domaćinstava iz izvora sa i bez zaposlenja je veći u FBiH nego u RS sa mjesečnim prosjekom za BiH (iz svih izvora) uz vrijednosti od 545 KM. Mjesečni prihodi za BiH u prosjeku su porasli u vrijednosti od 20 KM mjesečno u odnosu na 2003. godinu i 27 KM u odnosu na 2002.

Domaćinstva sa prihodima iz zaposlenja imaju bolja primanja nego oni sa prihodima iz izvora bez zaposlenja. U oba entiteta možemo vidjeti porast prosjeka prihoda iz zaposlenja ali i blagi porast prosjeka prihoda iz izvora bez zaposlenja. Novčane pošiljke iz inostranstva su blago snižene u 2004.

u odnosu na 2003. godinu. Novčane pošiljke od članova domaćinstva iz inostranstva, bez sumnje značajne za neka domaćinstva, je primila petina ukupnog uzorka domaćinstava.

Domaćinstva iz oba entiteta su primali poklone, usluge, novčane pošiljke iz inostranstva, pomoć od dobrotvornih društava i humanitarnih organizacija ali je broj onih koji imaju prihod iz ovog izvora relativno mali. Prihod iz izvora zaposlenja i bez zaposlenja ostaje glavni izvor prihoda za većinu stanovništva. Ukupni efekt na prosječni prihod iz svih izvora nije veliki jer se prihod iz jednog izvora smanjuje i biva izbalansiran iz drugog izvora koji se povećava. Distribucija prihoda je detaljnije razmotrena u poglavljima 5 i 6.

3. Stambena pitanja, migracija i geografska pokretljivost

Glavni nalazi

- *Tokom posljednjih četiri godine zabilježen je značajan trend povećanja vlasništva nad stambenim objektima.*
- *Podaci ukazuju da se uslovi stanovanja za oba entiteta popravljaju.*
- *Pristup tekućoj vodi i kanalizaciji je poboljšan. Samo 7,5% domaćinstava u BiH nema tekuću vodu u svom smještaju, dok ih 4,5% nema kanalizaciju.*
- *Broj mobilnih telefona rapidno raste, naročito u RS gdje veći procent domaćinstava ima mobilni telefon nego u FBiH.*
- *Pristup telefonu u okviru smještaja nastavlja da prednjači za FBiH u odnosu na RS a sličan odnos je zabilježen i za pristup Internetu iz vlastitih domova.*
- *Skala ne-novčanih teškoća ukazuje na to da su domaćinstva u RS generalno siromašnija od domaćinstava u FBiH ali ovo varira zavisno od karakteristika domaćinstva.*
- *Domaćinstva koja imaju četiri ili više problema sa uslovima smještaja imaju najniži prosjek prihoda i najgori rezultat na skali ne-novčanih teškoća tako da pate od višestrukih izvora siromaštva.*
- *6% ljudi u BiH je promijenilo mjesto stanovanja između 2003. i 2004. Procent ljudi koji su rekli da očekuju preseljenje u narednoj godini je pao sa 11% u 2002. na 4,6% u 2004.*
- *Promjene u stambenom posjedu između 2003. i 2004. potvrđuju da se domaćinstva u BiH kreću prema trajnijim riješenjima stanja posjeda, posebno vlasničkog prava, kako nivo privremenog smještaja ili nezakonitog zauzeća smještaja opada a privatizacijski proces se nastavlja.*

Ovo poglavlje razmatra uslove stanovanja, pristup infrastrukturi, neke pokazatelje ne-novčanih teškoća, promjene u stambenom posjedu i geografsku pokretljivost tokom godina ankete.

Tabela 3.1 daje detalje uslova stanovanja i pristup infrastrukturi u RS i FBiH u Talasima 2, 3 i 4. U cijelosti, uslovi stanovanja izgledaju slično tokom ovog perioda iako je bilo redukcije u procentima domaćinstava opisanih kao neuslovni za življenje. Pristup tekućoj vodi unutar vlasništva i pristup kanalizaciji je poboljšan. Ukupno 92% domaćinstava u BiH ima pristup tekućoj vodi u 2004. u poređenju sa 87% u 2002. U RS procent domaćinstava koji se oslanjaju na dobijanje vode sa javne česme je opao sa 17% u 2002. na 11% u 2004., dok je u FBiH broj ovih domaćinstava opao sa 9% u 2002. na 4% u 2004. Pristup kanalizaciji je također poboljšan tokom trogodišnjeg perioda za 2% u RS i 4% u FBiH.

Tabela 3.1 Uslovi stanovanja i pristup infrastrukturi - Talasi 2, 3 i 4 po entitetima

	% za RS			% za FBiH			Ukupni % za BiH		
	T2	T3	T4	T2	T3	T4	T2	T3	T4
Uslovi stanovanja									
Veoma dobri	20,9	20,6	20,6	29,8	28,2	28,1	25,9	24,8	24,6
Prikladni za život	54,9	54,3	61,0	54,6	57,5	60,1	54,7	56,1	60,5
Neprikladni za život	15,0	15,8	12,9	8,7	7,4	7,5	11,5	11,1	10,0
Djelimično devastirani	2,6	2,5	2,0	3,2	3,0	1,6	2,9	2,8	1,8
Veoma devastirani	1,6	1,8	0,6	1,0	1,1	0,5	1,2	1,4	0,6
U toku izgradnje	5,0	4,9	2,9	2,6	2,8	2,2	3,7	3,7	2,5
Izvor vode									
Tekuća voda u stambenoj jedinici	82,6	83,9	88,6	91,0	87,0	95,9	87,3	85,6	92,5
Javna česma ili bunar	17,4	16,1	11,4	9,0	13,0	4,1	12,7	14,4	7,5
Kanalizacija									
Javni sistem/Septička jama	75,8	73,5	78,0	87,9	88,0	92,0	82,6	81,7	85,5
Nema kanalizacije/Javni toalet	24,2	26,6	22,0	12,1	12,0	8,0	17,4	18,3	14,5
Pristup telefonu									
Vlastiti telefon	58,7	55,0	60,9	72,5	72,7	79,4	66,4	64,8	70,8
Zajednički telefon	3,8	3,4	3,2	6,1	5,6	3,0	5,1	4,6	3,1
Bez telefona	37,4	41,6	35,8	21,0	21,7	17,5	28,2	30,6	26,0
Ima mobilni telefon									
Da	18,3	34,4	46,7	16,0	42,1	44,2	17,0	38,7	45,4
Ne	81,7	65,6	53,3	84,0	57,9	55,8	83,0	61,3	54,6
Ima pristup Internetu									
Da	2,3	5,3	7,6	4,1	9,3	6,6	3,3	7,5	7,0
Ne	97,7	94,7	92,4	95,9	90,7	93,4	96,7	92,5	93,0
Posjeduje auto ili kombi									
Da	38,2	37,6	39,4	34,9	39,2	34,8	36,4	38,5	36,9
Ne	61,8	62,4	60,6	65,1	60,8	65,2	63,6	61,5	63,1
Ukupno N	1348	1153	1314	1707	1439	1523	3055	2592	2837

Napomena: Ako ispitanik živi u istoj stambenoj jedinici kao u prethodnoj godini, ova pitanja nisu postavljana. Ako je u istoj stambenoj jedinici, prijavljen je odgovor iz prethodnog Talasa.

Procent domaćinstava sa telefonom je i dalje veći u FBiH (82,4%) nego u RS (64,1%), mada se broj domaćinstava sa telefonom povećao u oba entiteta za oko 5%. Broj vlasnika mobilnih telefona i dalje rapidno raste između 2003. i 2004, naročito u RS, gdje je broj vlasnika mobilnih telefona sada veći nego u FBiH. U RS, 46,7% domaćinstava posjeduje mobilni telefon u poređenju sa 44,2% domaćinstava u FBiH. Za BiH, procent vlasnika mobilnih telefona se povećao sa 17% u 2002. na 45,4% u 2004, više nego duplo tokom protekle tri godine.

Prodor Interneta se također povećao tokom ovog perioda; u Talasu 4, 7,0% domaćinstava ima pristup Internetu od kuće u poređenju sa 3,3% u Talasu 2, iako ovaj trend nije konstantan. U RS postoji kontinuirani uzlazni trend dok je u FBiH, nakon perioda 2002-2003 kada je zabilježen brz porast, u periodu 2003-2004 zabilježen pad procenta domaćinstava sa Internet pristupom. Ipak, stepen rasta u ovim relativno novim tehnologijama je rapidan, broj domaćinstava sa pristupom Internetu je povećan više nego duplo u periodu od tri godine.

Broj vlasnika automobila ostaje stabilan iako još 63% domaćinstava nema niti automobil niti kombi bilo koje vrste.

U prosjeku, troškovi iznajmljenog smještaja se mijenjaju, tako su prosječne stanarine na nivou troškova u 2002. usprkos porastu u 2003. godini. Ovo je djelimično stoga što mali broj domaćinstava plaća stanarinu što znači da se prosječna cijena stanarine mogla mijenjati tako što mali broj domaćinstava prijavi promjenu (Tabela 3.2). Za BiH, prosječna stanarina prijavljena u 2004. iznosila je 142 KM. Prosječni sedmični troškovi putovanja za domaćinstvo su blago opali u oba entiteta u poređenju sa 2003. godinom.

Tabela 3.2 Prosječna mjesečna stanarina i sedmični putni troškovi - Talasi 2, 3 i 4

	Entitet								
	RS KM			FBiH KM			Ukupno BiH KM		
	T2	T3	T4	T2	T3	T4	T2	T3	T4
Prosječna mjesečna stanarina *	153,94	155,99	148,23	135,98	167,84	131,98	147,25	161,26	142,21
	101	70	95	60	56	56	161	126	151
Prosječni sedmični putni troškovi	27,80	25,39	19,86	28,80	26,37	21,89	28,36	25,96	20,98
	937	803	958	1187	1136	1170	2124	1939	2128

* Isključeni oni koji žive u besplatnom smještaju

Skala teškoća

Tabela 3.3 daje rezultate ne-novčane skale teškoća. Postavljeno je pitanje “Ako biste željeli, da li biste mogli pružiti da...” a zatim šest aktivnosti uključujući:

- vam dolaze prijatelji ili porodica na piće ili obrok bar jednom mjesečno*
- platite sedam dana godišnjeg odmora van kuće*

- c) zamijenite istrošeni namještaj
d) kupujete novu odjeću, umjesto rabljene
e) jedete meso, piletinu ili ribu bar svaki drugi dan
f) adekvatno grijete kuću.

Odgovori se sabiraju a skala rangira odgovore od nula (ne može priuštiti ni jednu od nabrojanih aktivnosti) do šest (može priuštiti sve nabrojane aktivnosti). Procenat domaćinstava koja nisu mogla priuštiti ni jednu od ovih aktivnosti je bio veći u RS nego u FBiH, dok je procenat domaćinstava koji su mogli priuštiti pet do šest aktivnosti bio veći u FBiH nego u RS. Međutim, ova razlika između domaćinstava u entitetima nije više tako velika kao 2003. gdje je bilo duplo više domaćinstava u RS koja nisu mogla priuštiti ni jednu aktivnost nego u FBiH. Procenat domaćinstava koja mogu priuštiti između jedne i četiri aktivnosti je i dalje sličan za oba entiteta. Aritmetička sredina aktivnosti koje se mogu priuštiti u FBiH je bila 3,0 u poređenju sa 2,4 u RS.

Tabela 3.3 Skala teškoća

	RS %		FBiH %		UkupnoBiH %	
Može priuštiti:	T3	T4	T3	T4	T3	T4
Ni jednu	22,5	17,1	11,2	13,0	16,2	14,9
1-2	28,2	27,6	28,9	28,5	28,6	28,1
3-4	37,8	42,0	37,8	37,1	37,8	39,4
5-6	11,5	13,3	22,1	21,5	17,4	17,7
<i>N domaćinstava</i>	<i>1152</i>	<i>1313</i>	<i>1438</i>	<i>1521</i>	<i>2590</i>	<i>2834</i>

Da li domaćinstva mogu priuštiti ove aktivnosti ili ne, zavisi od prihoda i drugih karakteristika domaćinstva. Kada pogledamo stambeni posjed, domaćinstva u FBiH su u prosjeku u mogućnosti da priušte da imaju ili urade više aktivnosti nego domaćinstva u RS (Tabela 3.4). Vlasnici ili djelomični vlasnici domova su u stanju da urade više aktivnosti od onih koji iznajmljuju, što vrijedi za oba entiteta. Domaćinstva u privremenom smještaju u RS nisu u stanju priuštiti ni jednu od ovih aktivnosti i najmanje je vjerovatno da mogu priuštiti 5-6 aktivnosti. Ovo stanje ostaje nepromijenjeno od 2003. godine.

Tabela 3.4 Skala teškoća po stambenim posjedima i entitetima, 2004

Stambeni posjed								
Mogu priuštiti	Vlastiti		Iznajmljeni		Privremeni stanar		Besplatni smještaj	
	RS %	FBiH %	RS %	FBiH %	RS %	FBiH %	RS %	FBiH %
Nijedna	15,1	12,2	20,5	8,7	38,5	20,5	23,7	19,3
1-2	28,4	27,2	23,9	26,1	23,1	38,5	19,7	37,6
3-4	42,3	38,0	45,5	43,5	28,2	28,2	44,7	30,3
5-6	14,2	22,7	10,2	21,7	10,3	12,8	11,8	12,8
Aritmetička sredina	2,72	2,99	2,51	3,04	1,72	2,31	2,53	2,32
N	<i>1069</i>	<i>1314</i>	<i>88</i>	<i>46</i>	<i>39</i>	<i>109</i>	<i>76</i>	<i>109</i>

Broj zaposlenih je također povezan sa mogućnošću da domaćinstva priušte ove aktivnosti (Tabela 3.5). Kako raste broj zaposlenih u domaćinstvu tako raste i procenat domaćinstava koji sebi mogu priuštiti tri ili više nabrojanih aktivnosti dok procenat domaćinstava koji ne mogu priuštiti ni jednu opada. Iako je ovaj odnos održiv za oba entiteta, domaćinstva u RS i dalje lošije žive u terminima ove skale nego domaćinstva u FBiH, bez obzira na broj zaposlenih i bez obzira što je razlika smanjena u odnosu na 2003.

Tabela 3.5 Skala teškoća po broju zaposlenih osoba u domaćinstvu i entitetima, Talas 4

Broj aktivnosti	Broj zaposlenih osoba u domaćinstvu							
	Nijedna		Jedna		Dvije		Tri ili više	
	RS %	FBiH %	RS %	FBiH %	RS %	FBiH %	RS %	FBiH %
Nijedna	23,8	20,3	16,0	7,8	5,5	5,5	5,5	6,3
1-2	36,8	38,6	25,0	25,1	14,3	12,2	12,7	8,3
3-4	32,7	30,4	40,0	43,7	53,9	40,6	60,0	39,6
5-6	6,7	10,7	14,0	23,4	26,3	41,7	21,8	45,8
Aritmetička sredina	2,07	2,20	2,74	3,20	3,61	3,98	3,49	4,17
N	541	681	500	538	217	254	55	48

Kao što se moglo očekivati, domaćinstva sa nižim prihodom se nalaze niže na skali teškoća. Tabela 3.6 pokazuje skalu teškoća po kvartilu prihoda i entitetima. Domaćinstva u najnižem kvartilu prihoda nisu mogla priuštiti da imaju ili rade ni jednu od aktivnosti u odnosu na one u najvišem kvartilu. U najnižem kvartilu prihoda samo nešto više od jedne četvrtine domaćinstava u RS (26,7%) i FBiH (28,3%) ne mogu priuštiti sebi ni jednu od navedenih aktivnosti. Ovo predstavlja poboljšanje u odnosu na 2003. za RS gdje trećina (34,5%) domaćinstava nije mogla priuštiti ni jednu od aktivnosti. U najvišem kvartilu prihoda samo mali broj domaćinstava nije moglo priuštiti ni jednu aktivnost (3,9% u RS i 2,2% u FBiH). U okviru svakog kvartila, domaćinstva u FBiH bolje žive i u mogućnosti su da u prosjeku urade više aktivnosti nego domaćinstva u RS.

Tabela 3.6 Skala teškoća po kvartilu prihoda i entitetima, Talas 4

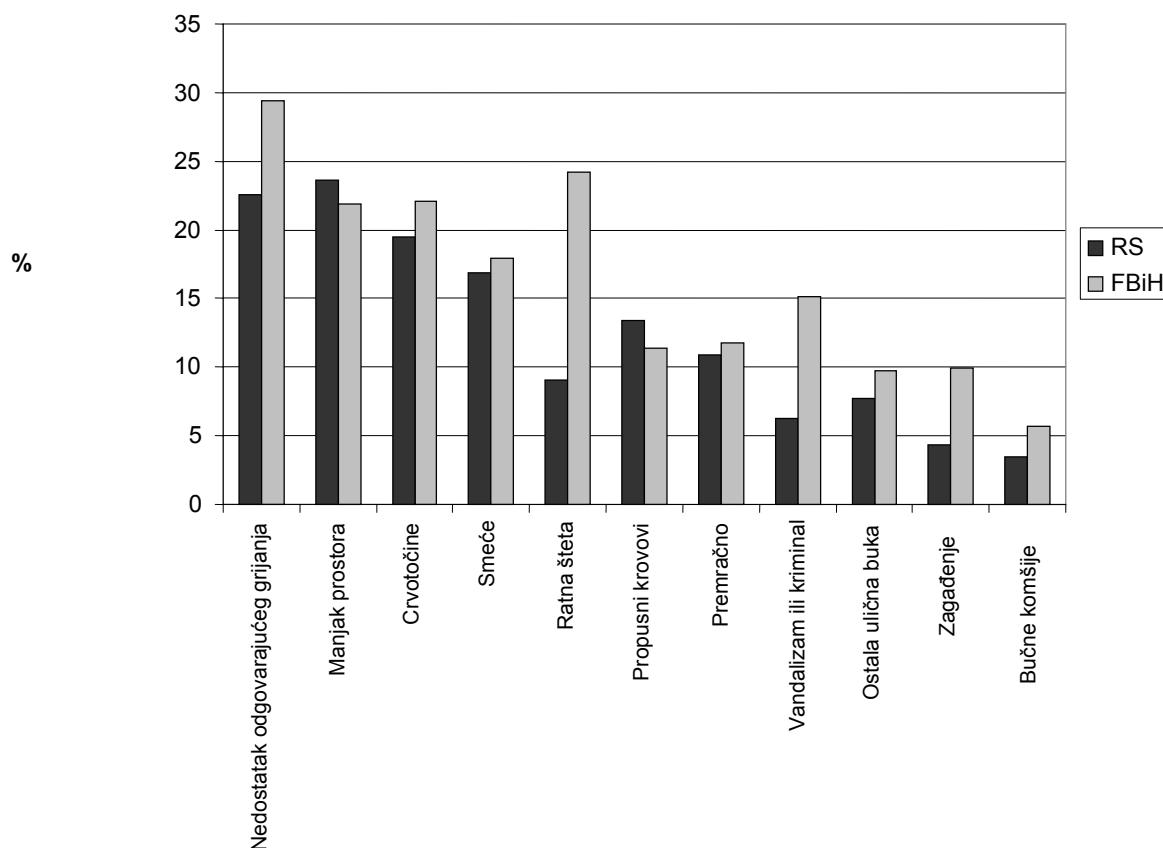
	Kvartil prihoda							
	Najniži		Drugi		Treći		Najviši	
	RS %	FBiH %	RS %	FBiH %	RS %	FBiH %	RS %	FBiH %
Nijedan	26,7	28,3	18,2	20,4	13,2	7,1	3,9	2,2
1-2	34,4	36,4	30,1	37,1	26,1	26,5	14,7	17,7
3-4	30,8	21,3	44,7	32,8	47,6	45,7	51,6	42,8
5-6	8,1	14,0	7,0	9,7	13,2	20,7	29,8	37,3
Aritmetička sredina								
N	442	272	302	402	311	396	258	451

Ispitanici su također pitani da li su imali ikakvih teškoća da plaćaju stambene troškove na vrijeme tokom prošlih dvanaest mjeseci. Skoro svi ispitanici su rekli da nisu imali teškoća: 94,2% u RS i 91,9% u FBiH. Od onih koji su imali teškoća u plaćanju tokom prošle godine, manje od polovine je moralo posuditi novac (43,4% u RS i 35,8% u FBiH). Većina onih koji su imali teškoća u plaćanju je morala smanjivati druge troškove kako bi platili stambene troškove (97,4% u RS i 93,5% u FBiH).

Uslovi stanovanja

Anketa je ispitivala uslove stanovanja i da li je domaćinstvo imalo problema sa smještajem (Slika 3.1). Najčešći problem sa smještajem je bio nedostatak adekvatnog grijanja, najčešće prijavljivani problem u oba entiteta, naročito u FBiH. Ratna oštećenja, suviše mračno, zagađenje, buka, vandalizam i kriminal su također češći problemi u FBiH nego u RS. Domaćinstva iz RS su češće prijavljivala nedostatak prostora ili krov koji prokišnjava.

Slika 3.1 **Procenat domaćinstava sa problemima smještaja**

Skala uslova stanovanja ima raspon od nula, gdje nije prijavljen ni jedan problem, do jedanaest gdje je postojao problem u svim područjima o kojima su postavljana pitanja (Tabela 3.7). Više od trećine svih domaćinstava (38,1%) nije prijavilo niti jedan problem dok je manje od jednog procenta (0,6%) prijavilo sedam ili više problema. Aritmetička sredina prijavljenih problema po domaćinstvu u BiH je iznosila 1,60. U prosjeku su domaćinstva u FBiH prijavljivala malo više problema nego domaćinstva u RS; sa 1,79 problema po domaćinstvu u FBiH u poređenju sa 1,38 u RS. U cijelosti, uslovi stanovanja prema ovoj skali su poboljšani u oba entiteta u poređenju sa 2003. godinom, tadašnja aritmetička sredina je iznosila 1,66 prijavljenih problema po domaćinstvu.

Tabela 3.7 Skala uslova stanovanja, Talasi 3 i 4

Broj problema	% za RS		% za FBiH		Ukupni % za BiH	
	T3	T4	T3	T4	T3	T4
Nijedan	41,3	44,8	29,7	32,3	34,9	38,1
1	19,1	23,6	21,0	21,3	20,2	22,4
2	13,7	10,7	22,8	16,0	18,8	13,5
3	10,7	5,9	10,5	13,1	10,6	9,8
4+	15,1	15,0	15,9	17,4	15,5	16,3
Aritmetička sredina	1,52	1,38	1,77	1,79	1,66	1,60
N	1166	1314	1440	1522	2606	2836

Ispitanici u privremenom ili iznajmljenom smještaju su prijavljivali više problema, u prosjeku, od ispitanika koji žive u vlastitom domu (Tabela 3.8). U svim stambenim grupama, grupe iz FBiH su prijavljivale više problema od grupa iz RS.

Tabela 3.8 Problemi smještaja po stambenim grupama i entitetima, Talas 4

	Smještaj							
	Vlastiti		Iznajmljeni		Privremeni		Besplatni	
	RS %	FBiH %	RS %	FBiH %	RS %	FBiH %	RS %	FBiH %
Nijedan	47,8	33,7	43,2	22,2	15,4	20,5	32,9	24,8
1	23,2	21,4	23,9	17,8	25,6	15,4	29,0	25,7
2	10,8	16,5	10,2	11,1	7,7	20,5	11,8	10,1
3	5,4	12,8	4,6	26,7	12,8	10,3	4,0	12,8
4+	12,9	15,7	18,2	22,2	38,5	33,3	22,4	26,6
Arit. sredina	1,25	1,70	1,48	2,42	2,90	2,49	1,90	2,11
N	1070	1316	88	45	39	39	76	109

Tabela 3.9 razmatra odnos između postojanja problema sa smještajem i skale teškoća, to jeste, sposobnosti da priušte ranije spomenute aktivnosti. Kao što se moglo očekivati, postoji jasna veza između ove dvije stvari, s tim da postoji manja vjerovatnoća kod ispitanika koji su u stanju da priušte više aktivnosti sa skale teškoća da imaju probleme sa svojim smještajem. Od ispitanika koji nisu mogli priuštiti nijednu aktivnost sa skale teškoća, 42,4% u RS i 45,2% u FBiH je imalo četiri ili više problema sa svojim smještajem.

Za razliku od toga, od ispitanika koji su mogli priuštiti pet ili šest aktivnosti sa skale teškoća, samo 4.6% domaćinstava u RS i 9.5% u FBiH je prijavilo da ima četiri ili više problema sa smještajem. Ovaj odnos se održava za oba entiteta, mada postoji veća vjerovatnoća kod domaćinstava u RS koja mogu priuštiti pet ili šest aktivnosti nego kod domaćinstava u istoj situaciji u FBiH da nemaju probleme sa svojim smještajem (69.1% u poređenju sa 43,6%). Dok nešto malo više od tri petine domaćinstava u RS koja mogu priuštiti pet ili šest aktivnosti nema probleme sa svojim smještajem, samo jedna petina (17.4%) domaćinstava koja ne mogu priuštiti nijednu od ovih aktivnosti može reći isto za svoju kuću. A samo u FBiH je 13.7% domaćinstava koja ne mogu priuštiti nijednu od ovih aktivnosti također prijavilo da nema problema sa svojim smještajem. To ukazuje na to da postoji procent domaćinstava u BiH koja su manje sposobna da priušte razne aktivnosti, koje se mogu smatrati dijelom svakodnevnog življenja, i koja pate zbog loših uslova stanovanja. Pošto domaćinstva koja su imala loš rezultat na skali teškoća također imaju tendenciju da imaju niže prihode domaćinstva (Tabela 3.6), to ukazuje da postoje domaćinstva koja pate od višestrukih izvora siromaštva.

Tabela 3.9 Problemi sa smještajem i skala teškoća, Talas 4

Problemi sa smještajem	Skala teškoća							
	Ne mogu priuštiti nijednu		Jednu do dvije		Tri do četiri		Pet do šest	
	RS	FBiH	RS	FBiH	RS	FBiH	RS	FBiH
	%	%	%	%	%	%	%	%
Bez problema	17,4	13,7	37,6	20,3	53,1	41,3	69,1	43,6
Jedan	14,7	10,2	25,7	24,9	26,8	23,1	20,6	19,9
Dva	10,7	15,2	13,3	19,6	10,7	13,5	4,6	16,3
Tri	14,7	15,7	7,2	15,5	3,1	11,7	1,1	10,7
Četiri i više	42,4	45,2	16,3	19,6	6,3	10,5	4,6	9,5
Arit. sredina	3,00	3,27	1,50	2,05	0,89	1,36	0,57	1,29
N	224	197	362	433	552	564	175	326

Geografska pokretljivost

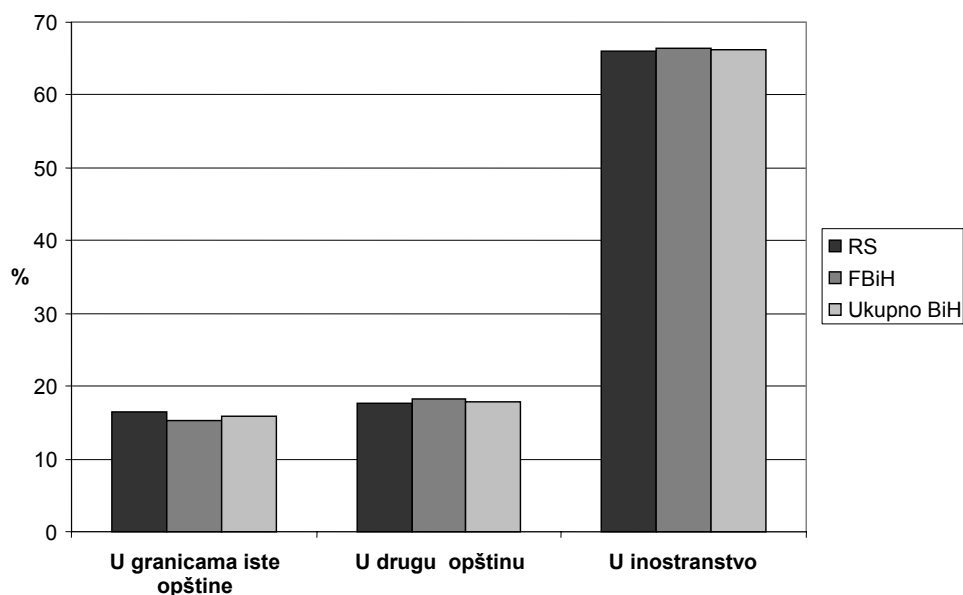
U cjelini, 8,5% domaćinstava je promijenilo adresu između Talasa 3 i Talasa 4. Domaćinstva u RS (9,8%) su više selila od domaćinstava u FBiH (7,4%). Na individualnom nivou, 6,2% ispitanika se preselilo u toku prošle godine u Talasu 4; 8,5% ispitanika u RS i 4,5% ispitanika u FBiH. Tabela 3.10 pokazuje neke od karakteristika ispitanika koji su preselili. Žene u oba entiteta su selile više od muškaraca, kao i oni koji su živjeli zajedno ili bili razvedeni ili razdvojeni.

Tabela 3.10 Karakteristike ispitanika koji su preselili i onih koji nisu preselili između Talasa 3 i 4

	<i>RS</i> %		<i>FBiH</i> %	
	Nisu preselili	Preselili	Nisu preselili	Preselili
Muški	92,0	8,0	96,3	3,7
Ženski	91,0	9,0	94,9	5,1
Neoženjen/neudata	93,5	6,5	97,5	2,5
Zakonit brak	91,1	8,9	95,2	4,8
Žive zajedno	68,4	31,6	69,7	30,3
Udovac/udovica	93,6	6,4	94,4	5,6
Razvedeni/rastavljeni	81,6	18,4	88,9	11,1
N	2871	267	3332	158

Na pitanje da li žele ostati u svom sadašnjem smještaju ili bi željeli da se presele, većina ispitanika je izjavila da im se sviđa živjeti u trenutnom smještaju. Samo 15,1 % u RS i 6,9% u FBiH je izjavilo da im se ne sviđa trenutno mjesto stanovanja. U cijelosti, samo je jedna četvrtina (24,2%) ispitanika izjavila da bi željeli da se presele negdje drugo. Ovaj procenat je veći u RS (31,0%) nego u FBiH (19,0%). Od onih koji se žele preseliti, dvije trećine (66,2%) žele preseliti u inostranstvo uz slične procenat koji žele preseliti unutar iste opštine (17, 9%) ili druge opštine (15,9%) (Slika 3.2). Čini se da se ove želje nisu mijenjale od Talasa 2 i 3, gdje su data slična gledišta. Jednoj trećini onih koji žele seliti, prekomorsko odredište ostaje glavna želja.

Slika 3.2: Željeno odredište za one koji žele preseliti – Talas 4.

Svi ispitanici su bili pitani da li očekuju da će preseliti slijedeće godine i u poređenju sa Talasima 2 i 3, manji broj je očekivao preseljenje iduće godine. U Talasu 4, 4,6% ispitanika je očekivalo preseljenje. U Talasu 3, 6,2% ispitanika je očekivalo preseljenje, a u Talasu 2 taj broj je bio 11,4%. U RS više ispitanika je očekivalo preseljenje (6,5%) nego u FBiH (3,2%). Za razliku od željenog

odredišta, glavno očekivano odredište svih preseljenja je bilo unutar iste opštine. Nešto manje od jedne četvrtine (24.9%) ispitanika koji su očekivali da će preseliti je mislilo da postoji vjerovatnoća da presele u inostranstvo. To je neznatno povećanje u odnosu na talas 3, u kojem je 19% ispitanika i u Talasu 2, 15,8% ispitanika koji su očekivali da će preseliti sljedeće godine u inostranstvo (Slika 3.3).

U Talasu 4 ispitanicima su postavljana ista pitanja o željama i očekivanjima od preseljenja. To nam omogućuje da uporedimo očekivanja ljudi s njihovim stvarnim ponašanjem godinu kasnije. Od ispitanika koji su u Talasu 3 rekli da bi više voljeli preseliti, 11,0% je preselilo do Talasa 4. To se moglo uporediti sa samo 3,1% ispitanika koji su rekli da su željeli ostati tamo gdje jesu u Talasu 3.

Ispitanici su također pitani kolika je vjerovatnoća da zaista presele iduće godine. Kod ispitanika koji su u Talasu 3 rekli ili da postoji velika vjerovatnoća ili prilična vjerovatnoća da će preseliti, je postojala veća vjerovatnoća da su promijenili adresu nego kod ispitanika koji su mislili da ne postoji vjerovatnoća (Tabela 3.11). Unatoč tome, skoro dvije trećine (65,1%) ispitanika koji su u Talasu 3 rekli da postoji velika vjerovatnoća da će preseliti iduće godine, nije preselilo do anketiranja u Talasu 4, a od ispitanika koji su rekli u Talasu 3 da nije postojala velika vjerovatnoća da će preseliti iduće godine, 8,8% je zaista preselilo do vremena anketnog razgovora u Talasu 4.

Slika 3.3: Očekivano odredište za one koji su željeli preseliti - Talas 4.

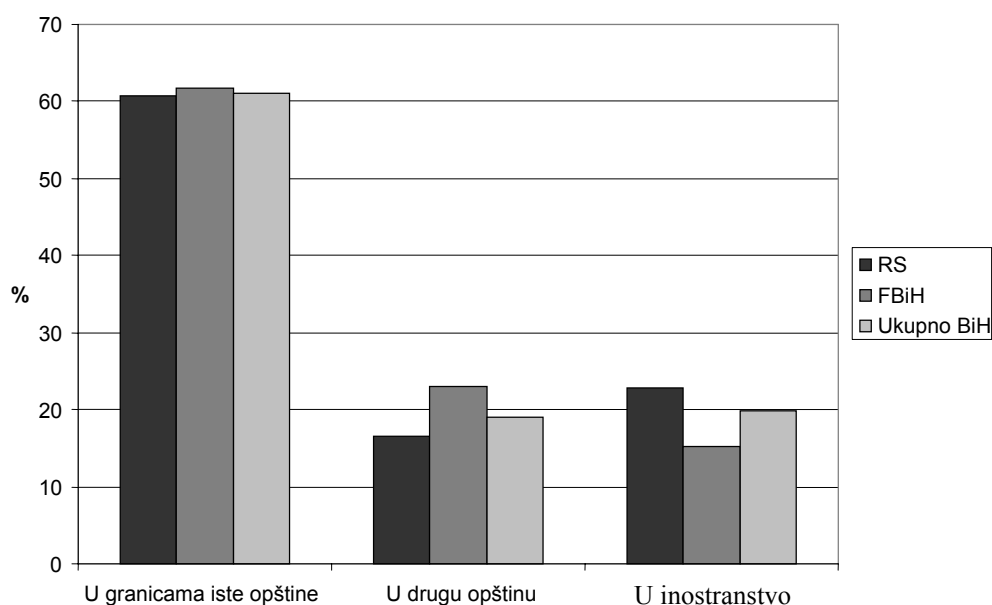

Tabela 3.11 Očekivanje preseljenja i ponašanje u Talasu 3

<i>Vjerovatnoća preseljenja u Talasu 3</i>	<i>Preselili između Talasa 3 i 4</i>	<i>Ostali u istom mjestu</i>
Velika vjerovatnoća	34,9	65,1
Prilična vjerovatnoća	27,2	72,8
Mala vjerovatnoća	8,8	91,2
Ne postoji vjerovatnoća	3,5	96,5
N	341	5978

Promjene u stambenom posjedu

Tabela 3.12 je matrica poprečnog presjeka promjena u stambenom posjedu između Talasa 3 i 4 za domaćinstva u kojima je najmanje jedan pojedinac iz Talasa 3 bio prisutan u Talasu 4. Naglašena dijagonala pokazuje slučajeve gdje je prijavljeni stambeni posjed ostao isti u oba talasa. Slučajevi van dijagonale su prijavljene promjene statusa stambenog posjeda, promjena koje su vjerovatno u većini slučajeva nastale zbog promjena adrese. Obratite pažnju da su brojevi slučajeva u ne-dijagonalnim ćelijama mali pa se trebaju interpretirati sa oprezom. Te kategorije nisu spojene, jer su razlike u njima od bitnog interesa.

U RS, možemo vidjeti da je 95,8% slučajeva bilo u smještaju koji je bio u punom vlasništvu u obje godine, a 11,6% je bilo u smještaju pod privatizacijom u obje godine. Od onih koji su bili u smještaju pod privatizacijom u Talasu 3, 81,6% je prešlo u puno vlasništvo u Talasu 4, dok je 4,2% prešlo u stanarsko pravo, nijedan slučaj u privremeni ili iznajmljeni smještaj i 2,6% u besplatni smještaj. Nešto veći procenat u FBiH (97,4%) posjeduje svoje domove u obje godine dok 58,3% je prešlo iz smještaja pod privatizacijom u vlastite domove. Domaćinstva u iznajmljenom smještaju su slijedeća najstabilnija grupa u RS sa 66,3% u iznajmljenom smještaju u obje godine. U FBiH procenat domaćinstava u iznajmljenom smještaju je iznosio 49,3% za obje godine. Interesantno je primijetiti da je u oba entiteta procenat domaćinstava u privremenom smještaju ili nezakonitom zauzeću smještaja oštro opao u oba talasa. Iako je taj broj veoma mali (n=16) samo 9,5% od domaćinstava u nezakonito dobijenom smještaju u Talasu 3 su u istoj poziciji u Talasu 4, većina (63,2%) ih je prešla u vlastite domove. U FBiH, samo 3,9% nezakonitih stanara (n=17) su i dalje u istoj poziciji godinu kasnije dok je 77,4% onih koji posjeduju vlastite domove.

Tabela 3.13 pokazuje promjene u stambenom posjedu tokom četiri godine ankete i daje matricu poprečnog presjeka od Talasa 1 do Talasa 4. Promjene tokom dužeg perioda pokazuju neka obilježja koja se mijenjaju iz godine u godinu. Vlasništvo nad stanovima je i dalje najstabilnija kategorija sa 96% domaćinstava koji posjeduju svoj smještaj u obje godine. Najmanje stabilna kategorija je bila 'vlasnik stanarskog prava' gdje je manje od 1% domaćinstava u RS i 2,5% u FBiH pripadalo ovoj kategoriji u obje godine, većina ih je postala vlasnicima stanova. Gledano kroz sve talase, najveći

pomak iz Talasa 1 do Talasa 4 je promjena statusa posjeda u vlasništvo, a zatim u iznajmljeni smještaj. Ovo potkrepljuje opažanje dato ranije pri razmatranju kretanja u distribucijama poprečnog presjeka tokom ove četiri godine, gdje je procenat vlasnika stanova povećan. Većina vlasnika stanarskog prava je iskoristila mogućnost kupovine ovog prava i jednostavno kupila imovinu i proces privatizacije je nastavljen. Cjelokupna slika ukazuje na to da su se domaćinstva u oba entiteta kretala ka regularnijim i trajnijim vrstama statusa stambenog posjeda u periodu od četiri godine.

Tabela 3.12 Stambeni posjed između Talasa 3 i 4

	STAMBENI POSJED – TALAS 3							
STAMBENI POSJED – TALAS 4	%	%	%	%	%	%	%	%
RS	Puno vlasništvo	Pod privatizacijom	Vlasnik stanarskog prava	Iznajmljeno	Privremeni smještaj	Besplatno	Bespravni smještaj	Krizni smještaj
Puno vlasništvo	95,8	81,6	54,5	10,6	21,3	52,0	63,2	3,6
Pod privatizacijom	0,3	11,6	30,7	0,0	1,3	1,3	0,0	0,0
Vlasnik stanarskog prava	0,0	4,2	0,0	0,0	1,0	0,0	0,0	0,0
Iznajmljeno	0,4	0,0	0,0	66,3	7,8	7,8	0,0	49,3
Privremeni smještaj	0,4	0,0	0,0	2,7	36,6	4,1	7,0	25,6
Koristi besplatno	2,6	2,6	0,0	9,2	9,4	34,1	0,0	0,0
Bespravni smještaj	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	9,5	0,0
Krizni smještaj	0,0	0,0	0,0	11,2	21,1	0,0	20,3	21,6
<i>Ukupno N</i>	<i>2424</i>	<i>61</i>	<i>16</i>	<i>164</i>	<i>223</i>	<i>110</i>	<i>16</i>	<i>37</i>
FBiH	Puno vlasništvo	Pod privatizacijom	Vlasnik stanarskog prava	Iznajmljeno	Privremeni smještaj	Besplatno	Bespravni smještaj	Krizni smještaj
Puno vlasništvo	97,4	58,3	49,9	25,5	23,3	40,8	77,4	18,2
Pod privatizacijom	0,4	36,4	50,1	0,0	5,6	2,3	0,0	0,0
Vlasnik stanarskog prava	0,0	2,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Iznajmljeno	0,4	0,0	0,0	49,3	12,6	2,9	0,0	30,9
Privremeni smještaj	0,4	0,0	0,0	12,2	43,5	0,6	18,8	32,5
Koristi besplatno	1,3	2,6	0,0	8,9	6,8	53,5	0,0	0,0
Bespravni smještaj	0,1	0,0	0,0	2,4	3,3	0,0	3,9	0,0
Krizni smještaj	0,0	0,0	0,0	0,0	4,9	0,0	0,0	18,5
<i>Ukupno N</i>	<i>2957</i>	<i>32</i>	<i>18</i>	<i>101</i>	<i>97</i>	<i>152</i>	<i>17</i>	<i>22</i>

Tabela 3.13 Stambeni posjed u Talasima 1 i 4

	STAMBENI POSJED – TALAS 1							
STAMBENI POSJED – TALAS 4	%	%	%	%	%	%	%	%
RS	Puno vlasništvo	Pod privatizacijom	Vlasnik stanarskog prava	Iznajmljeno	Privremeni smještaj	Besplatno	Bespravni smještaj	Krizni smještaj
Puno vlasništvo	96,1	90,6	84,3	42,0	47,7	54,4	65,7	60,9
Pod privatizacijom	0,3	5,5	3,6	0,0	0,7	0,0	4,7	0,0
Vlasnik stanarskog prava	0,1	0,0	0,9	0,0	0,2	0,0	0,0	0,0
Iznajmljeno	0,0	3,9	6,9	51,3	15,7	8,0	16,3	0,0
Privremeni smještaj	0,2	0,0	1,7	1,9	16,0	2,8	0,0	8,6
Koristi besplatno	2,7	0,0	0,3	4,7	7,9	33,6	0,0	17,7
Bespravni smještaj	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2	0,0	0,0	0,0
Krizni smještaj	0,0	0,0	0,0	0,0	11,1	0,0	13,3	5,7
<i>Ukupno N</i>	<i>1946</i>	<i>73</i>	<i>191</i>	<i>73</i>	<i>622</i>	<i>66</i>	<i>22</i>	<i>41</i>
FBiH	Puno vlasništvo	Pod privatizacijom	Vlasnik stanarskog prava	Iznajmljeno	Privremeni smještaj	Besplatno	Bespravni smještaj	Krizni smještaj
Puno vlasništvo	96,3	79,5	87,3	48,1	46,6	53,1	59,2	38,9
Pod privatizacijom	0,5	17,0	0,0	4,1	2,9	2,1	0,0	0,0
Vlasnik stanarskog prava	0,0	0,9	2,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Iznajmljeno	0,6	0,0	1,3	42,6	10,1	11,6	3,0	14,1
Privremeni smještaj	0,3	1,8	8,9	0,0	23,6	1,1	4,3	12,0
Koristi besplatno	1,9	0,0	0,0	1,8	11,2	32,1	30,2	31,0
Bespravni smještaj	0,5	0,0	0,0	0,0	2,2	0,0	3,3	0,0
Krizni smještaj	0,0	0,0	0,0	0,0	3,1	0,0	0,0	4,0
<i>Ukupno N</i>	<i>2787</i>	<i>91</i>	<i>38</i>	<i>49</i>	<i>254</i>	<i>128</i>	<i>20</i>	<i>24</i>

4. Zaposlenost i nezaposlenost

Glavni nalazi

- *Stope zaposlenosti za populaciju radnog uzrasta (15-64 godina) su povećane za oko 6% između 2001. i 2004. ali je stopa nezaposlenosti za BiH pala samo za 1% u toku ovog perioda.*
- *Ukupna stopa nezaposlenosti se povećala između 2003. i 2004. godine, mijenjajući prethodni trend opadanja. Povećanje nezaposlenosti je veće u RS nego u FBiH.*
- *39% ljudi koji su bili nezaposleni u 2001. godini imaju plaćeno zaposlenje u 2004. godini.*
- *13% od zaposlenih u 2001. godini su nezaposleni u 2004. i dodatnih 7% je napustilo tržište rada.*
- *BiH bilježi smanjenje poljoprivrednih zanimanja između 2001 – 2004 dok procenat zaposlenih u privatnom sektoru raste.*
- *Procenat ispitanika sa zaposlenjem koji primaju penzionu pomoć je povećan a zdravstvena pomoć ostaje na nivou 20002. godine.*
- *Više muškaraca u BiH ima plaćeno zaposlenje nego žena.*
- *Postoji veća vjerovatnoća kod mlađih ljudi i ljudi sa dobrim zdravljem da budu zaposleni. Međutim, u RS je 17% ispitanika starih 65 ili više godina bilo i dalje sa zaposlenjem.*
- *Postoji najmanja vjerovatnoća kod ljudi bez obrazovnih kvalifikacija da imaju plaćeno zaposlenje, nakon čega slijede ispitanici samo sa osnovnim školskim obrazovanjem.*
- *Postoji značajno manja vjerovatnoća kod ljudi bez obrazovnih kvalifikacija i starijih ljudi da su prešli u zaposlenost iz nezaposlenosti između 2001. i 2004.*
- *Postoji značajno veća vjerovatnoća da se više muškaraca zaposlilo u toku četiri godine od žena, što je slučaj samo sa FBiH. U RS, žene se zapošljavaju kao i muškarci.*

Zaposlenost je ključno pitanje za pravljenje strategija i ovo poglavlje analizira kretanja zaposlenosti i karakteristika ispitanika na tržištu rada, nezaposlenih i neaktivnih tokom ovih godina ankete.

Tabela 4.1 daje karakteristike ukupnog anketiranog uzorka, uključujući ispitanike uzrasta od 65 godina ili više u Talasu 4 i populacije radnog uzrasta, starosti od 15 do 64 godine, prema tome da li su imali plaćeno zaposlenje ili ne. Kategorija 'bez plaćenog zaposlenja' obuhvata sve oblike bez zaposlenja, uključujući domaćice, studente, penzionere, ispitanike koji služe vojni rok i nesposobne za rad.

U oba entiteta je postojala veća vjerovatnoća kod žena nego kod muškaraca da nemaju plaćeno zaposlenje, mada je kod žena u RS postojala veća vjerovatnoća nego kod žena u FBiH da imaju plaćeno zaposlenje. U RS je 32% žena imalo plaćeno zaposlenje u poređenju sa 22,4% žena u FBiH. Slični procenti muškaraca su bili zaposleni u oba entiteta; 51,4% u RS i 50,2% u FBiH. Za populaciju radnog uzrasta su slični obrasci, s tim da postoji veća vjerovatnoća kod muškaraca nego kod žena da imaju zaposlenje. U RS je bilo 56,9% muškaraca sa zaposlenjem i 37,7% žena. U FBiH je bilo 58,2% muškaraca sa zaposlenjem, u poređenju sa 28,2% zaposlenih žena koje su u radnoj dobi.

U oba entiteta je postojala manja vjerovatnoća kod mlađih ljudi da imaju plaćeno zaposlenje nego kod grupa starijeg uzrasta, što je vjerovatno uzrokovano činjenicom da se još nalaze na redovnom školovanju, ali i prilično niskim nivoima nezaposlenosti za mlađe ljude. Procent ispitanika sa plaćenim zaposlenjem se povećava kroz grupe uzrasta do primjetnog pada u starosnoj grupi od 55 do 64 godine, kad ljudi počinju odlaziti u mirovinu. U starosnoj grupi preko 65 godina, većina ispitanika nije imala plaćeno zaposlenje, kao što se moglo očekivati. Međutim, u RS je 17,1% starijih ljudi prijavilo da ima plaćeno zaposlenje, u poređenju sa samo 3% u FBiH.

Kad pogledamo populaciju u radnoj dobi, nastavlja se manja vjerovatnoća kod ispitanika u starosnim grupama od 15 do 24 i 55 do 64 godine da imaju zaposlenje nego kod ispitanika u starosnoj grupi od 25 do 54 godine. Pad u stopama zaposlenosti, stoga, počinje prije vremena za odlazak u penziju za mnoge ljude.

Nivo obrazovanja je jasno povezan sa zaposlenošću. Postoji najveća vjerovatnoća kod ispitanika bez obrazovanja da nemaju plaćeno zaposlenje, nakon čega slijede ispitanici samo sa osnovnim nivoom obrazovanja. U RS 64% ispitanika sa osnovnim obrazovanjem nije imalo plaćeno zaposlenje, u poređenju sa 73,4% u FBiH. Kod ispitanika radnog uzrasta se mogu vidjeti slični obrasci, uz veću vjerovatnoću kod ispitanika sa srednjim nivoom ili višim nivoom kvalifikacija da imaju zaposlenje nego ispitanici sa osnovnom školom ili bez kvalifikacija. Ispitanici sa višim nivoom obrazovanja (magistar, doktor) su imali više šanse da budu zaposleni, iako je ovaj broj prilično mali.

Tabela 4.1 Karakteristike ukupno anketiranog uzorka i uzorka u radnom uzrastu (15-64 godina) po tome da li su imali plaćeno zaposlenje Talas 4

		% za RS po redovima					% za FBiH po redovima				
		Nezaposleni		Zaposleni		N	Nezaposleni		Zaposleni		N
		Svi	15-64 godina	Svi	15-64 godina		Svi	15-64 godina	Svi	15-64 godina	
Spol											
	Muški	48,6	43,1	51,4	56,9	1563	49,8	41,8	50,2	58,2	1619
	Ženski	68,0	62,3	32,0	37,7	1575	77,6	71,8	22,4	28,2	1869
Starosne grupe											
	15-24	73,0		27,0		498	78,6		21,4		636
	25-34	45,3		54,7		532	46,2		53,8		533
	35-44	37,1		62,9		453	46,7		53,3		629
	45-54	43,0		57,0		605	43,7		56,3		589
	55-64	65,9		34,1		430	72,7		27,3		454
	65 i više	82,9		17,1		620	97,1		3,0		652
Bračni status											
	Neoženjen/Neudata	59,6	59,6	40,4	40,4	855	69,5	68,8	30,5	31,2	926
	Zakonski vjenčani	54,2	48,3	45,8	51,7	1761	57,7	49,7	42,3	50,3	2038
	Žive zajedno	50,3	43,1	49,7	56,9	47	64,7	59,5	35,4	40,5	19
	Udovac/Udovica	76,9	56,7	23,1	43,3	405	88,2	73,8	11,8	26,2	443
	Razvedeni/Razdvojeni	44,2	41,9	55,8	58,1	69	56,7	47,3	43,3	52,7	64
Najviši nivo obrazovanja											
	Bez obrazovanja	78,7	72,4	21,3	27,6	796	85,1	74,6	14,9	25,4	791
	Diploma osnovne škole	64,0	62,7	36,0	37,3	794	73,4	70,2	26,6	29,8	852
	Diploma srednje škole	44,8	42,5	55,2	57,5	1325	51,6	47,5	48,4	52,5	1546
	Viša škola	43,3	36,8	56,7	63,2	89	47,9	32,0	52,1	68,0	103
	Fakultet	23,4	16,1	76,6	83,9	81	32,0	17,6	68,0	82,4	117
Ukupno N		1830	1311	1308	1197		2260	1653	1234	1233	

Tabela 4.2.1 daje distribuciju zaposlenih u Talasima 1 i 4 koristeći ispitanikove vlastite definicije statusa zaposlenosti.

Tabela 4.2.2 pokazuje procenete onih koji su sebe prijavljivali kao zaposlene, nezaposlene i nisu sa zaposlenjem za ispitanike u radnoj dobi (15 - 64 godina) u sva četiri talasa. Ispitanici šifrirani kao nezaposleni su ispitanici koji su rekli da “nezaposleni” najbolje opisuje njihovo trenutno stanje aktivnosti. Ispitanici u kategoriji “nisu sa zaposlenjem” su prvenstveno oni koji su sebe opisali kao “domaćica”, ali tu također spadaju studenti, osobe na služenju vojnog roka i osobe nesposobne za rad. Korištenje ove definicije nezaposlenosti neizbježno stvara različitu distribuciju nezaposlenosti od definicije koju daje definicija ILO, u kojoj se primjenjuju prilično strogi kriteriji. Međutim, možemo vidjeti trend nezaposlenosti tokom ove četiri godine korištenjem samo-definicije ispitanika.

Korištenjem samo-definicije ispitanika, stopa nezaposlenosti se mijenja iz godine u godinu. Od Talasa 1 do 3 možemo uočiti trend opadanja nezaposlenosti ali u Talasu 4, stopa nezaposlenosti je viša nego u Talasu 3, naročito u RS. Ipak, tokom četiri godine ukupni trend je smanjenje nezaposlenosti sa 21,5% nezaposlenih ispitanika u 2004. u poređenju sa 22,9% u 2001.

Tabela 4.2.1 Presjek po kategorijama stanja zaposlenosti u Talasu 4 za ispitanike u radnoj dobi (15-64 godina), po entitetima

	Entitet											
	% za RS				% za FBiH				% za BiH			
	T1	T2	T3	T4	T1	T2	T3	T4	T1	T2	T3	T4
Nezaposleni	23,4	21,8	20,9	24,3	22,5	20,5	18,5	19,5	22,9	21,1	19,6	21,5
Zaposleni	41,0	43,5	44,5	44,9	32,1	36,0	38,0	40,9	36,1	36,0	40,9	42,6
Nisu u zaposlenju	35,6	34,7	34,6	30,9	45,4	43,6	43,4	39,6	41,0	43,6	39,5	35,9
Ukupno N	2609	2632	2552	2313	3268	3295	3163	3080	5877	5929	5715	

Osim trenda smanjenja u stopi nezaposlenosti vidi se i blagi pad u procentima ispitanika koji nisu bili u zaposlenju tokom četiri godine i prateći rast u procentu ispitanika koji su bili zaposleni. Ovaj trend se može vidjeti u oba entiteta i mada RS i dalje ima veće stope zaposlenosti od FBiH stopa rasta zaposlenosti je veća u FBiH nego u RS. U RS, 44,9% ispitanika je reklo da je bilo zaposleno u Talasu 4 u poređenju sa 41% u Talasu 1, povećanje od 3,9%. U FBiH 40,9% ispitanika je imalo zaposlenje u Talasu 4 u poređenju sa 32,1% u Talasu 1, povećanje od 8,8%. Za BiH, ukupna stopa zaposlenosti se povećala na 42,6% u Talasu 4 od 36,1% u Talasu 1, povećanje od 6.5%.

ILO definicija nezaposlenosti se može izračunati putem podataka talasa 1, 2 i 4 i ona pokazuje donekle drugačiju sliku statusa od one koju su ispitanici sami definisali u gore navedenom tekstu. Po ILO definiciji nezaposlenosti, osobe koje su trenutno nezaposlene morale su tražiti posao u protekle četiri sedmice i moraju biti u mogućnosti da počnu raditi u roku od dvije sedmice u slučaju da im se

ponudi posao. Tabela 4.2.2 pokazuje da je po ovoj definiciji 14,2% uzorka bilo nezaposleno u talasu 4 i da je u protekle četiri godine trend povećanja nezaposlenosti sa 8,5% u 2001. godini (talas 1) porastao na 12% u 2002. godini (talas 2). Dok je trend evidentan u oba entiteta, stopa rasta je veća u RS nego u FBiH. Nezaposlenost se u RS povećala za 7,8% u ovom periodu, u poređenju sa 4,7% u FBiH. U talasu 4 (2004.), nezaposlenost je za skoro 4 procentnih poena veća u RS (16%) nego u FBiH (12,7%).

Porast nezaposlenosti u RS je praćen padom u postotku osoba koje nisu u zaposlenosti, kao i u postotku zaposlenih. Ovo sugerise da nezaposlenost u RS raste zbog kombinacije većeg broja ljudi koji su prije bili neaktivni na tržištu rada i koji sada traže posao ali i određenom broju ljudi koji ulaze i napuštaju stanje zaposlenosti.

Šema u FBiH nije sasvim ista. Kao i u RS, evidentan je pad u postotku neaktivnih osoba, ali za razliku od RS, ovaj pad je praćen porastom postotka zaposlenih, sa 39,6% u 2001. na 44,3% u 2004. godini.

Tabela 4.2.2 Presjek po statusu zaposlenosti (ILO definicija nezaposlenosti) u Talasima 1, 2 i 4 za ispitanike u radnoj dobi (15-64 godina), po entitetima

	Entitet								
	RS %			FBiH %			BiH %		
	T1	T2	T4	T1	T2	T4	T1	T2	T4
Nezaposleni	9,2	13,6	16,0	8,0	10,7	12,7	8,5	12,0	14,2
Zaposleni	50,1	50,9	46,8	39,6	40,9	44,3	44,3	45,4	45,4
Nisu u zaposlenju	40,7	35,6	37,2	52,4	48,4	43,0	47,1	42,6	40,5
Ukupno N	2668	2978	2158	3274	3435	2776	5942	6233	4932

I dok sopstvena interpretacija trenutnog statusa samih ispitanika ukazuje na to da se nezaposlenost neznatno smatnjila u toku četvorogodišnjeg perioda, ILO definicija nezaposlenosti, u kojoj je traženje posla u neposrednom periodu prije anketiranja kritičan element, ukazuje na porast nezaposlenosti. Činjenica da više ljudi traži zaposlenje može biti pozitivan znak u nekim slučajevima pošto ukazuje na to da ljudi osjećaju da je više poslova na raspolaganju i da traženje posla može uroditi plodom. Međutim, za RS, gdje se i nivo zaposlenosti smanjio, ova interpretacija nije moguća.

Pošto je veliki broj istih pojedinaca anketiran u sve tri godine ankete, možemo razmotriti nešto dugoročnija kretanja za pojedince između raznih stanja zaposlenosti. Tabela 4.3 pokazuje sve anketirane ispitanike uzrasta između 15-64 godine u Talasima 1 do 4. Ponovo, stanje zaposlenosti je kako su ispitanici prijavili.

Procenti naglašeni u dijagonali pokazuju ispitanike koji su bili u istoj kategoriji u Talasima 1 i 4. Za BiH, ispitanici s plaćenim zaposlenjem u Talasu 1 su bili najstabilnija grupa, sa 79,4% koji i dalje imaju plaćeno zaposlenje u Talasu 4. Ispitanici koji nisu imali plaćeno zaposlenje u Talasu 1 bili su sljedeća najstabilnija grupa, sa 71,1% ispitanika u istoj kategoriji u Talasu 4.

Nezaposlenost je bila najmanje stabilna grupa, sa 46,6% nezaposlenih ispitanika i u Talasu 1 i Talasu 4. Mada ovo ukazuje na postojanje jezgre dugoročno nezaposlenih, postoji znatno kretanje i u kategoriju nezaposlenosti i van nje tokom ove četiri godine.

Tabela 4.3 Presjek stanja zaposlenosti u Talasima 1 – 4 po entitetima za ispitanike radnog uzrasta (15-64 godine)

		Status zaposlenosti u Talasu 1		
Status zaposlenosti u Talasu 4		Nezaposleni %	Zaposleni %	Nisu u zaposlenju %
RS				
	Nezaposleni	51,9	16,7	14,7
	Zaposleni	34,7	77,4	69,7
	Nisu u zaposlenju	13,4	6,0	15,6
	<i>Ukupno N</i>	<i>569</i>	<i>982</i>	<i>896</i>
FBiH				
	Nezaposleni	42,5	10,2	14,1
	Zaposleni	42,8	81,4	14,1
	Nisu u zaposlenju	14,7	8,3	71,9
	<i>Ukupno N</i>	<i>621</i>	<i>861</i>	<i>1335</i>
BiH				
	Nezaposleni	46,6	13,4	14,3
	Zaposleni	39,2	79,4	14,7
	Nisu u zaposlenju	14,1	7,2	71,1
	<i>Ukupno N</i>	<i>1188</i>	<i>1826</i>	<i>2251</i>

Za BiH, 13,4% ispitanika koji su bili zaposleni u Talasu 1 je bilo nezaposleno u Talasu 4, a 14,3% ispitanika koji nisu imali zaposlenje u Talasu 1 je bilo nezaposleno u Talasu 4. Međutim, 39,2% ispitanika koji su bili nezaposleni u Talasu 1 je imalo zaposlenje u Talasu 4, uz daljih 14,1% koji su prešli u kategoriju 'nemaju zaposlenje'. Samim tim, postoje pokazatelji da je polovina nezaposlenih tokom ovog perioda ili našla posao i postala zaposlena ili napustila tržište rada zbog nekog drugog razloga. Ti razlozi obuhvataju loše zdravlje ili brigu o domu ili porodici ili su možda neki ispitanici jednostavno promijenili svoju definiciju u 'nisu zaposleni', vjerovatno zbog toga što su postali obeshrabreni i prestali tražiti posao. Jedan procent ispitanika, koji nije neznatajan, je prešao iz 'nemaju zaposlenje' u 'nezaposleni' ili 'sa zaposlenjem'. To ukazuje da je tokom ove četiri godine, približno jedna trećina ispitanika 'bez zaposlenja' počela tražiti posao u određenom trenutku, a oko polovina tih ispitanika je bila uspješna u pronalaženju posla do talasa 4.

Obrasci su slični u oba entiteta, mada su veći procenti nezaposlenih u RS nego u FBiH u obje vremenske tačke anketiranja. Kategorija zaposlenosti je stabilnija u FBiH nego u RS. U FBiH je kategorija 'nije sa zaposlenjem' također bila stabilnija nego u RS sa 69,7% u ovoj kategoriji u Talasu 1 koji se pomjerio u kategoriju zaposlenih u Talasu 4. FBiH je imala neznatno veći procent ispitanika koji je prešao u kategoriju 'nije sa zaposlenjem' i iz nezaposlenosti i zaposlenosti nego u RS.

Tabela 4.4 daje distribuciju zanimanja i ekonomskih aktivnosti u Talasima 3 i 4 za ispitanike sa zaposlenjem za svaku godinu. Zanimanja su šifrirana prema ISCO klasifikacijama, a ekonomske aktivnosti prema NACE klasifikacijama. Distribucije su slične u obje godine, s tim što je glavna razlika između entiteta i dalje procent ispitanika u poljoprivrednim zanimanjima, sa većim brojem zaposlenih u poljoprivredi u RS (23,7%), u poređenju sa FBiH (15,7%). Uprkos tome, postoji primjetan pad u procentu ispitanika u poljoprivrednim poslovima u RS od Talasa 2, za 6,6%.

Poljoprivreda nastavlja biti glavni industrijski sektor u RS (23,7%) uprkos padu u procentu u ovom sektoru, nakon čega slijedi proizvodnja (19,7%) koja također bilježi pad u odnosu na Talas 3. U FBiH proizvodnja je i dalje glavni sektor u Talasu 4 (17,5%) sa blagim povećanjem u procentu ispitanika u proizvodnim poslovima u odnosu na Talas 3. U kombinaciji, javni sektor uključujući administraciju, obrazovanje, zdravstvo, socijalne službe i ostale javne službe ostaje i dalje glavni sektor u Talasu 4 sa sličnim nivoom kao Talas 3.

Tabela 4.4 Distribucija zanimanja i industrije po entitetima, Talasi 3 i 4. Trenutno uposleni ispitanici starosti od 15 do 64 godine.

	Entitet					
	% za RS		% za FBiH		% za BiH	
	T3	T4	T3	T4	T3	T4
Zanimanja (ISCO)						
Zakonodavni zvaničnik/vlada	1,9	1,7	1,6	2,1	1,7	1,9
Znanstvenici i istraživači	5,4	4,4	7,5	7,3	6,5	6,0
Stručne i druge službe	9,0	9,1	10,1	9,6	9,6	9,4
Administrativna služba	5,4	5,5	5,0	5,1	5,2	5,3
Usluge i trgovina	18,2	20,1	16,6	17,2	17,4	18,5
Poljoprivreda	20,7	23,1	11,5	15,3	16,0	18,9
Neindustrijsko, kvalificirano	23,1	22,7	28,9	27,8	26,1	25,5
Operateri mašina i vozila	6,0	6,7	9,5	9,9	7,8	8,5
Ostalo nekvalificirano	8,8	5,8	8,3	4,9	8,6	5,3
Vojska	1,4	1,0	1,0	0,9	1,2	0,9
Ukupno	1177	1121	1252	1332	2429	2453
Ekonomska aktivnost (NACE)						
Poljoprivreda	24,2	23,7	11,9	15,7	17,9	19,4
Ribolov	0,3	0,2	0,1	0,0	0,2	0,1
Rudarstvo	0,8	0,9	5,8	5,3	3,3	3,3
Industrijska proizvodnja	21,6	19,7	16,1	17,5	18,8	18,5
Električna energija, gas, voda	2,3	2,2	3,0	2,5	2,7	2,4
Građevinarstvo	8,0	8,6	13,1	11,8	10,6	10,4
Trgovina na veliko i malo	10,1	10,0	12,3	12,7	11,3	11,4
Ugostiteljstvo	5,1	6,7	4,7	4,8	4,9	5,7
Prevoz, skladištenje i promet	4,8	4,7	7,4	7,2	6,1	6,1
Financijske službe	1,3	1,2	1,3	1,5	1,3	1,4
Nekretnine	0,8	0,2	1,6	2,2	1,2	1,3
Državna uprava i odbrana	6,8	7,2	4,1	4,0	5,4	5,4
Obrazovanje	4,1	4,0	5,8	5,7	5,0	5,0
Zdravstvo i socijalni rad	4,0	4,0	3,7	3,5	3,8	3,7
Ostale komunalne usluge	4,7	4,7	7,6	5,3	6,2	5,0
Privatna domaćinstva sa uposlenim osobama	0,6	1,8	0,9	0,1	0,7	0,9
Eksteritorijalne organizacije	0,4	0,3	0,6	0,5	0,5	0,4
Ukupno N	1185	1119	1249	1327	2434	2446

Pored šifriranja zaposlenja i industrije prema ISCO i NACE šemama, od ispitanika je također zatraženo da opišu trenutni status zaposlenosti. Tabela 4.5 prikazuje distribuciju statusa zaposlenosti za trenutno uposlene ispitanike u talasima 3 i 4. Nivo samoupošljavanja je u oba entiteta prilično visok iako je primjetno da se učešće uposlenih kod poslodavaca u privatnom sektoru povećava, više u RS nego u FBiH. Ova pojava je praćena smanjenjem broja uposlenika u javnom sektoru. Oko jedne desetine uposlenih rade neplaćeni kao podrška poslu, preduzeću ili poljoprivrednom imanju koje je u vlasništvu člana porodice.

Tabela 4.5 Trenutno stanje zaposlenosti, Talasi 3 i 4 – trenutno uposleni ispitanici starosti od 15 do 64 godine.

	Entitet					
	% za RS		% za FBiH		% za BiH	
	T3	T4	T3	T4	T3	T4
Vlasnik/suvlasnik poduzeća koje zapošljava radnike	2,1	3,2	3,3	3,2	2,7	3,2
Vlasnik/suvlasnik poduzeća koje ne zapošljava radnike	3,7	1,6	2,4	1,7	3,0	1,7
Vlasnik/suvlasnik malog preduzeća	1,2	1,3	2,2	1,2	1,7	1,2
Poljoprivrednik sa vlastitim imanjem	9,9	11,1	2,7	7,0	6,2	8,9
Poduzetnik sa slobodnim zvanjem	0,9	1,6	2,7	1,4	1,8	1,5
Rad za poslodavca u privatnom sektoru	26,5	37,1	34,4	38,5	30,6	37,8
Rad u javnom preduzeću	42,3	31,4	41,3	37,9	41,8	34,9
Neplaćeni član porodice koji pomaže porodični posao	9,4	10,9	8,1	7,4	8,8	9,0
Rad za međunarodne organizacije	0,4	0,3	0,6	0,5	0,5	0,4
Ostale aktivnosti	3,5	1,5	2,4	1,2	2,9	1,3
Ukupno N	1189	1122	1265	1336	2454	2458

Ispitanici su bili pitani i koliki im je uobičajeni broj radnih sati sedmično. Kad pogledamo uobičajeni broj sedmičnih radnih sati u BiH, prosječan broj je relativno velik, iako je opao u odnosu na 2003. U oba entiteta prosjek radnih sati je iznosio 43,5 sati sedmično, što nije značajna promjena u odnosu na Talase 2 i 3. Ispitanicima koji su radili ili više od 42 sata sedmično ili manje od 40 sati sedmično je postavljano pitanje zašto su radili veći ili manji broj sati. Tabela 4.6 daje razloge koje su ljudi prijavili za veći ili manji broj sati koje su radili u Talasima 3 i 4.

Tabela 4.6 Razlozi zašto su ispitanici radili više od 42 sata ili manje od 40 sati sedmično - Talasi 3 i 4

	Entitet					
	% za RS		% za FBiH		% za BiH	
	T3	T4	T3	T4	T3	T4
Više od 42 radna sata sedmično						
Uobičajeno radno vrijeme iznosi više od 42 radna sata sedmično	45,9	41,1	57,3	52,3	53,0	47,9
Prekovremeni rad	29,1	31,8	13,9	12,1	19,7	19,8
Manje od 40 radnih sati sedmično						
Uobičajeno radno vrijeme iznosi manje od 40 radnih sati sedmično	3,6	4,7	8,0	14,7	6,3	10,8
Izostanak zbog bolesti	2,4	5,8	2,4	4,6	2,4	5,0
Ne može naći posao sa punim radnim vremenom	12,3	9,5	5,8	5,1	8,3	6,8
Nedostatak obrazovanja, obuke	0,9	0,2	0,6	0,6	0,7	0,4
Ne želi da radi duže	1,2	0,7	1,9	2,3	1,6	1,7
Ostalo	4,5	4,1	10,2	8,2	8,0	6,6
Ukupno N	333	405	539	631	872	1036

Glavni razlog rada preko 42 sata sedmično je taj što je to uobičajeno vrijeme rada, što više vrijedi za FBiH nego za RS. Međutim, procenat ljudi koji su dali ovaj odgovor je niži u odnosu na Talas 3 a više ljudi u RS je prijavilo da je to zbog prekovremenog rada. Nije jasno da li to odražava promjenu u radnoj praksi ili strategiji plaćanja prekovremenog rada nekih poslodavaca. Za razliku od toga, postoji neki pokazatelji da bi ljudi radili preko 40 sati sedmično jer je 6,8% ispitanika izjavilo da ne mogu naći posao sa punim radnim vremenom u Talasu 4.

Ispitanicima s plaćenim zaposlenjem je postavljano pitanje da li primaju pomoć kao dio svog posla, uključujući platu ili dio plate, zdravstveno osiguranje ili penziono osiguranje. Tabela 4.7 pokazuje dodatke koji se primaju po entitetima zajedno sa brojem dodataka koje primaju ispitanici. Za BiH, distribucije su slične tokom ove tri godine, iako je bilo nekih promjena na ukupnom nivou.

Procenat ispitanika koji primaju zdravstveno ili penziono osiguranje od svojih poslodavaca je blago povećan u Talasu 3, ali je u Talasu 4 vraćen na skoro isti nivo kao u Talasu 2. Od 2002. godine postoji povećanje onih koji imaju penziono osiguranje dok je broj ispitanika sa zdravstvenim osiguranjem ostao nepromijenjen.

Tabela 4.7 Dodaci koje primaju na trenutnom poslu, ispitanici starosti 15-64 – Talasi 2, 3 i 4.

		Entitet								
		% za RS			% za FBiH			% za BiH		
		T2	T3	T4	T2	T3	T4	T2	T3	T4
Primaju platu ili dio plate										
	Da	74,9	74,1	68,2	92,4	90,4	87,6	83,3	82,5	78,4
	Ne	25,1	25,9	31,5	7,6	9,6	12,3	16,7	17,5	21,4
Primaju zdravstveno osiguranje										
	Da	46,1	51,2	48,8	71,3	70,9	67,1	58,2	61,3	58,4
	Ne	53,9	48,8	50,9	28,7	29,1	32,8	41,8	38,7	41,4
Primaju penziono osiguranje										
	Da	43,4	48,1	47,1	66,2	65,0	61,9	54,3	56,8	54,9
	Ne	56,6	51,9	52,6	33,8	35,0	38,0	45,7	43,2	44,9
Broj primljenih dodataka										
	Nijedan	22,5	24,2	26,9	6,5	9,5	11,4	14,8	16,7	18,4
	Jedan	32,3	25,5	22,3	22,0	19,6	25,8	27,4	22,5	24,2
	Dva	3,0	2,9	0,3	6,4	6,0	0,0	4,7	4,5	0,2
	Tri	42,2	47,4	40,5	65,0	64,9	62,9	53,1	56,3	57,2
Ukupno N		1525	1191	1118	1412	1258	1333	2937	2449	2451

Ispitanici u FBiH su i dalje u boljem položaju od ispitanika u RS jer je vjerovatnije da imaju neke od popisanih dodataka i vjerovatno imaju više od jednog dodatka na svom trenutnom poslu. Međutim, u oba entiteta manje je ispitanika koji primaju sve tri pomoći na svom poslu u 2004. nego što je to bio slučaj u prethodne dvije godine.

Svi ispitanici u uzorku, bez obzira na svoj status zaposlenja, su bili pitani da li bi željeli naći novi posao u narednih 12 mjeseci. U RS 38,8% uzorka ispitanika u radnom uzrastu je reklo da bi željeli novi posao u odnosu na samo 30,6% u FBiH. Ovaj procenat u RS je smanjen od Talasa 3 dok je taj procenat povećan u FBiH. Ispitanici koji su rekli da žele novi posao su bili radnici na privremenom radu ili sezonski radnici (92,1% u RS, 72,1% u FBiH) i nezaposleni (64,7% u RS, 84,0% u FBiH). Glavni razlozi kojima su ljudi objašnjavali želju da imaju novi posao su bili: veća plata (61,2% u RS, 62,4% u FBiH) i rad u svom području (26,6% u RS, 21,4% u FBiH). Procenat onih koji žele veću platu je povećan za oko 20% u odnosu na Talas 3, dok je sličan procenat ispitanika koji žele novi posao da bi radili u svom području opao u odnosu na Talas 3. Međutim, nisu postojala velika očekivanja da će dobiti novi posao. Samo 3,8% u RS i 5,0% ispitanika u FBiH koji su željeli novi posao smatrali su da je moguće da se to i dogodi.

Predviđanje zaposlenosti

Multi-varijantni model, koji koristi logističku regresiju za predviđanje vjerovatnoće zaposlenja u Talasu 4 za osobe u radnoj dobi je dat u Tabeli 4.8. Model je kontrolirao određeni broj nezavisnih varijabli, uključujući: spol, uzrast, uzrast na kvadrat, bračno stanje, kvalifikacije, zdravstveno stanje, invalidnost, boravišno stanje, da li su selili tokom prošle godine, da li su bili obučavani tokom prošle godine, hronična oboljenja i pušače.

Za BiH u cjelini ovaj model predviđa da je kod muškaraca postojala veća vjerovatnoća da budu sa zaposlenjem nego kod žena. Također je postojala pozitivna veza sa uzrastom, ali i negativna veza sa uzrastom na kvadrat, što ukazuje na to da se sa starenjem smanjuje vjerovatnoća da će ljudi biti sa zaposlenjem. Postojala je veća statistička vjerovatnoća kod ispitanika koji su bili razvedeni ili razdvojeni da budu sa zaposlenjem, u poređenju sa ispitanicima koji nikad nisu stupili u brak. Kao i u talasima 2 i 3, nivo obrazovanja je bio povezan sa vjerovatnoćom da neko bude sa zaposlenjem. Posjedovanje bilo kojeg oblika obrazovanja iznad osnovnog nivoa povećava vjerovatnoću da neko bude sa zaposlenjem, a fakultetski nivo kvalifikacije je najznačajniji u poređenju sa neposjedovanjem kvalifikacija.

Vjerovatnoća da ispitanik bude sa zaposlenjem je bila smanjena za osobe s ograničenjima, u poređenju sa osobama bez ograničenja, dok je kod osoba koje su bile odličnog, veoma dobrog ili dobrog zdravlja postojala veća vjerovatnoća nego kod ispitanika sa lošim zdravljem da budu sa zaposlenjem. Također je postojala manja vjerovatnoća kod ispitanika koji su bili stalno nastanjeni a koji su morali preseliti tokom rata ili kod ispitanika koji su bili privremeno nastanjeni da budu sa zaposlenjem u poređenju sa stalno nastanjenim koji se nisu selili tokom rata. Međutim, za razliku od Talasa 3, koeficijenti za ove kategorije su statistički značajni u Talasu 4. Činjenica da je ispitanik pušač je također pozitivno povezana s tim da budu sa zaposlenjem, ali je, kao i u talasima 2 i 3, to

vjerovatno lažni uticaj uslijed činjenice da je vjerovatno da muškarci istovremeno budu sa zaposlenjem i da budu pušači.

Kada primjenjujemo isti model za svaki entitet pojedinačno, opšta slika ostaje ista kao i za BiH u cjelini. Međutim, postoje neke razlike u entitetima. U FBiH za razvedene ili razdvojene postoji veća vjerovatnoća da budu zaposleni od onih koji se nisu nikada udavali/ženili, ali to nije bilo značajno za RS. Ispitanici u privremenom smještaju u FBiH imaju manje šanse za zaposlenjem dok to nije uticalo na zaposlenje u RS. Za razliku od toga, raseljena lica u oba entiteta su imala manje šanse za posao.

Table 4.8 Rezultati logičke regresije predviđanja zaposlenja u Talasu 4.

	<i>RS</i>		<i>FBiH</i>		<i>BiH</i>	
	B	S.E.	B	S.E.	B	S.E.
Muški	0,929**	0,093	1,359**	0,092	1,144**	0,065
Uzrast	0,289**	0,024	0,314**	0,024	0,298**	0,017
Uzrast na kvadrat	-0,004**	0,000	-0,004**	0,000	-0,004**	0,000
U braku	0,282+	0,129	0,698**	0,129	0,475**	0,090
Žive zajedno	0,390	0,313	0,192	0,433	0,398	0,249
Udovac/Udovica	0,578+	0,240	0,624*	0,235	0,507*	0,165
Razvedeni/Razdvojeni	0,379	0,292	1,101**	0,295	0,728**	0,206
Osnovno obrazovanje	-0,194	0,140	-0,040	0,132	-0,082	0,095
Srednje obrazovanje	0,388*	0,132	0,470**	0,121	0,472**	0,088
Više obrazovanje	0,722*	0,266	1,221**	0,265	1,018**	0,186
Visoko obrazovanje	1,645**	0,328	1,899**	0,304	1,814**	0,220
Osoba sa ograničenjem	-1,102**	0,239	-1,241**	0,233	-1,154**	0,165
Odlično zdravlje	-0,102	0,140	0,040	0,126	-0,027	0,092
Prilično dobro zdravlje	-0,070	0,142	-0,308+	0,141	-0,170	0,099
Dobro zdravlje	-0,109	0,111	-0,342*	0,108	-0,214*	0,077
Raseljena lica	-0,393**	0,108	-0,444**	0,127	-0,371**	0,081
Privremeni stanovnici	-0,112	0,130	-0,778**	0,191	-0,271*	0,104
Preselili u toku prošle godine	0,291	0,153	0,034	0,176	0,185	0,114
Ima hroničnu bolest	-0,748**	0,142	-0,237	0,136	-0,480**	0,097
Pušač	0,190	0,108	0,248+	0,103	0,218*	0,074
Konstanta	-6,027	0,436	-7,065	0,433	-6,549	0,304
R ²	0,160		0,215		0,183	
N	2718		3180		5898	

** Nivo značajnosti od ,001

* Nivo značajnosti od ,01

+ Nivo značajnosti od ,05

Predviđanje kretanja u zaposlenost, Talasi 1 do 4

Pošto su isti pojedinci bili anketirani u sve tri godine ankete, možemo istražiti karakteristike ispitanika kod kojih je postojala najveća vjerovatnoća da pređu u plaćeno zaposlenje tokom cijelog tog perioda. Model prikazan u Tabeli 4.9 predviđa vjerovatnoću da ispitanici pređu u zaposlenje između talasa 1 i 4 za ispitanike radnog uzrasta u obje godine. Zavisna varijabla je bila šifrirana kao '1' ako nisu sa zaposlenjem, ili nezaposleni ili van radne snage, u Talasu 1 i sa zaposlenjem u Talasu 4. To su slučajevi koji su prešli iz nezaposlenosti u zaposlenost tokom ovog perioda. Svi ostali

slučajevi su šifrirani kao '0' na zavisnoj varijabli. U ovom modelu se karakteristike ispitanika u Talasu 1 koriste kao nezavisne varijable koje predviđaju kretanje u 'zaposlenje' do Talasa 4. Pošto upitnik za Talas 1 nije sadržavao pitanja o opštem zdravlju, ograničenjima i pušenju, te varijable nisu uključene u ovaj model. Sve ostale varijable su uključene kao u prethodnom modelu u Tabeli 4.8.

Postojala je veća vjerovatnoća kod muškaraca nego kod žena da pređu u stanje sa zaposlenjem iz stanja bez zaposlenja između talasa 1 i 4, mada je ovaj rezultat opet sasvim vezan za muškarce u FBiH. Nije postojala veća vjerovatnoća kod muškaraca nego kod žena u RS da pređu u stanje sa zaposlenjem tokom ovog perioda. Bračni status nije povezan sa kretanjem u zaposlenje tokom ovog perioda od četiri godine. Kao u talasima 2 i 3, kod ispitanika s nekim kvalifikacijama, a pogotovo fakultetskim nivoom kvalifikacija, postojala je manja vjerovatnoća da pređu u stanje sa zaposlenjem nego kod ispitanika bez ikakvih kvalifikacija. Mada ovo izgleda protivno intuiciji, može se protumačiti kao rezultat veće vjerovatnoće da su ispitanici sa nekim kvalifikacijama u Talasu 1 bili sa zaposlenjem. Stoga je postojala manja vjerovatnoća da ispitanici s nekim kvalifikacijama budu bez zaposlenja u Talasu 1, te tako nisu mogli preći u stanje sa zaposlenjem jer su već bili sa zaposlenjem.

Tabela 4.9 Rezultati logičke regresije predviđanja zaposlenja između Talasa 1 i 4 (ispitanici starosti između 15 i 64 godine, anketirani u oba talasa)

	RS		FBiH		BiH	
	B	S.E.	B	S.E.	B	S.E.
Muški	-0,178	0,121	0,630**	0,111	0,261**	0,080
Uzrast	0,011	0,033	0,011	0,030	0,004	0,022
Uzrast na kvadrat	-0,001	0,000	-0,001	0,000	0,000	0,000
U braku	-0,137	0,173	0,077	0,165	0,009	0,118
Žive zajedno	0,013	0,394	-0,392	0,791	-0,045	0,347
Udovac/Udovica	-0,296	0,365	-0,175	0,343	-0,272	0,248
Razvedeni/Razdvojeni	0,135	0,426	0,416	0,392	0,247	0,286
Osnovno obrazovanje	-0,281	0,213	-0,543*	0,176	-0,416*	0,133
Srednje obrazovanje	-0,516+	0,213	-0,749**	0,168	-0,594**	0,130
Više obrazovanje	-0,672	0,402	-0,931*	0,357	-0,773*	0,264
Visoko obrazovanje	-1,793*	0,623	-2,073**	0,537	-1,894**	0,405
Ima hroničnu bolest	-0,092	0,176	-0,238	0,162	-0,169	0,119
Raseljeno lice	0,344	0,207	-0,066	0,196	0,091	0,141
Privremeni stanovnik	0,273+	0,137	-0,473+	0,204	-0,034	0,108
Preselili u toku prošle godine	0,198	0,193	0,133	0,232	0,175	0,148
Konstanta	-0,745	0,545	-0,716	0,505	-0,629	0,366
R ²	0,037		0,048		0,034	
N	2280		2625		4905	

** Nivo značajnosti od ,001

* Nivo značajnosti od ,01

+ Nivo značajnosti od ,05

5. Prihodi

Glavni nalazi

- *Više od jedne trećine domaćinstava u RS i manje od jedne petine domaćinstava u FBiH su u nižem kvartilu prihoda u 2004. godini.*
- *Procenat domaćinstava u najnižem kvartilu prihoda se povećao u RS ali se smanjio u FBiH.*
- *Domaćinstva sa dva ili više članova u plaćenom radnom odnosu i dalje su u znatno boljem materijalnom položaju u odnosu na ostala domaćinstva, posebno u FBiH.*
- *Kao što je to bio slučaj u prethodnim godinama ankete, spol 'glave' domaćinstva povezuje se sa iznosom primanja gdje je veća vjerovatnoća da su domaćinstva koje vodi žena u grupi onih domaćinstava sa najnižim primanjima u odnosu na domaćinstva koje vodi muškarac. Domaćinstva koje vodi muškarac češće su u grupi domaćinstava sa visokim prihodima u odnosu na domaćinstva koje vodi žena.*
- *Lica koja pripadaju najmlađoj dobnoj skupini (15 – 24 godine) imaju niska ukupna primanja koja se sa godinama povećavaju i dostižu vrhunac u dobi između 35 i 44 godina kada ponovno opadaju sa starenjem i odlaskom u penziju.*
- *Primanja žena iz svih izvora znatno su manja od primanja muškaraca u BiH. Ova razlika u visini primanja veća je u RS nego u FBiH.*
- *Sa rastom nivoa obrazovanja rastu i primanja. Lica bez kvalifikacija ili sa završenom osnovnom školom u znatno su lošijem materijalnom položaju u odnosu na lica sa većim nivoom obrazovanja.*
- *U BiH više od jedne četvrtine domaćinstava sa maloljetnom djecom mlađom od 15 godina ne ostvaruje prihode od zaposlenja, a broj ovakvih nezaposlenih porodica raste u RS, ali opada u FBiH.*
- *Posmatrano u cijelosti, u BiH je procent lica koja su zadovoljna svojim životnim uslovima porastao sa 2,6% u Talasu 2 na 4,3% u Talasu 4, dok je procent lica koja smatraju da su njihovi životni uslovi vrlo loši neznatno opao sa 18% u Talasu 2 na 14% u Talasu 4.*

Iznos primanja centralni je pokazatelj dugoročnog materijalnog položaja domaćinstava u BiH, a ovo poglavlje posmatra trendove prihoda u periodu od četiri godine kao i tranzicije prihoda pojedinaca u posmatranom uzorku.

Prihod domaćinstava

Ukupan mjesečni prihod na nivou domaćinstva iz svih izvora iskazanih u anketi u Talasu 4 uključujući prihod od redovnog zaposlenja, prihod izvan zaposlenja, poklone i novčane pošiljke iznosio je 545 KM u BiH u cjelini, 443 KM u RS i 614 KM u FBiH. (Vidi tabelu 2.6 u poglavlju 2 za pregled prihoda za svaki izvor po entitetima). Podijelimo li mjesečni prihod domaćinstva u decile i kvartile možemo vidjeti broj domaćinstava u svakoj desetini i četvrtini distribucije prihoda.

Tabela 5.1 pokazuje procenat domaćinstava u svakom decilu i kvartilu po entitetima u Talasima 2, 3 i 4. Procent domaćinstava u najniža dva decila distribucije prihoda i dalje je veći u RS nego u FBiH, iako se prostor između RS i FBiH suzio u decilu najnižeg prihoda. Na drugom kraju distribucije prihoda, veći je broj domaćinstava iz FBiH u gornja dva decila nego što je to slučaj u RS, a razlika se neznatno povećala u toku tri godine.

Posmatrajući kvartile prihoda, RS pokazuje lagani trend rasta u broju domaćinstava u kvartilu najnižeg prihoda od Talasa 2. U RS, 35,8% domaćinstava u Talasu 4 nalazilo se u najnižoj četvrtini distribucije prihoda, u odnosu na 32,4% u Talasu 2 i 34% u Talasu 3. Dakle, iako je procent najsiromašnijeg stanovništva u RS, onih u decilu najnižeg prihoda opao, broj domaćinstava u najnižem kvartilu je porastao, što upućuje na zaključak da se prihod najsiromašnijeg stanovništva u prosjeku povećao, ali ne znatno u najvećem broju domaćinstava. U RS, uočen je lagan porast broja domaćinstava u kategoriji srednje distribucije prihoda ali je uočen i pad broja domaćinstava u kategoriji najvećeg prihoda i to sa 20% u Talasu 2 na 17,7% u Talasu 4.

Nasuprot tome, u FBiH samo su neznatne promjene u srednjoj kategoriji distribucije prihoda dok se broj domaćinstava u najvišoj kategoriji distribucije prihoda i dalje povećava sa 28,8% u Talasu 2 na 32,3%. Kao što smo vidjeli, ukupni prihod domaćinstava u FBiH veći je nego što je to slučaj u RS, i RS ima relativno visok broj domaćinstava u kategoriji najnižeg prihoda u odnosu na FBiH a razlika na koju ukazuju podaci vremenom se povećava. Podaci iz istraživanja kućnog budžeta dodatno će rasvijetliti ovu pojavu.

Tabela 5.1 Decili i kvartili mjesečnog prihoda domaćinstava po entitetima – Talasi 2, 3 i 4

Mjesečni prihod domaćinstava	Entitet					
	% za RS			% za FBiH		
	T2	T3	T4	T2	T3	T4
Najniži decil	17,6	18,4	15,6	5,1	3,6	5,8
2	10,1	11,3	16,4	9,2	9,0	7,2
3	10,0	10,3	8,6	10,2	9,8	10,6
4	8,8	9,8	9,1	10,5	12,8	10,9
5	10,8	9,4	9,2	10,1	7,8	9,6
6	7,8	9,6	10,8	10,6	10,4	9,7
7	11,2	10,4	9,8	11,3	9,7	9,5
8	8,2	7,7	5,7	9,6	11,7	11,1
9	8,2	7,5	7,7	10,7	11,9	12,7
Najviši decil	7,3	5,6	7,1	12,7	13,3	13,1
Najniži kvartil	32,4	34,0	35,8	19,5	17,4	18,2
2	24,9	25,1	23,2	25,7	25,6	25,8
3	22,7	24,5	23,3	26,0	25,3	23,8
Najviši kvartil	20,0	16,3	17,7	28,8	31,6	32,3
N domaćinstava	1212	1035	1162	1602	1365	1559

Budući da glavnina prihoda ostvarenog u domaćinstvima potiče iz radnog odnosa, broj zaposlenih lica u domaćinstvu ima veliki uticaj na ukupan prihod domaćinstva. U tabeli 5.2. kvartili porodičnog prihoda pokazani su u odnosu na broj zaposlenih lica u domaćinstvu u Talasima 3 i 4.

Veća je vjerovatnoća da će se domaćinstva bez zaposlenih lica, uključujući tu i ona domaćinstva u kojima nema članova u radnom uzrastu naći u kvartilu najnižeg prihoda u odnosu na ona domaćinstva u kojima je bar jedno zaposleno lice. Veća je vjerovatnoća da će se domaćinstva u kojima je dvoje ili više zaposlenih članova naći u kvartilu najvećeg prihoda u odnosu na druga domaćinstva. Ova domaćinstva sa više zaposlenih lica, prema tome su u daleko boljem materijalnom položaju u odnosu na ostala domaćinstva u oba entiteta, iako se distribucija po kvartilima razlikuje u entitetima.

U RS, broj domaćinstava bez zaposlenih lica koja se nalaze u kvartilu najnižeg prihoda vremenom se mijenjao, ali je veći broj ovih domaćinstava u kvartilu najnižeg prihoda u Talasu 4, nego što je to slučaj u Talasu 2, gdje je 53,6%, u odnosu na 57,9% u Talasu 4. Nasuprot tome, broj domaćinstava sa dvoje ili više zaposlenih lica koja se nalaze u kvartilu najvišeg prihoda povećao se sa 65,4% u Talasu 2 na 74,2% u Talasu 4. Uticaj nedostatka zaposlenja u domaćinstvima u smislu pripadanja kategoriji domaćinstava sa najnižim prihodom nije tako izražen u FBiH kao što je to slučaj sa RS iako više od jedne trećine domaćinstava u kojima nema zaposlenih lica u FBiH pripada kategoriji najnižeg prihoda u svakoj od posmatranih godina, što je ostalo konstanta u toku posmatranog perioda.

Razlika u uticaju između broja zaposlenih i povećanja porodičnog prihoda izražena između entiteta vjerovatno je uslovljena većim iznosom ličnih primanja u FBiH, a ne različitim stopama zaposlenosti u svakom od entiteta. Kao što je navedeno u poglavlju 1, veći je broj domaćinstava u RS koja imaju više od jednog zaposlenog lica nego što je to slučaj u FBiH, a veća je i stopa samo-zapošljavanja. Međutim, ta činjenica ne znači da je i nivo ostvarenog prihoda također veći.

Tabela 5.2 Kvartili mjesečnog prihoda po broju zaposlenih lica u domaćinstvu – po entitetima, Talasi 2, 3, i 4

	Broj zaposlenih lica								
	Ni jedno %			Jedno %			Dvoje ili više %		
	T2	T3	T4	T2	T3	T4	T2	T3	T4
RS									
Najniži kvartil	53,6	63,6	57,9	27,2	20,2	24,3	5,9	4,3	10,8
2	23,3	25,3	29,4	32,4	30,3	23,7	16,3	17,6	8,9
3	15,3	9,2	10,1	22,8	36,2	36,3	34,6	33,7	26,1
Najviši kvartil	7,8	1,9	2,6	17,6	13,2	15,7	43,1	44,3	54,2
Broj domaćinstava	472	423	532	448	356	489	289	255	246
FBiH									
Najniži kvartil	36,2	34,9	34,0	6,5	4,3	4,8	3,1	1,6	4,4
2	30,5	40,0	42,1	28,0	19,6	15,6	8,5	2,4	4,2
3	20,5	16,6	15,4	34,3	40,6	38,4	23,0	14,9	17,3
Najviši kvartil	12,8	8,4	8,6	31,2	35,5	40,9	65,4	81,0	74,2
N domaćinstava	732	607	671	586	510	508	283	248	275

U Talasima 2 i 3 pokazalo se da sastav domaćinstava u smislu spola glave domaćinstva ima uticaj na prihod domaćinstva, gdje su domaćinstva koje vode osobe ženskog spola u cjelini u lošijem materijalnom položaju u odnosu na domaćinstva koje vode muškarci. U Talasu 4 primjetna je ista pojava, iako je broj domaćinstava koje vode žene nešto manji u kategoriji najnižeg prihoda u odnosu na Talas 3 dok su rezultati za domaćinstva koje vode muškarci donekle izmiješani. Tabela 5.3. pokazuje da je u BiH u cjelini odnos domaćinstava koje vode muškarci u kategoriji najnižeg prihoda pao sa 20,4% u Talasu 2 na 18,7% u Talasu 3, ali je došlo do ponovnog porasta na 21,5% u Talasu 4. S druge strane, odnos domaćinstava koje vode žene u kategoriji najnižeg prihoda povećao se sa 39,4% u Talasu 2 na 41,7% u Talasu 3, da bi opao na 37,1% u Talasu 4. Međutim, odnos domaćinstava koje vode muškarci u kategoriji najvećeg prihoda nastavio se povećavati sa 26,6% u Talasu 2 na 28% u Talasu 3 i konačno 30% u Talasu 4. Nasuprot tome, odnos domaćinstava koje vode žene u kategoriji najvećeg prihoda pao je sa 20,3% na 16,3% u Talasu 3 i ostao na 16,1% u Talasu 4.

Ove razlike u prihodima između domaćinstava sa starješinama muškog spola i onih čije su starješine žene vrlo su vjerovatno uslovljene barem djelomično razlikama u stopama zaposlenosti i razlikama u iznosima ličnih primanja koje ostvaruju muškarci i žene. Isto je tako vjerovatno da su ove razlike povezane sa dobi, gdje su domaćinstva koje vode žene domaćinstva udovica koje žive od ograničenog prihoda od socijalne pomoći, penzije i drugih izvora van zaposlenja u odnosu na domaćinstva koje vode muškarci. Osim toga, moguće je da su žene starješine domaćinstava majke maloljetne djece koje

ne mogu raditi ili rade manje od punog radnog vremena ili imaju malo plaćeni posao sa ograničenim radnim vremenom zbog svojih porodičnih obaveza.

Tabela 5.3 Mjesečni prihod po domaćinstvima s obzirom na spol 'glave' domaćinstva, Talas 2, 3 i 4

Spol 'glave' domaćinstva						
	Muški			Ženski		
	T2	% T3	T4	T2	% T3	T4
Cijela BiH						
Najniži kvartil	20,4	18,7	21,5	39,4	41,7	37,1
2	26,5	25,6	22,3	21,9	23,7	31,2
3	26,6	27,7	26,2	18,5	18,3	15,6
Najviši kvartil	26,6	28,0	30,0	20,3	16,3	16,1
N domaćinstava	2123	1783	1957	691	657	726
RS						
Najniži kvartil	26,8	28,0	31,3	52,3	53,0	48,3
2	26,7	27,1	22,3	18,4	19,5	26,3
3	24,3	26,7	26,4	16,9	17,3	14,2
Najviši kvartil	22,1	18,3	20,0	12,4	10,2	11,2
N domaćinstava	946	787	928	266	266	325
FBiH						
Najniži kvartil	15,2	11,3	14,0	31,3	33,9	29,4
2	26,3	24,4	22,3	24,0	26,5	34,6
3	28,4	28,5	26,1	19,5	18,9	16,5
Najviši kvartil	30,2	35,7	37,6	25,2	20,7	19,6
N domaćinstava	1177	996	1031	425	392	399

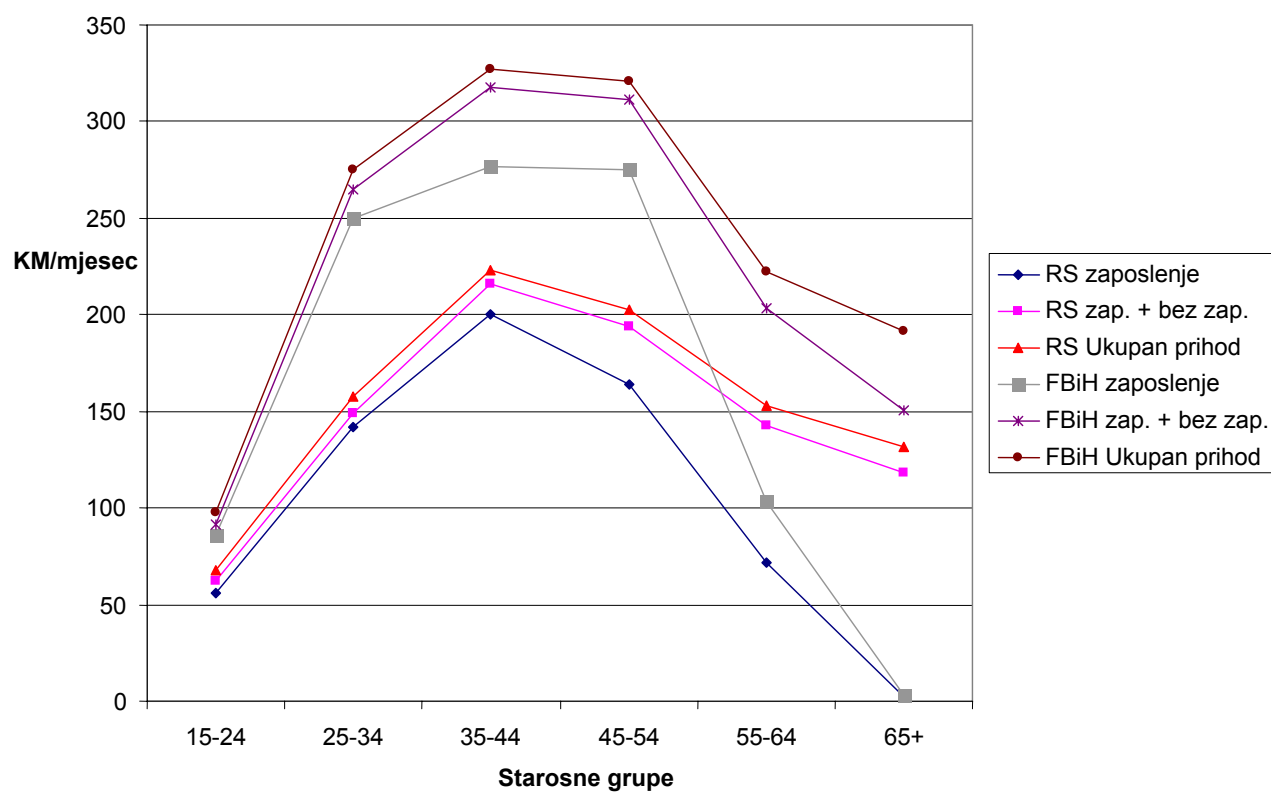
Izvori prihoda

Slika 5.1 pokazuje ukupni pojedinačni mjesečni prihod po izvorima i dobnim skupinama u entitetima u Talasu 4. Uočena je istovjetna tendencija u oba entiteta s obzirom na dob, gdje je ukupni prihod na niskom nivou kod lica koja pripadaju najmlađoj dobnoj skupini s povećanjem tokom srednjih godina koje dostiže vrhunac kod dobne skupine od 35 do 44 godine i ponovo pada starenjem i odlaskom u penziju. Unatoč sličnosti ukupnog kretanja uočenoj u oba entiteta, ukupni lični prihodi manji su u RS u odnosu na FBiH, što je odlika za sve dobne skupine.

Slika 5.2 pokazuje ukupni pojedinačni prihod koji ostvaruju muškarci i žene po entitetima. Prihod koji ostvaruju žene i dalje je znatno manji u odnosu na prihod koji ostvaruju muškarci iz svih izvora. Žene u RS imale su ukupni mjesečni prihod od zaposlenja u iznosu od 60 KM u usporedbi sa muškarcima koji su u RS ostvarivali ukupni mjesečni prihod od 145 KM. U usporedbi sa mjesečnim prihodom žena od 51 KM i muškaraca od 111 KM u Talasu 3, uočeno je povećanje prihoda kod oba spola iako se prosječna razlika između prihoda koji ostvaruju muškarci i prihoda koji ostvaruju žene nešto povećala. Ova razlika manje je izražena u FBiH gdje žene ostvaruju prihod od 129 KM u odnosu na muškarce koji ostvaruju prihod od 196 KM. Ovdje uočavamo znatan porast prosječnih primanja žena u FBiH u odnosu na Talas 3, što ipak može biti rezultat pojave nekolicine žena sa visokim

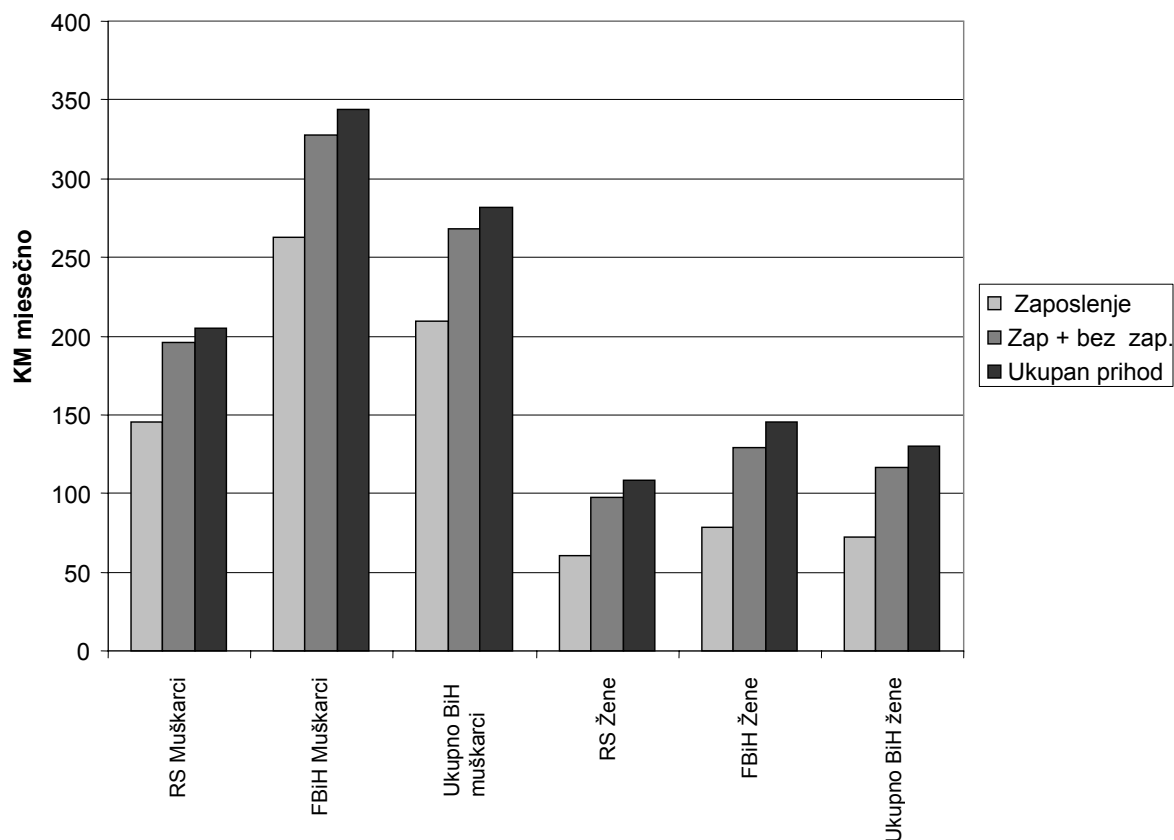
primanjima. Dok ove razlike vjerovatno odražavaju razliku u broju radnih sati, gdje se pretpostavlja da žene rade manje sati u odnosu na muškarce, one također ukazuju na činjenicu da je moguće postojanje segregacije spolova na tržištu rada gdje ženama uglavnom pripada kategorija manje plaćenih radnih mjesta u odnosu na muškarce. U oba entiteta prosječna primanja koja ostvaruju muškarci povećala su se od 2002. godine. Prosječna primanja muškaraca ostvarena u BiH tokom 2002. godine iznosila su 167 KM mjesečno, u odnosu na 210 KM mjesečno koliko su prosječna primanja muškaraca iznosila u 2004. godini.

Slika 5.1 Ukupni prihodi po izvorima i dobnim skupinama, Talas 4

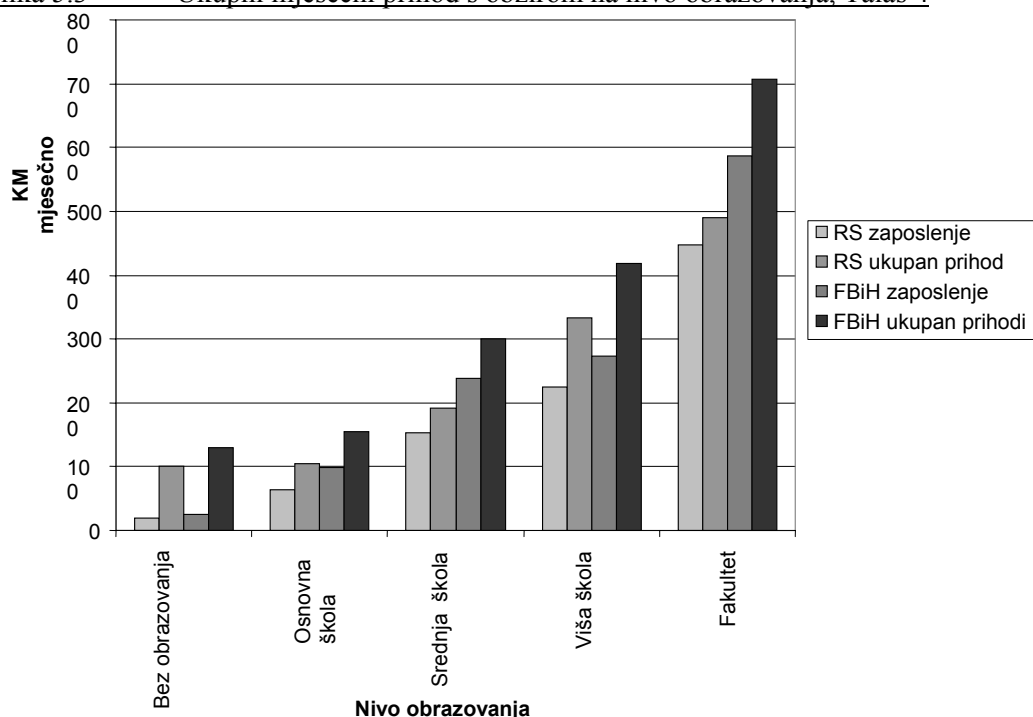
Slika 5.2

Ukupni mjesečni lični prihodi po spolu, Talas 4

Kao što je to bio slučaj i u prethodnim godinama ankete nivo obrazovanja ispitanika jasno se može povezati sa iznosom prihoda (Slika 5.3). Što je nivo obrazovanja veći, ukupni mjesečni prihod se povećava. Ispitanici koji nemaju nikakvo obrazovanje, ili oni sa završenom osnovnom školom u znatno su lošijem materijalnom stanju u odnosu na ispitanike većeg nivoa obrazovanja. Ova pojava ista je u oba entiteta iako se ukupni mjesečni prihod razlikuje i najveći je u FBiH kod ispitanika visoke naobrazbe.

Slika 5.3 Ukupni mjesečni prihod s obzirom na nivo obrazovanja, Talas 4

Smanjenje siromaštva djece ključni je zadatak ove politike. Tabela 5.4. prikazuje procenat domaćinstava sa najmanje jednim maloljetnim djetetom mlađim od 15 godina prema kriteriju postojanja zaposlenja u domaćinstvu u svakoj od posmatranih godina. U Talasu 1, u BiH, 26,2% domaćinstava sa maloljetnom djecom nisu ostvarivala nikakve prihode iz radnog odnosa. U RS možemo uočiti stabilan rast broja domaćinstava bez prihoda iz radnog odnosa koja imaju maloljetnu djecu. U RS, 19,9% domaćinstava sa maloljetnom djecom u 2001. godini nije imalo članova u radnom odnosu dok se ovaj broj u 2004. godini povećao na 31,1%. Nasuprot tome, u FBiH uočen je stabilan pad broja domaćinstava sa maloljetnom djecom bez zaposlenih članova sa 30,4% 2001. godine na 23% 2004. godine.

Budući da prihod iz radnog odnosa čini najveći udio u prihodu većine domaćinstava u BiH, djeca koja žive u ovakvim domaćinstvima bez zaposlenih članova žive u relativno lošijim uslovima u odnosu na djecu koja žive u porodicama koje ostvaruju neki prihod iz radnog odnosa. Najviše zabrinjava činjenica što se nivo oskudice kod djece u RS povećava u protekle tri godine, ali isto tako zabrinjava i činjenica da se razlika između RS i FBiH vremenom povećava. Ukupne vrijednosti za BiH ostaju nepromijenjene u toku posmatranog perioda mada su primijećene uočljive razlike između dva entiteta.

Tabela 5.4 Domaćinstva sa maloljetnom djecom mlađom od 15 godina po prihodu ostvarenom iz radnog odnosa – po entitetima, Talasi od 1 do 4

	Entitet											
	% za RS				% za FBiH				Ukupni % za BiH			
	T1	T2	T3	T4	T1	T2	T3	T4	T1	T2	T3	T4
Ostvaruju prihod iz radnog odnosa	80,1	75,5	71,8	68,9	69,6	74,3	75,0	77,0	73,8	74,8	73,7	73,8
Ne ostvaruju prihod iz radnog odnosa	19,9	24,5	28,2	31,1	30,4	25,7	25,0	23,0	26,2	25,2	26,3	26,2
Ukupno N	428	400	340	294	658	630	523	457	1086	1030	863	751

Posmatramo li kretanja među kategorijama u periodu od tri godine od 2001. do 2004. godine (Tabela 5.5), možemo uočiti da u RS 58,5% domaćinstava sa maloljetnom djecom nema prihoda iz radnog odnosa u oba talasa. U FBiH, 49,1% domaćinstava sa maloljetnom djecom nije ostvarivalo prihod iz radnog odnosa u oba Talasa. Ove informacije ukazuju na činjenicu da su navedena domaćinstva u toku posmatranog perioda uvijek bila u lošijem materijalnom položaju u odnosu na ostala domaćinstva.

Tabela također pokazuje da je u RS 41,5% domaćinstava sa maloljetnom djecom, a bez prihoda iz radnog odnosa u Talasu 1, do Talasa 4 prešlo u kategoriju domaćinstava koja ostvaruju prihod iz radnog odnosa. U FBiH 50,9% domaćinstava sa maloljetnom djecom bez prihoda iz radnog odnosa u Talasu 1 pronašlo neku vrstu zaposlenja do Talasa 4. S druge strane, jedna četvrtina, ili 26,2% domaćinstava u RS sa maloljetnom djecom u kojima neko od članova ostvaruje prihod iz radnog odnosa u Talasu 1 nije ostvarivalo prihod iz radnog odnosa u Talasu 4. U FBiH, 11,4% domaćinstava prešlo je u kategoriju domaćinstava bez prihoda iz radnog odnosa.

Tabela 5.5 Domaćinstva sa maloljetnom djecom s obzirom na prihod iz radnog odnosa Talasi 1 i 4 po entitetima

		Talas 1	
Talas 4		Ostvaruje prihod iz radnog odnosa %	Ne ostvaruje prihod iz radnog odnosa %
RS			
Ostvaruje prihod iz radnog odnosa		73,8	41,5
Ne ostvaruje prihod iz radnog odnosa		26,2	58,5
N		218	56
FBiH			
Ostvaruje prihod iz radnog odnosa		88,6	50,9
Ne ostvaruje prihod iz radnog odnosa		11,4	49,1
N		259	117

Još jednom se pokazala jasna veza između nivoa prihoda domaćinstava sa maloljetnom djecom i nivoa obrazovanja 'glave' porodice (Tabela 5.6). Skoro polovina (45,8%) domaćinstava sa maloljetnom djecom u kojima 'glava' porodice nije imao nikakve kvalifikacije nisu ostvarivala prihod iz radnog odnosa. Nasuprot tome, 13,3% domaćinstava sa maloljetnom djecom u kojima je glava

porodice imao visoko obrazovanje nisu ostvarivala prihod iz radnog odnosa. Nivo obrazovanja utiče ne samo na materijalno stanje pojedinca i njegovo mjesto na tržištu rada, nego ima i širi uticaj na materijalni položaj maloljetne djece koja žive u istom domaćinstvu.

Tabela 5.6 Broj domaćinstava sa maloljetnom djecom bez prihoda iz radnog odnosa s obzirom na nivo obrazovanja 'glave' porodice – Cijela BiH, Talas 4

	Bez obrazovanja	Završena osnovna škola	SSS	VŠS	VSS
Ostvaruje prihod iz radnog odnosa	54,3	64,9	81,6	69,9	86,7
Ne ostvaruje prihod iz radnog odnosa	45,8	35,2	18,4	30,1	13,3

Osim činjenica o prihodu, od ispitanika se također tražilo da odgovore na niz subjektivnih pitanja o njihovoj finansijskoj situaciji i očekivanjima. Ispitanike smo prvo pitali da se izjasne o tome koliko se dobro, po njihovom mišljenju, snalaze u finansijskom smislu. Zatim smo ih pitali da li smatraju da su u boljem, lošijem ili istom finansijskom položaju u odnosu na isto vrijeme prošle godine. Konačno, ispitanike smo pitali da li smatraju da će se njihova finansijska situacija popraviti, pogoršati ili ostati ista u sljedećih godinu dana. (Vidi Tabelu 5.7).

Za BiH, broj ispitanika koji su se izjasnili da lagodno žive se povećao sa 3,7% u Talasu 3 na 4,3%, što je povećanje od gotovo 2% u odnosu na 2002. godinu kada je 2,6% dalo ovakav odgovor. Broj onih koji su se izjasnili da vrlo teško žive nešto se smanjio sa 18% u Talasu 2 (2002. godina), na 16,6% u Talasu 3, a trend se nastavio i u Talasu 4 sa 14% ispitanika koji su dali ovakav odgovor.

Tabela 5.7 Subjektivno poimanje finansijske situacije – bolje ili gore u odnosu na prošlu godinu i očekivanja za narednu godinu, Talasi 3 i 4

	Entitet					
	% za RS		% za FBiH		% za BiH	
	T3	T4	T3	T4	T3	T4
Živi lagodno	1,8	2,1	5,3	6,0	3,7	4,3
Živi u prihvatljivim uslovima	16,6	21,2	26,0	30,4	21,7	26,4
Nekako se snalazi	35,4	36,8	36,5	36,5	36,0	36,6
Živi dosta teško	24,4	19,8	19,9	17,9	21,9	18,7
Živi veoma teško	21,8	20,1	12,3	9,3	16,6	14,0
U boljem materijalnom položaju nego prošle godine	4,3	6,5	6,4	9,4	5,5	8,1
U gorem materijalnom položaju nego prošle godine	44,4	38,1	25,1	23,3	33,8	29,7
Otprilike isto	51,3	55,5	68,5	67,4	60,7	62,2
Očekuje da će iduće godine živjeti bolje	19,7	23,2	23,3	26,6	21,7	25,1
Očekuje da će iduće godine živjeti gore	31,5	27,2	19,8	19,0	25,1	22,5
Očekuje da će iduće godine živjeti isto	48,8	49,6	56,9	54,4	53,2	52,4
N	3046	2830	3743	3755	6789	6585

Kao što je to bio slučaj i u prethodnim godinama ankete, većina ispitanika smatrala je da je njihova finansijska situacija bila uglavnom ista kao i prošle godine što odražava kretanja koja smo uočili ranije u smislu prihoda domaćinstava u oba entiteta. U RS 38,1% ispitanika smatralo je da je njihov materijalni položaj lošiji u odnosu na prethodnu godinu u odnosu na 23,3% ispitanika koji su takav odgovor dali u FBiH. U RS, 6,5% ispitanika smatralo je da se njihov materijalni položaj popravio dok je takvo mišljenje u FBiH imalo 9,4% ispitanika.

Kada sagledamo odgovore na pitanja o očekivanjima u narednoj godini, ispitanici su relativno jednako podijeljeni između onih sa optimističnim i onih sa pesimističnim očekivanjima, iako su u ovom slučaju ispitanici u FBiH rjeđe davali odgovor da će biti u boljem materijalnom položaju u sljedećoj godini u Talasu 4. Što se tiče cijele BiH, jedna četvrtina ispitanika smatrala je da će u sljedećih godinu dana živjeti u boljem materijalnom položaju, sljedeća petina ispitanika smatrala je da će u sljedećoj godini biti u lošijem materijalnom položaju dok je nešto više od polovine ispitanika smatralo da će biti u približno istom materijalnom položaju. Ispitanici iz RS češće su imali pesimistična očekivanja od onih iz FBiH sa 27,2% ispitanika iz RS koji su smatrali da će biti u lošijem materijalnom položaju u usporedbi sa 25,1% ispitanika koji su takav odgovor dali u FBiH.

Također možemo posmatrati u kojoj su mjeri očekivanja ispitanika u vezi sa njihovim materijalnim položajem u budućnosti bila realizirana u stvarnosti ako usporedimo odgovore koje su na ova pitanja ispitanici dali u Talasu 3 sa njihovim ukupnim prihodom u Talasu 3 i Talasu 4. Tabela 5.8 pokazuje ukupni iznos prihoda pojedinaca u Talasima 3 i 4 u odnosu na njihova očekivanja iskazana u Talasu 3.

Tabela 5.8: Očekivanja iskazana u Talasu 3 i prosječna vrijednost prihoda u Talasu 3 i 4 (pojedinačno)

	Entitet			
	RS PROSJEČNA VRIJEDNOST PRIHODA		FBiH prosječna vrijednost prihoda	
Očekivanja u Talasu 3	T3	T4	T3	T4
Bolje nego prije	156,70	172,43	247,82	280,80
Lošije nego prije	112,85	136,14	164,34	197,72
Isto kao i prije	147,00	165,37	227,39	239,53

U nekim aspektima očekivanja ispitanika su se ostvarila dok u drugim nisu. U RS, ona lica koja su se u Talasu 3 izjasnila da će biti u boljem materijalnom položaju u budućnosti ostvarila su povećanje ukupnog prihoda u sljedećoj godini (od 15,7 KM mjesečno). I oni koji su se izjasnili da će biti u lošijem materijalnom položaju također su ostvarili povećanje prihoda, ali ono je bilo izraženo u manjoj mjeri u odnosu na lica koja su imala optimistična očekivanja (povećanje od 9,15 KM mjesečno). Lica koja su smatrala da će njihov materijalni položaj ostati nepromijenjen također su ostvarila povećanje ukupnog prihoda od 19 KM mjesečno. U FBiH, oni koji su smatrali da će njihov materijalni položaj ostati nepromijenjen ostvarili su najmanje povećanje ukupnog prihoda (+12,14

KM), dok su oni koji su smatrali da će njihov materijalni položaj biti bolji kao i oni koji su smatrali da će njihov materijalni položaj biti gori ostvarili povećanje u približno istom iznosu (povećanje ukupnog prihoda od 33,38 KM ostvarili su oni koji su smatrali da će njihov materijalni položaj biti lošiji dok su povećanje u iznosu od 32,98 KM ostvarili oni koji su smatrali da će njihov materijalni položaj biti bolji u budućnosti).

6. Dinamika siromaštva

Glavni nalazi

- *Primjenom definicije siromaštva od dvije trećine medijalnog prihoda možemo izvesti prag siromaštva za BiH. U Talasu 4, 35,7% domaćinstava u BiH bilo je siromašno po našoj definiciji, od čega je 41,9% takvih domaćinstava u RS, dok je 27,6% u FBiH.*
- *Broj siromašnih domaćinstava u RS je opao između 2003. i 2004. godine, ali se u FBiH neznatno povećao.*
- *Sastav domaćinstva ima značajan uticaj na nivo siromaštva koja je veća kod domaćinstava koje vode žene u odnosu na domaćinstva koje vode muškarci.*
- *4,8% domaćinstava sa maloljetnom djecom i prihodom iz radnog odnosa bila su ispod praga siromaštva dok je preko dvije trećine (70%) domaćinstava sa maloljetnom djecom i bez prihoda iz radnog odnosa bilo siromašno.*
- *29,8% djece dobi ispod 15 godina u RS i 17,6% djece u FBiH živjelo je ispod granice siromaštva u Talasu 4, a ovi su brojevi između 2003. i 2004. godine ostali nepromijenjeni.*
- *Veliki je obim kretanja oko granice siromaštva sa tek tri petine domaćinstava koja su bila sa iste strane granice siromaštva u sva četiri Talasa.*
- *Ukupni trend u toku posmatrane četiri godine ima tendenciju opadanja sa manje domaćinstava koja su siromašna 2004. godine nego što je to bio slučaj 2001. godine.*
- *Dvije petine (40,3%) domaćinstava u BiH nikada nisu otišla ispod granice siromaštva u toku posmatranog perioda od četiri godine; 32,2% u RS i 46,3% u FBiH. Nasuprot tome, 13,2% domaćinstava uvijek je bilo ispod granice siromaštva; 17,1% u RS i 10,3% u FBiH.*
- *Dob, zaposlenje, bračno stanje i nivo obrazovanja bili su povezani za nivoom siromaštva u toku posmatranog perioda od četiri godine.*
- *Značajno je manje izražena vjerovatnoća da će lica sa formalnim kvalifikacijama pasti ispod granice siromaštva, ali je za takva lica isto tako više izražena vjerovatnoća da će izaći iz siromaštva u posmatrane četiri godine.*

Jedna od prednosti longitudinalnih panel podataka ogleda se u njihovoj sposobnosti sagledavanja tranzicija između različitih stanja tokom vremena kako za pojedince tako i za domaćinstva i što je duži niz godina tokom kojih se provodi istraživanje više takvih tranzicija može biti uočeno. Najveću primjenu su panel podaci imali u drugim zemljama u istraživanju siromaštva gdje se mogu analizirati kretanja u siromaštvo i izlazak iz siromaštva kao i osobine onih koji doživljavaju te promjene. Uobičajeno je da nivo siromaštva, bez obzira na to kako je taj nivo definiran, ostaje prilično stabilan tokom vremena. To znači da će procent domaćinstava ili pojedinaca u datom trenutku u određenom vremenu biti sličan iz godine u godinu. Međutim, sa panel podacima vrlo je uobičajen nalaz da postoji vrlo izraženo kretanje pojedinaca ispod i iznad granice siromaštva u posmatranom periodu. Drugim riječima, mnogo je ljudi koji nisu dugoročno niti permanentno siromašni nego se kreću oko granice siromaštva nalazeći se nekad ispod, a nekad iznad te granice. Ovaj fenomen naziva se 'komešanje' na dnu distribucije prihoda².

Brojne su debate o tome šta predstavlja prikladnu mjeru siromaštva a isto su tako brojna poimanja o tome na koji način treba definirati granicu siromaštva. U svrhu analize koja se elaborira u ovom poglavlju, korist ćemo definiciju koja se često koristi u ovoj vrsti analiza. Prema toj definiciji, siromašan je onaj čiji je prihod manji od dvije trećine medijalnog prihoda posmatrane populacije. U sljedećim tabelama koristili smo istu definiciju kao u izvještaju za Talas 3. Koristili smo medijalni prihod u BiH kao cjelini a ne prosječan prihod svakog od entiteta jer nam takav pristup omogućava ispitivanje fenomena siromaštva u cjelokupnoj populaciji kao i pravljenje usporedbi između entiteta primjenom zajedničke osnove.

Granica (prag) siromaštva

Primjenom definicije siromaštva prema kojoj su siromašni oni čiji je prihod ispod dvije trećine medijalnog prihoda, možemo izvesti pokazatelje siromaštva za BiH. Medijalni prihod u Talasu 4 iznosi 375 KM mjesečno. Prema tome, prag siromaštva je 250 KM mjesečno. 35,7% domaćinstava u BiH u Talasu 4 bilo je ispod granice siromaštva, te se prema tome po definiciji smatraju siromašnima. U Talasu 3 broj siromašnih domaćinstava bio je 34,7%, što predstavlja lagan porast od 1% kumulativno. Kao što je to bio slučaj i u Talasu 3, razlika između entiteta je uočljiva. U RS, 41,9% domaćinstava žive ispod granice siromaštva, u odnosu na 27,6% u FBiH. Ovaj pokazatelj predstavlja pad broja siromašnih domaćinstava u RS u odnosu na Talas 3 kada je 46,4% domaćinstava u RS bilo ispod granice siromaštva, međutim u FBiH broj takvih domaćinstava se povećao sa 25,3% koliko je zabilježeno u Talasu 3.

Sastav domaćinstva ima značajan uticaj na vjerovatnoću siromaštva. Preko polovine (61,4%) domaćinstava koje vode žene ispod je granice siromaštva u odnosu na trećinu (33,5%) takvih domaćinstava koje vodi muškarac. Ova razlika prisutna je u oba entiteta sa 70,4% domaćinstava koje

² Primjere je moguće naći u istraživanju autora S. Jarvisa i S. Jenkinsa iz 1995. godine pod naslovom "Da li siromašni ostaju siromašni? Novi dokazi dinamike dohotka iz britanske panel ankete domaćinstava" Izvor: Occasional paper 95-2, ISER, University of Essex.

vode žene u RS i 55,3% takvih domaćinstava u FBiH ispod granice siromaštva u odnosu na 42,6% i 26,0% domaćinstava koje vode muškarci. Ista tendencija uočena je i u Talasu 3 iako je u talasu 4 procent siromašnih domaćinstava veći.

Nedostatak prihoda ostvarenog iz radnog odnosa također je značajan za nivo siromaštva u oba entiteta. Dok je tek 4,8% domaćinstava sa maloljetnom djecom i određenim prihodom iz radnog odnosa ispod granice siromaštva, preko dvije trećine (70%) domaćinstava sa maloljetnom djecom i bez prihoda iz radnog odnosa nalazi se ispod granice siromaštva. Ovaj odnos gori je u RS (86,3% domaćinstava sa djecom i bez prihoda iz radnog odnosa) nego što je to slučaj u FBiH (58,1%). Broj domaćinstava sa djecom koja žive u siromaštvu sasvim će izvjesno imati dugoročni uticaj na životne šanse takve djece. Kada posmatramo svu djecu dobi ispod 15 godina u oba entiteta, 29,8% njih u RS i 17,6% u FBiH živjelo je u siromaštvu u Talasu 4. Ovakav nivo siromaštva djece ostao je nepromijenjen u odnosu na Talas 3.

Tabela 6.1 pokazuje broj domaćinstava ispod granice siromaštva u svakom od Talasa od 1 do 4 po entitetima. U toku sve četiri godine istraživanja, RS je imala veći broj domaćinstava koja su živjela u siromaštvu u odnosu na FBiH. U RS, broj siromašnih domaćinstava mijenjao se godinama i varirao od 43,5% u Talasu 1, povećavajući se na 48,1% u Talasu 2, zatim padajući na 46,4% u Talasu 3 i dalje padajući na 41,9% u Talasu 4. Iako razlike iz godine u godinu nisu značajne, ova pojava je pozitivna jer sugerira trend smanjenja broja domaćinstava koja žive u siromaštvu u RS sa Talasom 4 u kojem je zabilježen niži broj nego četiri godine ranije, u Talasu 1. U FBiH ovo kretanje nešto je drukčije. U Talasu 1 33,4% domaćinstava živjelo je u siromaštvu, i kao što je to bio slučaj sa RS, uočili smo rast siromaštva u sljedećem talasu na 35,2% domaćinstava ispod granice siromaštva. U Talasu 3 primjećujemo nagli pad u broju domaćinstava ispod granice siromaštva na 25,3%, koji se ponovo povećava za nekoliko procenata u Talasu 4. Kao što je to slučaj i u RS, trend uočen u toku četiri godine istraživanja ima tendenciju pada sa manje siromašnih domaćinstava u Talasu 4 u odnosu na broj zabilježen u Talasu 1.

Tabela 6.1 Broj domaćinstava ispod granice siromaštva, Talasi 1 – 4

	Entitet							
	% za RS				% za FBiH			
	T1	T2	T3	T4	T1	T2	T3	T4
Siromašno	43,5	48,1	46,4	41,9	33,4	35,2	25,3	27,6
N	1005	1164	1165	1314	1276	1439	1441	1523

Tabela 6.2 pokazuje tranzicije preko granice siromaštva tokom perioda od četiri godine³. Kao što je to uočeno i u drugim panel anketama, velika je doza pomjeranja oko granice siromaštva. Samo tri petine domaćinstava u sva su četiri Talasa bila sa iste strane granice siromaštva. Oo dvije petine (40,3%)

³ U svrhu ove analize uključeno je svako kretanje ispod i iznad granice siromaštva. Čak i neki vrlo mali pomaci sa relativno malom promjenom visine dohotka mogu pomoći određeno domaćinstvo iznad ili ispod granice.

domaćinstava u BiH nikada nije bilo ispod granice siromaštva u toku trajanja istraživanja; 32,2% u RS i 46,3% u FBiH. Nasuprot tome, 13,2% domaćinstava uvijek je bilo ispod granice, 17,1% u RS i 10,3% u FBiH. Također je uočeno da je veća vjerovatnoća da će domaćinstva u RS pasti ispod granice siromaštva tokom posmatranog perioda, 13,5% u odnosu na 7,2% u FBiH, dok je u FBiH veća vjerovatnoća da domaćinstva nikada neće biti ispod granice siromaštva tokom posmatranog perioda, 46,3% u FBiH u odnosu na 32,2% u RS. Broj domaćinstava koja se penju iznad granice siromaštva tokom četiri godine istraživanja isti je u oba entiteta. Između Talasa 3 i 4 preko polovine domaćinstava ostala je iznad granice siromaštva (54,9%) dok je četvrtina domaćinstava ostala ispod granice siromaštva (25,1%). Tako nešto više od jednog na deset domaćinstava (10,7%) palo je ispod granice siromaštva dok se nešto manji broj (9,2%) popeo iznad te granice.

Tabela 6.2 Tranzicije siromaštva u četiri Talasa

	Entitet	
	RS %	FBiH %
Uvijek siromašno	17,1	10,3
Nikad siromašno	32,2	46,3
Popelo se iznad granice siromaštva	16,9	16,0
Palo ispod granice siromaštva	13,5	7,2
Popelo se iznad granice siromaštva i ponovo palo ispod granice	8,6	6,7
Palo ispod granice siromaštva i ponovo se vratilo iznad granice	8,4	10,9
Naizmjenično iznad i ispod granice siromaštva	3,3	2,7
<i>N</i>	<i>947</i>	<i>1273</i>

Tabela 6.3 pokazuje broj domaćinstava i pojedinaca koji su bili ispod granice siromaštva u svakom talasu (prva dva reda). Ona također posmatra osobine onih koji su bili siromašni tokom svake od godina istraživanja. Tako je na primjer u RS, 36,3% muškaraca bilo ispod granice siromaštva u Talasu 1, u odnosu na 38,4% žena tokom istog perioda. Veći je broj onih koji se nalaze u dobnoj skupini od 55 i više godina koji žive u siromaštvu u svakoj od godina istraživanja, što je jednako izraženo u oba entiteta iako je nivo siromaštva veći u RS u odnosu na FBiH. Zanimljivo je napomenuti da posjed vlastitog stambenog prostora ne utiče neophodno na nivo siromaštva što ukazuje na činjenicu da posjedovanje vlastitog stambenog prostora ne odražava neophodno nivo prihoda. Kod kategorije stanovništva koje živi u iznajmljenom smještaju uočena je tendencija najmanjeg nivoa siromaštva u svakoj od posmatranih godina.

Zaposlenje ima značajan uticaj u svakoj od posmatranih godina. Iako rade, samostalni djelatnici nisu u manjoj mjeri izloženi riziku siromaštva, posebno u RS, što vjerovatno upućuje na zaključak da je kvalitet zaposlenja onih koji su samo zaposleni nije na tako visokom nivou u smislu ostvarenja prihoda koliko je to slučaj sa zaposlenjem u klasičnom radnom odnosu. Zaposlenje u klasičnom radnom odnosu uistinu smanjuje rizik siromaštva u oba entiteta, mada je ta pojava u većoj mjeri izražena u FBiH gdje je iznos prihoda ostvarenog iz radnog odnosa veći. Nezaposleni, penzioneri, oni koji nisu radno sposobni zbog bolesti, domaćice i oni u RS koji rade u porodičnom poduzetništvu najviše su izloženi riziku siromaštva.

Veća je vjerovatnoća siromaštva u svakoj od posmatranih godina za udovce/udovice, razvedene i razdvojene osobe u odnosu na lica u drugim bračnim situacijama, što je pojava vezana za faktor dobi i sastava domaćinstva o kojima smo govorili ranije. Konačno, veća je vjerovatnoća da će lica bez kvalifikacija biti siromašna u odnosu na lica sa kvalifikacijama što ponovo ukazuje na značaj obrazovanja za poboljšanje životnih uslova i dugoročne životne šanse.

Tabela 6.3 Broj lica ispod granice siromaštva

	Entitet							
	% za RS				% za FBiH			
	T1	T2	T3	T4	T1	T2	T3	T4
Siromašni (domaćinstva)	43,5	48,1	46,4	41,9	33,4	35,2	25,3	27,6
Siromašni (pojedinci)	37,7	42,0	39,0	37,5	26,7	29,9	19,7	21,0
Spol								
Muški	36,3	40,1	37,9	35,2	25,1	27,9	18,8	18,7
Ženski	38,4	43,0	40,8	39,8	28,1	29,9	21,1	23,0
Dob								
15-24	32,1	37,5	33,2	25,7	21,4	26,8	17,4	11,5
25-34	30,2	36,5	32,2	33,9	21,7	26,1	15,5	14,9
35-44	36,4	32,4	32,5	29,6	21,2	22,4	16,6	15,2
45-54	32,6	38,2	33,9	33,2	22,5	25,8	17,4	14,3
55-64	40,4	49,1	46,2	41,9	38,6	40,5	26,9	28,9
65+	54,8	60,9	61,0	57,0	46,6	43,9	28,9	41,5
Smještaj								
Vlastiti	38,1	43,5	39,8	37,8	25,8	29,2	18,4	20,4
Iznajmljeni	28,3	31,4	25,1	26,0	21,2	24,0	18,8	12,6
Korisnik privremenog smještaja	38,2	32,4	38,1	43,0	27,1	20,5	28,4	18,9
Besplatni smještaj	26,2	43,2	32,0	42,5	38,8	34,0	33,0	36,5
Drugo	67,6	40,4	58,5	38,4	34,0	42,6	22,5	45,7
Zaposlenje								
Zaposlenik	21,4	19,3	15,5	13,2	10,1	11,9	6,2	4,7
Samo-zaposlen	29,4	48,9	47,5	48,7	13,8	14,0	12,3	16,1
Sezonski/privremeno	28,0	33,3	31,6	34,9	12,5	35,1	10,0	5,4
Porodično poduzetništvo	29,5	64,5	48,1	51,1	25,0	26,2	18,0	28,1
Domaćica	45,8	54,7	52,8	49,1	34,0	37,9	23,8	24,5
Student	30,7	31,9	26,8	24,2	18,9	25,0	13,6	10,6
Penzioner	49,9	45,8	47,2	41,9	43,8	41,9	25,7	33,9
Nezaposlen	48,2	53,6	51,7	49,2	35,4	43,1	36,0	31,2
Nesposoban za rad	63,2	67,1	59,6	64,2	52,2	20,6	25,0	40,7
Bračno stanje								
Neoženjen/neudata	35,4	37,2	34,9	33,7	23,5	24,1	17,3	14,6
Oženjen/udata	36,1	40,7	36,7	34,4	26,5	30,0	18,1	19,4
Vanbračna zajednica	33,3	35,3	34,1	26,7	36,4	50,0	3,2	2,2
Udovac/udovica	52,1	61,0	58,3	57,5	42,1	42,2	36,0	40,2
Razvedeni/razdvojeni	33,3	54,8	45,1	54,9	45,1	34,9	29,6	39,2
Nivo obrazovanja								
Bez naobrazbe	41,9	54,9	51,5	56,1	35,4	37,0	27,2	40,8
Završena osnovna škola	44,4	47,0	44,2	43,0	31,8	31,5	21,2	20,3
SSS	31,9	32,7	29,5	26,1	21,2	25,2	14,6	13,1
VŠS	21,6	17,0	20,0	20,4	14,5	14,3	12,7	12,7
VSS	5,1	4,8	12,8	12,9	4,5	10,7	14,9	8,2

Također možemo razraditi i model vjerovatnoće prelaska ispod i iznad granice siromaštva. Tabela 6.4 pokazuje rezultate analize logičke regresije na modele prelaska u siromaštvo tokom posmatranog

perioda. Oni koji nisu bili siromašni u Talasu 1 uzeti su kao osnova, osjetno se rjeđe dešavalo da ispitanici sa bilo kakvim obrazovanjem postanu siromašni u odnosu na one ispitanike bez ikakvog obrazovanja. Što je viši nivo naobrazbe manja je vjerovatnoća da će takva lica biti siromašna. U FBiH veća je vjerovatnoća da će lica koja imaju status raseljenih lica ili lica koja koriste privremeni smještaj pasti ispod granice siromaštva. Također je uočena veća vjerovatnoća pada ispod granice siromaštva za lica bez zaposlenja i samostalne djelatnike, ali ovaj trend prisutan je samo u RS.

Tabela 6.4 Model logičke regresije prelaska u siromaštvo između Talasa 1 i Talasa 4

	<i>BiH</i>		<i>RS</i>		<i>FBiH</i>	
	B	S.E.	B	S.E.	B	S.E.
Muškarci	0,054	0,129	0,172	0,167	0,040	0,219
Uzrast	-0,058*	0,023	-0,050	0,030	-0,057	0,037
Uzrast na kvadrat	0,001*	0,000	0,001	0,000	0,001	0,000
U braku	0,409+	0,208	0,507+	0,259	0,272	0,364
Žive zajedno	0,137	0,562	0,277	0,591	--	--
Udovci/udovice	0,295	0,285	0,455	0,385	0,437	0,461
Razvedeni/razdvojeni	0,583	0,438	0,735	0,575	0,579	0,705
Sa završenom osnovnom školom	-0,434+	0,174	-0,511+	0,231	-0,400	0,287
SSS	-0,927**	0,178	-1,101**	0,242	-0,619+	0,285
VŠS	-0,912*	0,305	-1,329*	0,429	-0,260	0,450
VSS	-0,974*	0,307	-1,076+	0,423	-0,640	0,470
Oboljeli od hroničnih bolesti	0,070	0,140	0,012	0,187	0,090	0,223
Raseljeno lice	0,486+	0,192	-0,216	0,357	1,046**	0,237
Korisnik privremenog smještaja	0,529**	0,143	0,249	0,167	0,197	0,330
Uselio prošle godine	0,220	0,206	0,317	0,238	0,147	0,439
Samo-zaposleni	0,663*	0,253	0,700+	0,304	0,398	0,506
Privremeni radni odnos	0,674+	0,342	0,667	0,420	0,575	0,641
Porodično poduzetništvo	0,653	0,373	0,441	0,482	0,855	0,615
Održava kuću	-0,014	0,194	0,232	0,257	0,176	0,319
Student	-0,049	0,293	0,242	0,370	-0,329	0,520
Penzioner	-0,260	0,214	-0,233	0,298	-0,033	0,326
Nezaposlen	0,359+	0,177	0,554+	0,225	0,178	0,313
Nesposoban za rad	-0,232	0,440	0,000	0,553	-0,369	0,812
Konstanta	-0,880	0,521	-0,511	0,680	-1,586	0,871
R ²	0,045		0,051		0,050	
N	3443		1519		1911	

NAPOMENA: Uzorak se sastoji od lica koja **nisu bila** siromašna u Talasu 1.

** Nivo značajnosti od ,001

* Nivo značajnosti od ,01

+ Nivo značajnosti od ,05

Tabela 6.5 pokazuje suprotan model i daje predviđanje izlaska iznad granice siromaštva. U ovom slučaju bračna zajednica imala je pozitivan uticaj na prelazak preko granice siromaštva u odnosu na ona lica koja nisu u braku. Bilo kakav nivo naobrazbe, a posebno srednja ili viša stručna sprema značajno povećavaju vjerovatnoću prelaska preko granice siromaštva.

Tabela 6.5 Modeliranje prelaza iz siromaštva korištenjem logističke regresije između Talasa 1 i 4

	<i>BiH</i>		<i>RS</i>		<i>FBiH</i>	
	B	S.E.	B	S.E.	B	S.E.
Muškarci	-0,025	0,126	0,143	0,169	-0,409+	0,205
Uzrast	-0,049*	0,020	-0,046	0,028	-0,036	0,031
Uzrast na kvadrat	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
U braku	0,886**	0,172	0,826**	0,235	1,004**	0,272
Žive zajedno	0,509	0,449	0,526	0,532	0,960	0,857
Udovci/udovice	0,449+	0,223	0,582	0,317	0,255	0,329
Razvedeni/razdvojeni	0,176	0,361	0,520	0,571	-0,373	0,483
Sa završenom osnovnom školom	0,306+	0,142	0,099	0,210	0,652**	0,204
SSS	0,689**	0,149	0,556+	0,228	0,951**	0,208
VŠS	1,103*	0,358	1,228+	0,505	0,974	0,525
VSS	1,177	0,746	0,646	1,032	1,816	1,195
Oboljeli od hroničnih bolesti	0,061	0,118	0,253	0,169	-0,178	0,172
Raseljeno lice	-0,156	0,166	-0,271	0,249	-0,074	0,237
Korisnik privremenog smještaja	-0,165	0,138	-0,075	0,174	0,067	0,256
Uselio prošle godine	0,402	0,229	0,416	0,275	0,528	0,436
Samo-zaposleni	-0,608	0,377	-0,452	0,426	-1,055	0,864
Privremeni radni odnos	-0,278	0,524	-0,365	0,671	-0,024	0,970
Porodično poduzetništvo	0,274	0,475	0,336	0,546	0,361	0,967
Održava kuću	0,218	0,205	0,134	0,276	-0,135	0,337
Student	0,516	0,313	0,813	0,421	0,155	0,497
Penzioner	0,418+	0,196	0,389	0,271	0,137	0,315
Nezaposlen	-0,011	0,180	-0,008	0,229	-0,057	0,320
Nesposoban za rad	-0,139	0,333	-0,182	0,466	-0,317	0,499
Konstanta	0,755	0,504	0,424	0,683	0,857	0,793
R ²	0,069		0,062		0,098	
N	1909		993		916	

NAPOMENA: Uzorak se sastoji od lica koja **su bila** siromašna u Talasu 1.

** Nivo značajnosti od ,001

* Nivo značajnosti od ,01

+ Nivo značajnosti od ,05

7. Zdravlje

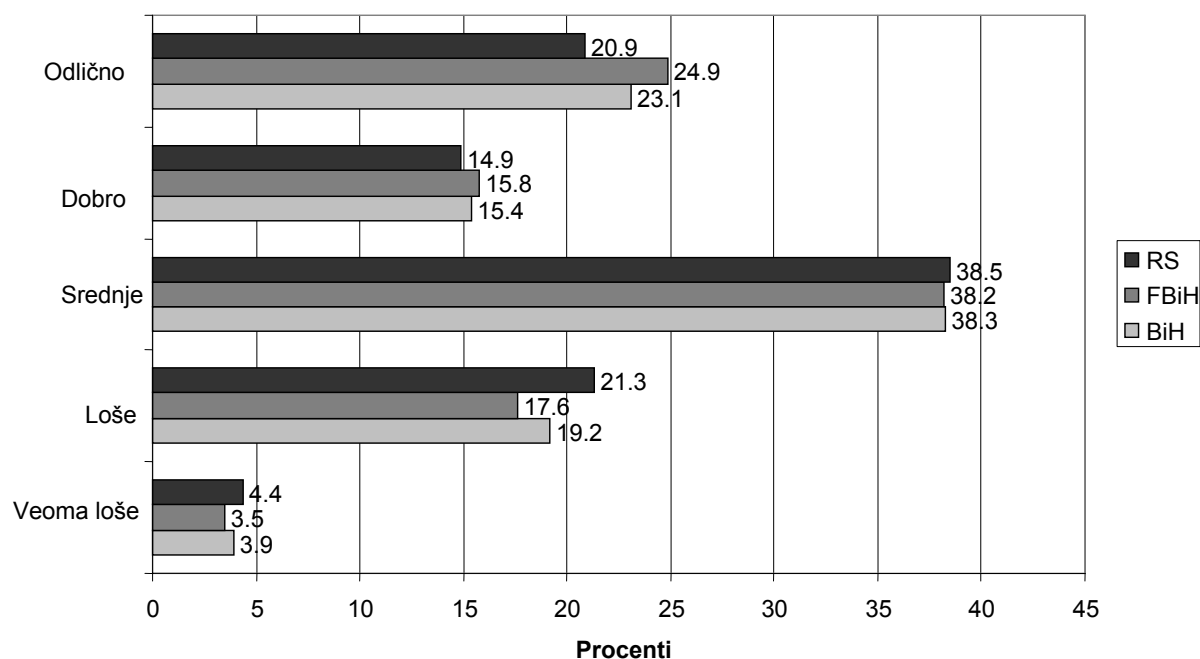
Glavni nalazi

- 38% ispitanika opisalo je svoje zdravstveno stanje u odnosu na druge iste dobi kao prihvatljivo, a dodatnih 38% ispitanika opisalo je svoje zdravlje kao dobro ili odlično. Tek nešto manje od jedne petine ispitanika smatra da je lošeg zdravstvenog stanja a samo 4% smatra da je vrlo lošeg zdravstvenog stanja.
- Preko polovine onih koji su rekli da je njihovo zdravlje odlično ili dobro u 2003. godini izjasnili su se isto i u 2004. godini.
- Za one koji su koristili usluge sektora zdravstva, ukupan broj posjeta ljekaru opšte prakse u posljednjih 14 mjeseci bio je 3,33 posjete u BiH u cjelini, od čega je 2,65 posjeta u RS i 3,86 posjeta u FBiH.
- 7,7% ispitanika smatralo je sebe licima sa ograničenjem. Za lica sa ograničenjem manja je vjerovatnoća zasnivanja radnog odnosa i češće su nezaposleni ili van tržišta rada u odnosu na fizički sposobna lica.
- Manje od jedne trećine ispitanika izjasnilo se da je pušilo u posljednjih sedam dana. Broj pušača sličan u oba entiteta ali je veći broj muškaraca pušača u odnosu na žene.
- Među pušačima je prisutna tendencija intenzivnog pušenja sa ukupnim brojem od 132 ispušene cigarete u posljednjih sedam dana u RS (skoro 19 cigareta dnevno) i 138 u FBiH (preko 19 dnevno).
- Oko jedne četvrtine onih koji su pušili u Talasu 3 prestali su pušiti do Talasa 4 dok je jedna desetina onih koji su bili nepušači u Talasu 3 počela pušiti godinu kasnije. Ovdje uočavamo porast i broja pušača koji su prestali pušiti kao i broja nepušača koji su počeli pušiti, u odnosu na 2003. godinu.
- Ispitanici u RS u većoj su mjeri patili od psihološkog stresa u odnosu na ispitanike u FBiH.
- Nivo psihološkog stresa veći je kod ratnih veterana i povećava se sa godinama.

Subjektivno zdravstveno stanje i hronična stanja

U BiH u cjelini, 38% ispitanika opisalo je svoje zdravstveno stanje u odnosu na druge iste dobi kao prihvatljivo, a dodatnih 38% ispitanika opisalo je svoje zdravlje kao dobro ili odlično. Tek nešto manje od jedne petine ispitanika smatra da je lošeg zdravstvenog stanja a samo 4% smatra da je vrlo lošeg zdravstvenog stanja. (Slika 7.1).

Slika 7.1 Subjektivno zdravstveno stanje, Talas 4

Kada uporedimo odgovore ispitanika o njihovom zdravstvenom stanju u Talasu 4 sa onim što su odgovorili na isto pitanje u Talasu 3 (Tabela 7.1), možemo uočiti veliki broj promjena među kategorijama u pojedinačnim slučajevima.

Tabela 7.1 Subjektivno zdravstveno stanje – Promjene od Talasa 3 to Talasa 4

		Subjektivno zdravstveno stanje Talas 3				
Talas 4		Odlično	Dobro	Srednje	Loše	Vrlo loše
RS						
Odlično		57,9	27,6	9,4	3,9	4,6
Dobro		21,4	32,9	11,2	4,2	1,5
Srednje		18,1	33,9	61,2	31,3	9,0
Loše		2,7	5,5	16,2	52,7	47,1
Vrlo loše		0,0	0,2	2,0	7,9	37,9
N		414	432	812	523	121
FBiH						
Odlično		65,9	30,0	6,4	3,2	1,5
Dobro		12,2	32,7	13,0	6,1	3,3
Srednje		20,0	32,0	61,1	31,5	18,0
Loše		1,8	5,1	18,2	49,9	41,7
Vrlo loše		0,0	0,0	1,2	9,2	35,5
N		548	554	901	411	112

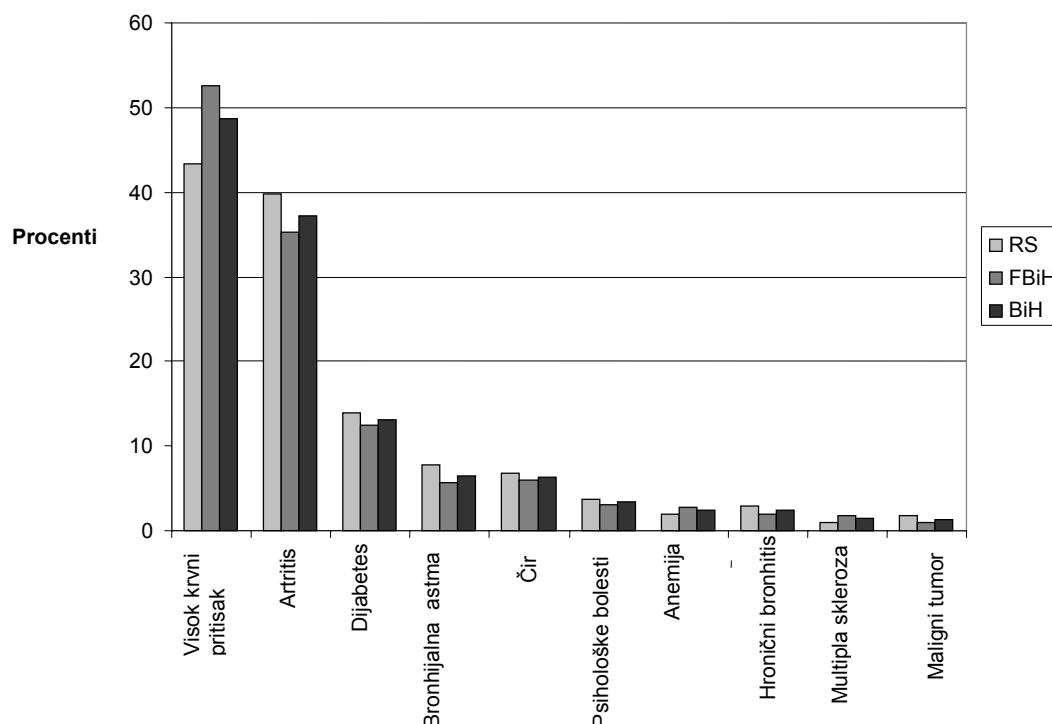
Preko polovine onih koji su rekli da je njihovo zdravstveno stanje odlično ili srednje u Talasu 3 isto se izjasnilo i u Talasu 4. Samo jedna trećina onih sa dobrim zdravstvenim stanjem u Talasu 3 našlo se u istoj kategoriji tokom obje posmatrane godine. Ispod jedne trećine ovih ispitanika u svakom entitetu u Talasu 4 se izjasnilo da je njihovo zdravstveno stanje odlično dok se ostatak izjasnio da je goreg zdravstvenog stanja u Talasu 4. Više ohrabrenja donosi činjenica da je polovina onih čije je zdravstveno stanje bilo loše u Talasu 3 izjavilo da im se zdravstveno stanje popravilo.

U ukupnom uzorku 30,4% izjavilo je da ima neku vrstu hroničnog stanja ili bolesti. Nešto je manji broj takvih lica u RS (29,3%) u odnosu na FBiH (31,3%). Ispitanici su spominjali do tri hronična stanja, sa 11,2% onih koji su se izjasnili o jednom takvom stanju, 6,6% onih koji su se izjasnili o dva takva hronična stanja i 4,2% lica koja su se izjasnili o tri hronična stanja. Možemo posmatrati u kojoj se mjeri broj hroničnih stanja mijenjao od Talasa 3 do Talasa 4 (Tabela 7.2). U većini slučajeva u oba entiteta oni bez hroničnih oboljenja u Talasu 3, ni u Talasu 4 nisu imali takvo oboljenje. (90,9% u RS i 92,1% u FBiH). Kao što je to bio slučaj i u Talasu 3, najbrojnija hronična stanja o kojima su se izjašnjavali ispitanici bili su visoki krvni pritisak i artritis (Slika 7.2).

Tabela 7.2 Broj hroničnih stanja, promjene od Talasa 3 do Talasa 4

		Broj hroničnih stanja Talas 3			
<i>Talas 4</i>		Ni jedno	Jedno	Dva	Tri
RS					
Ni jedno		90,9	53,1	38,7	42,0
Jedno		6,2	31,1	25,8	13,3
Dva		2,1	9,2	17,3	24,1
Tri		0,8	6,7	18,3	20,7
<i>N</i>		<i>2207</i>	<i>459</i>	<i>251</i>	<i>159</i>
FBiH					
Ni jedno		92,1	43,6	37,9	24,9
Jedno		4,9	34,7	21,3	13,5
Dva		2,2	15,1	26,1	30,2
Tri		0,8	6,7	14,7	31,4
<i>N</i>		<i>2480</i>	<i>470</i>	<i>299</i>	<i>167</i>

Slika 7.2. Hronična stanja – Talas 4

Korištenje zdravstvenih usluga

Od ukupnog broja lica koja su koristila usluge u zdravstvu, ukupan broj posjeta ljekaru opšte prakse u proteklih četrnaest mjeseci bio je 3,3 posjete u BiH u cjelini, od čega je 2,65 posjeta u RS i 3,86 posjeta u FBiH. Ukupni broj posjeta zubaru u proteklih četrnaest mjeseci bio je 0,78, od čega je 0,60 u RS i 0,92 posjete u FBiH. Ukupan broj korištenja bilo koje vrste medicinskog ili stomatološkog tretmana na sličnom je nivou u svakoj godini istraživanja. Ovi ukupni pokazatelji posjeta ljekarima ne moraju biti ravnomjerno distribuirani u cjelokupnoj populaciji jer neka lica posjećuju ljekara ili stomatologa češće, dok ih druga lica uopšte ne posjećuju.

Ukupni iznos utrošen na ljekarske tretmane kod lica koja su takve tretmane koristila u proteklih četrnaest mjeseci od 1. septembra 2003. godine prikazan je u tabeli 7.3 u donjem tekstu. Kao što se moglo i očekivati, najviši ukupni troškovi nastaju pri korištenju usluga bolničkog liječenja nakon čega slijede troškovi posjeta ljekara, medicinskih sestara i ljekara opšte prakse.

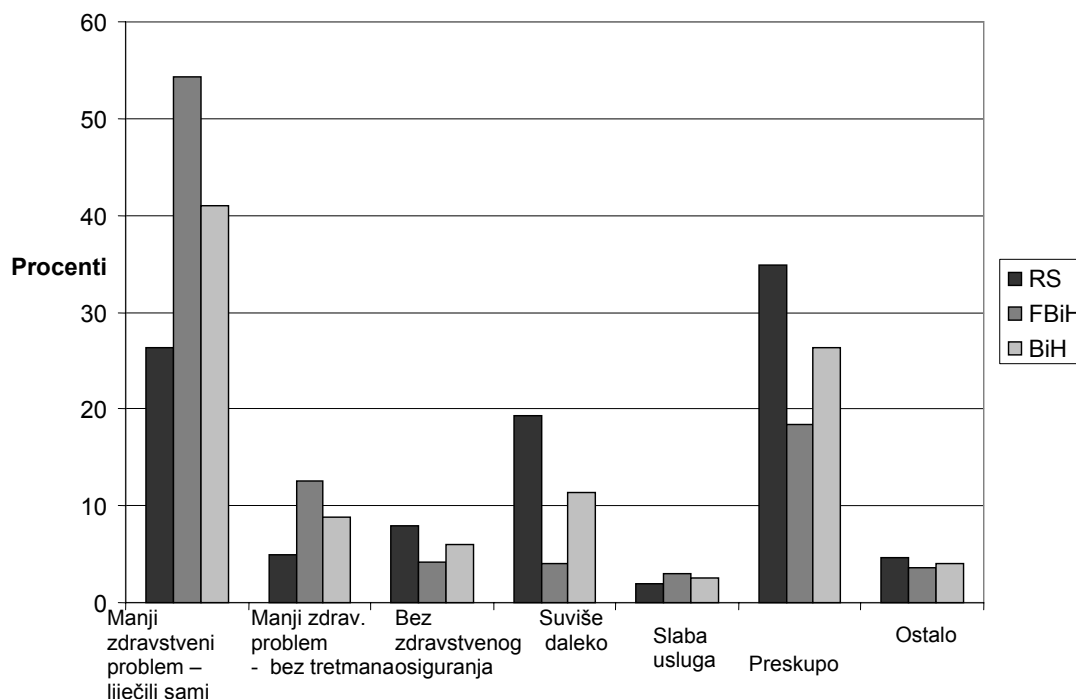
Tabela 7.3 **Ukupni iznos utrošen na medicinske usluge tokom protekle godine po entitetima – Talas 4**
(ovdje su prikazani samo oni ispitanici koji su koristili medicinske usluge)

Ukupan utrošeni iznos u KM	Entitet		
	RS	FBiH	BiH
Posjete ljekara opšte prakse	121,09 (723)	104,66 (765)	112,16 (1488)
Ginekolog	54,97 (233)	57,79 (195)	56,48 (428)
Stomatolog	61,55 (500)	91,89 (514)	78,25 (1014)
Ostali specijalisti	162,37 (230)	122,64 (284)	139,03 (514)
Privatne posjete medicinske sestre	46,73 (10)	93,75 (12)	73,73 (22)
Fizikalna terapija	74,28 (44)	122,31 (41)	96,67 (85)
Lijekovi koji se izdaju bez recepta	52,96 (1020)	59,06 (1307)	56,67 (2327)
Bolničko liječenje	399,40 (90)	403,82 (87)	401,70 (177)

U kojoj mjeri su se ispitanici pridržavali savjeta ljekara vrlo vjerovatno je zavisilo i od troškova i od dostupnosti. Ispitanike smo pitali da li im je u proteklih dvanaest mjeseci bilo potrebno medicinsko liječenje koje nisu dobili. U odgovorima na ovo pitanje u dva entiteta je uočena izvjesna razlika. Ukupno posmatrano 19,6% ispitanika reklo je da im je bio potreban medicinski tretman ali da ga nisu dobili, od čega je 21,4% takvih ispitanika u RS i 18,2% u Federaciji.

Osnovni razlozi zbog kojih ispitanici nisu dobili medicinski tretman prikazani su na Slici 7.3 u donjem tekstu. Ti podaci ukazuju na određena kolebanja između entiteta. Preko polovine ispitanika u FBiH reklo je da je imalo manje poremećaje koje su samostalno tretirali, u odnosu na 26,4% takvih ispitanika u RS. U većem broju slučajeva su ispitanici iz RS izjavili da nisu dobili medicinski tretman jer je takav tretman bio preskup, 34,9% takvih ispitanika u RS, u odnosu na 18,4% u FBiH. Osim toga, 7,9% ispitanika u RS i 4,2% u FBiH navelo je da kao razlog nedostatak medicinskog osiguranja. I udaljenost je bila navedena kao jedan od razloga u RS gdje je 19,3% ispitanika izjavilo da je ustanova koja bi im mogla pružiti medicinski tretman bila suviše daleko.

Slika 7.3 Razlozi zbog kojih medicinski tretman nije ostvaren, Talas 4

Ograničenja

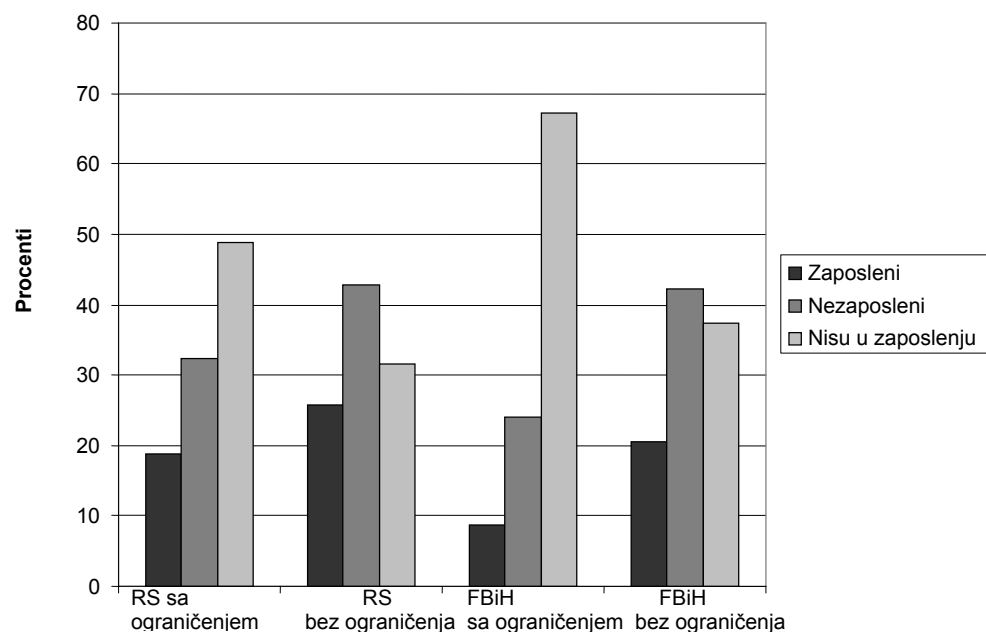
U ukupnoj populaciji, 7,7% ispitanika izjavilo je da se smatra osobom sa ograničenjem. Ovaj broj bio je sličan u oba entiteta (8,8% u RS i 6,8% u FBiH). U većem broju slučajeva su muškarci izjavljivali da imaju neko ograničenje u odnosu na žene. U RS 10,6% muškaraca prijavilo je ograničenje, u odnosu na 6,9% osoba ženskog spola. U FBiH 8,6% muškaraca prijavilo je ograničenje, u odnosu na 5,3% žena. Vjerovatnoća ograničenja povećava se sa godinama starosti, i najveća je u dobnoj skupini lica starih 65 i više godina. U RS 19,8% lica starijih od 65 godina ima neko ograničenje, dok je u FBiH u kategoriji lica starih 65 i više godina 11,3% lica sa ograničenjem. Tabela 7.4 pokazuje tip ograničenja među muškarcima i ženama u oba entiteta. Kod muškaraca je ograničenje češće posljedica ranjavanja tokom rata nego što je to slučaj sa ženama, što je izraženo u oba entiteta, dok je kod žena češće ograničenje koje se odražava kroz ograničenje kretanja u odnosu na muškarce.

Tabela 7.4 Opis ograničenja s obzirom na spol, Talasi 3 i 4 (ovdje su prikazani samo oni ispitanici sa invaliditetom)

Opis invaliditeta	Entitet							
	% za RS				% za FBiH			
	Muškarci		Žene		Muškarci		Žene	
	T3	T4	T3	T4	T3	T4	T3	T4
Oštećenje sluha	15,7	8,1	8,2	5,3	7,1	9,8	8,6	10,4
Potpuna gluhoća	0,8	1,8	1,0	--	--	--	--	1,5
Oštećenje vida	7,9	11,8	12,2	12,2	4,3	7,1	14,0	17,7
Potpuna sljepoća	1,6	0,8	--	--	--	--	--	--
Ograničenje kretanja	26,8	27,9	41,8	48,0	29,1	26,1	41,9	46,9
Nemogućnost kretanja	2,4	2,9	7,1	7,3	5,7	3,5	7,5	3,2
Teškoće u učenju	--	3,5	--	--	0,7	1,9	2,2	0,8
Ratni invalidi	26,0	22,5	--	--	36,9	34,0	2,2	1,4
Ostali	18,9	20,2	28,6	27,2	14,9	17,6	23,7	18,0
Ukupno N	127	131	98	87	141	110	93	82

Za lica sa ograničenjem manja je vjerovatnoća zasnivanja radnog odnosa i češće su nezaposleni sudeći po opisu vlastitog stanja koje su dali sami ispitanici. U oba entiteta ova lica češće su van tržišta rada u odnosu na radno sposobna lica. Slika 7.4 pokazuje distribuciju zaposlenosti radno sposobne populacije od 15 do 65 godine u oba entiteta. U RS 32,4% lica sa ograničenjem je zaposleno, u odnosu na 42,8% radno sposobnih, a 48,8% lica sa ograničenjem bilo je nezaposleno, u odnosu na 31,5% nezaposlenih radno sposobnih lica. U FBiH 24% lica sa ograničenjem bilo je zaposleno, u odnosu na 42,2% radno sposobnih lica, dok je 67,2% lica sa ograničenjem bilo nezaposleno, u odnosu na 37,3% nezaposlenih radno sposobnih lica.

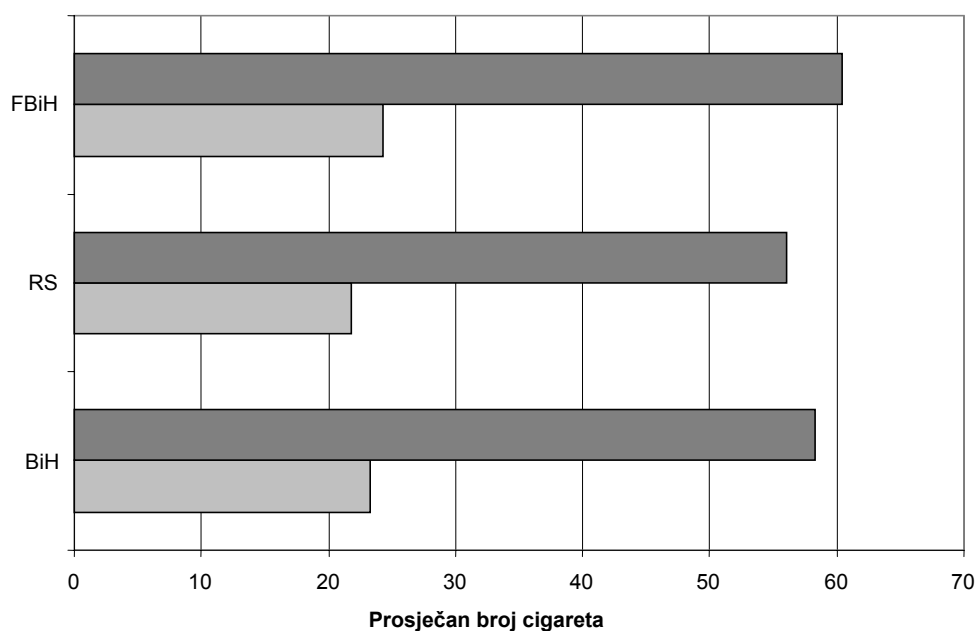
Slika 7.4 Prisutnost ograničenja s obzirom na zaposlenje, Talas 4

Pušenje

U Talasu 4, manje od jedne trećine ispitanika izjavilo je da su pušili u proteklih sedam dana. Broj takvih lica vrlo je sličan u FBiH (29,5%) i RS (29,3%), a veća je vjerovatnoća da će muškarci biti pušači u odnosu na žene. U RS 39,9% muškaraca puši, u odnosu na 18,8% žena. U FBiH 39,9% muškaraca puši, u odnosu na 20,9% žena. (Slika 7.5).

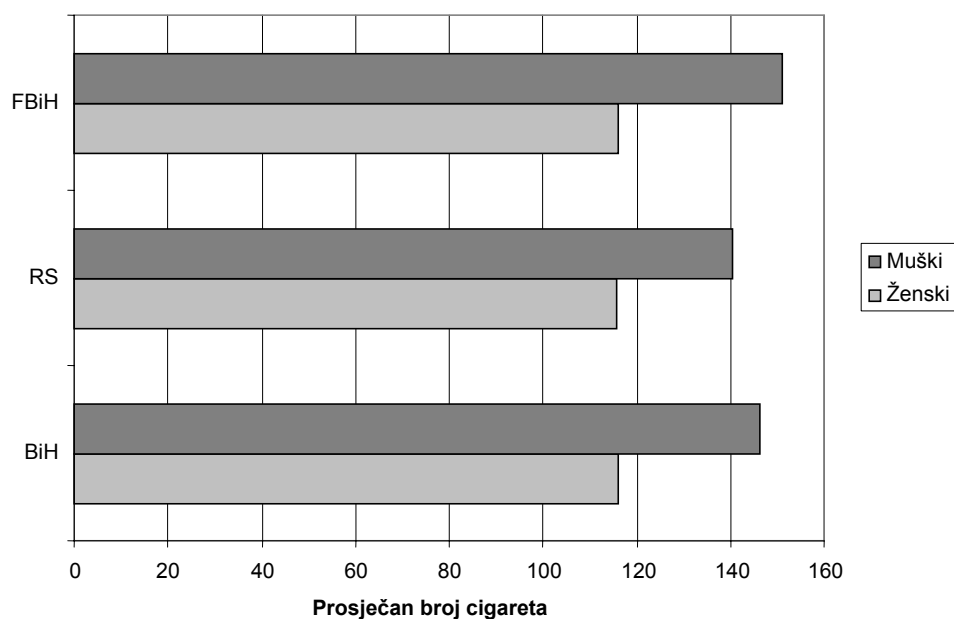
Slika 7.5 Prosječan broj ispušenih cigareta u proteklih sedam dana s obzirom na spol (cjelokupna populacija)

Kada posmatramo samo populaciju pušača, možemo uočiti da su pušači uglavnom strastveni pušači sa ukupnim brojem od 132 ispušene cigarete u posljednjih sedam dana (skoro 19 na dan) u RS i 138 (preko 19 dnevno) u FBiH. Slika 7.6 pokazuje ukupni broj ispušenih cigareta u posljednjih sedam dana s obzirom na spol pušača. Muškarci su i dalje strastveniji pušači u odnosu na žene, ali razlika između pušača muškog i ženskog spola nije tako velika kao što je to slučaj u opštoj populaciji. Muškarci su u prosjeku ispušili 146 cigareta u toku prošle sedmice (skoro 21 cigaretu na dan) u odnosu na 116 cigareta koliko su ispušile žene (16,5 na dan).

Nije uočena velika razlika između žena pušača u RS i u FBiH. Muškarci pušači u FBiH su, međutim, strastveniji pušači u odnosu na muškarce pušače u RS.

Slika 7.6 Prosječan broj cigareta ispušenih tokom prošle sedmice, s obzirom na spol (samo pušačka populacija)

Budući da su isti pojedinci anketirani tokom svih godina istraživanja, možemo uočiti promjene u ponašanju pušača tokom perioda od dvije godine. Tako možemo vidjeti i koliko je pušača nastavilo pušiti, koliko ih je prestalo pušiti kao i koliki je broj nepušača počeo pušiti tokom posmatranog perioda.

Tabela 7.5 pokazuje ispitanike Talasa 3 i njihovu pripadnost kategoriji pušača odnosno nepušača, u odnosu na njihovu pripadnost uočenu u Talasu 4. Oko četvrtine onih koji su pušili u Talasu 3 prestalo je pušiti do Talasa 4 (27,8%). Oko jedne desetine lica koja su bila nepušači u Talasu 3 počelo je pušiti godinu dana kasnije (9,2%). Broj lica koja su prestala pušiti kao i onih koji su počeli pušiti sličan je u oba entiteta, iako je u RS nešto veći broj lica koja su počela pušiti (9,5%) u odnosu na FBiH (8,9%).

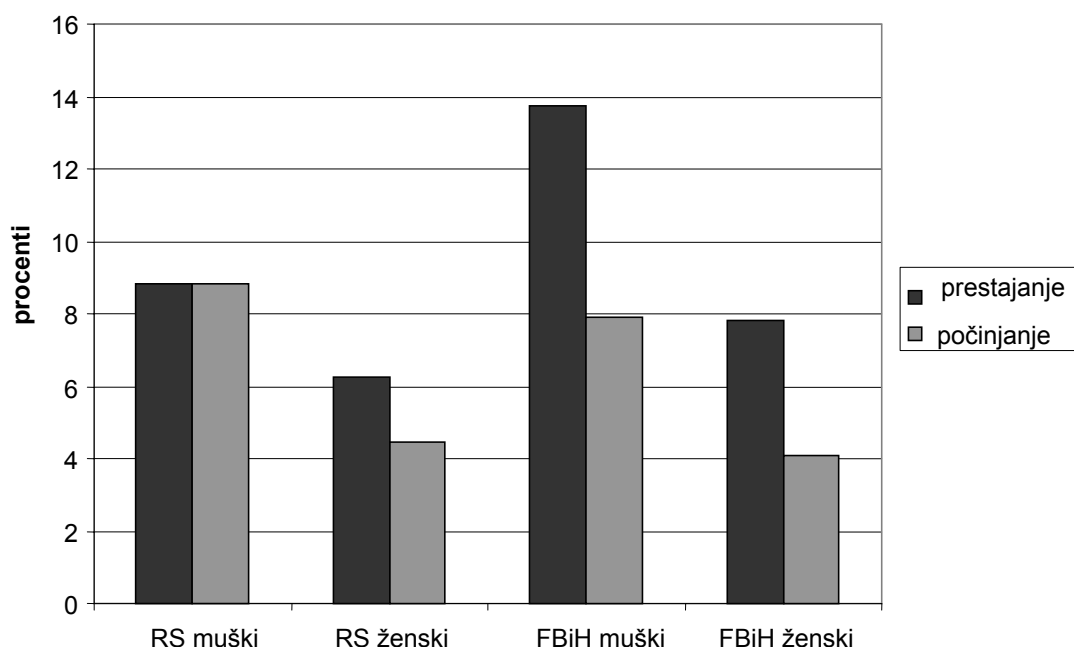
Tabela 7.5 Odnos statusa pušača odnosno nepušača u Talasu 3 u usporedbi sa Talasom 4

Talas 3 status pušač/nepušač					
Talas 4	RS		FBiH		
	Pušač	Nepušač	Pušač	Nepušač	
Pušač	75,3	9,5	70,1	8,9	
Nepušač	24,7	90,5	29,9	91,1	
N	694	1586	880	1625	

Od muškaraca koji su bili pušači u Talasu 3, 26,2% je prestalo pušiti do Talasa 4. Broj žena koje su prestale pušiti između Talasa 3 i Talasa 4 nešto je veći – 30,5%. Posmatranjem lica koja su u Talasu 3

bili nepušači možemo uočiti da su muškarci češće počinjali pušiti do Talasa 4: 14,8% muškaraca nepušača počelo je pušiti godinu dana kasnije dok je samo 5,5% takvih žena.

Slika 7.7 Prestajanje i počinjenje pušenja s obzirom na spol, Talasi 3 i 4

Broj pušača koji prestaju pušiti između talasa 3 i 4 generalno se povećava sa godinama starosti. Oko 26,4% pušača starosti između 25 i 54 godine prestalo je pušiti, u odnosu na 27,3% pušača dobi između 55 i 64 godine i 31,7% onih dobi 65 i više godina. Broj ljudi koji počinju pušiti smanjuje se sa godinama starosti sa 14,9% nepušača u dobnoj skupini između 25 i 34 godine i 3,9% nepušača koji su počeli pušiti u dobnoj skupini od 65 i više godina. Oko jedne četvrtine pušača koji su zaposleni prestalo je pušiti, u poređenju sa oko trećine pušača među domaćicama, studentima, penzionerima i nezaposlenima. Oko petine nepušača koji su zaposleni ili samo-zaposleni počelo je pušiti, u odnosu na samo 4,3% domaćica, 3,4% studenata i 6,1% penzionera. U kategoriji lica bez zaposlenja, nezaposleni su bili najčešće oni koji su počinjali pušiti (11%).

Psihološko stanje

Ispitanicima u Talasu 4 postavljano je niz pitanja o njihovom psihološkom stanju uočenom tokom prethodne sedmice. Ova pitanja uključivala su sljedeće:

Tokom protekle sedmice da li ste.....

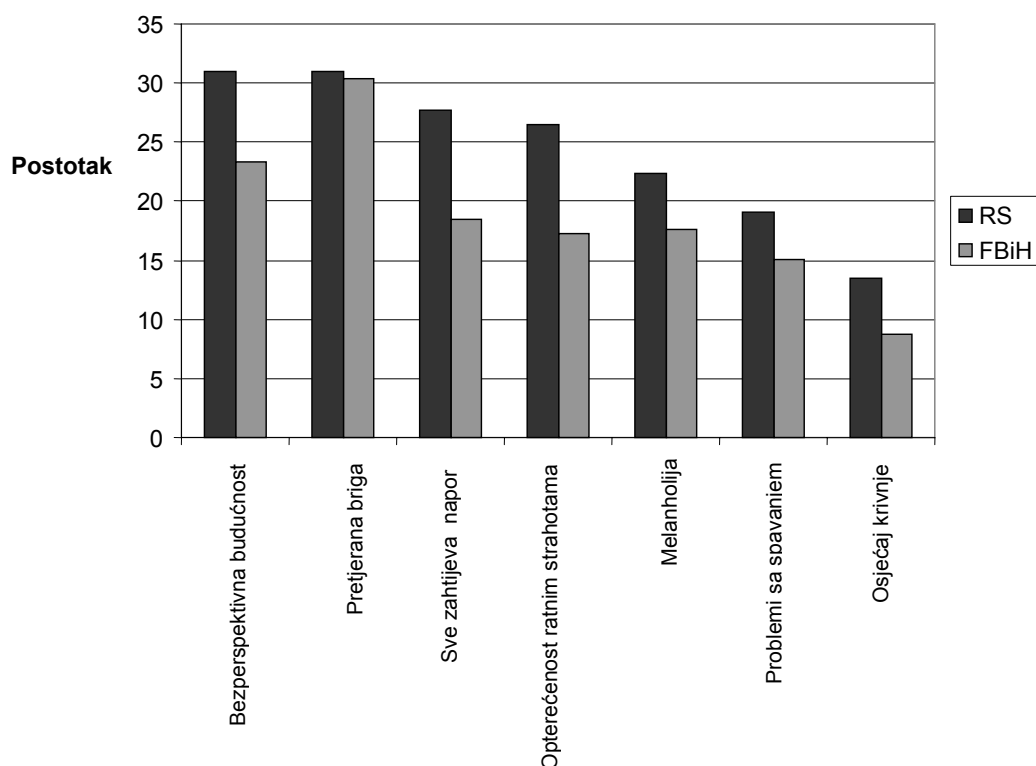
- *Optuživali sebe za različite stvari*
- *Teško tonuli u san ili imali problema sa spavanjem*
- *Osjećali beznade kada razmišljate o budućnosti*
- *Osjećali melanholiu*
- *Brinuli previše zbog različitih stvari*
- *Osjećali da vam je sve mrsko*
- *Stalno prizivali u sjećanje najbolnija iskustva iz rata*

Na svaka od pitanja ponuđeno je četiri moguća odgovora i to: „Nikako“, „Malo“, „Dosta često“ i „Vrlo često“.

Slika 7.8 pokazuje broj ispitanika koji su na postavljena pitanja dali odgovor „Dosta često“ ili „Vrlo često“. Na svako od postavljenih pitanja ispitanici u RS češće su u odnosu na ispitanike u FBiH davali odgovor da su navedene stvari osjećali dosta često ili vrlo često. Ukupan broj pitanja na koja je takav odgovor dat u RS bio je 1,63 dok je u FBiH takav odgovor dat na 1,34 pitanja. Ispitanici u RS češće su u odnosu na ispitanike u FBiH izjavljivali da osjećaju beznade kada razmišljaju o budućnosti, da im je sve mrsko i da se često prisjećaju najbolnijih iskustava iz rata.

Žene su češće nego muškarci izjavljivale da takve emocije osjećaju dosta često ili vrlo često. Prosječan broj pitanja na koje su žene dale odgovor „Dosta često“ ili „Vrlo često“ bio je 1,74 u odnosu na 1,18 za muškarce. Ukupni broj za žene bio je na višem nivou u RS (2,00 za žene i 1,41 za muškarce) nego u FBiH (1,54 za žene i 1,02 za muškarce). Moguće je da žene više pate od stresa u odnosu na muškarce u prosjeku, ali razlika između muškaraca i žena može se donekle pripisati i većoj spremnosti žena da priznaju takva osjećanja u odnosu na muškarce.

Slika 7.8 Psihološki stres (broj lica koja navedena osjećanja imaju “Dosta često” ili “vrlo često”)

Broj pitanja na koja ispitanici daju navedene odgovore također se povećava sa godinama starosti, od 0,54% među licima koja pripadaju dobnoj skupini od 15 do 24 godine do 2,40 među licima koja pripadaju dobnoj skupini od 65 i više godina.

Oni koji su primatelji pomoći za učesnike rata češće su se izjašnjavali da navedena osjećanja imaju dosta često ili vrlo često. Ukupni broj pitanja na koja je dat takav odgovor je 3,42 među korisnicima pomoći za učesnike rata (3,93 u RS i 2,56 u FBiH) u odnosu na 1,46 među populacijom koja takvu pomoć ne prima (1,6 u RS i 1,30 u FBiH).

8. Vrijednosti, mišljenja i kvalitet života

Ključni nalazi

- *Velika većina ispitanika u oba entiteta izjavila je da se ne slaže sa tvrdnjom da obični ljudi dobijaju pravedan udio u ukupnom bogatstvu.*
- *Većina ispitanika (85,1%) saglasila se sa izjavom da 'postoji poseban zakon za siromašne, a poseban za bogate'. Broj lica koja su se sa ovom izjavom saglasila veći je u RS (90,7%) nego u FBiH (80,8%).*
- *Sa sljedećom izjavom 'posao je vlade da obezbijedi pristojan životni standard za sve' skoro su se svi saglasili. Skoro svi ispitanici u RS su se saglasili sa ovom izjavom (96,2%) i devet od deset ispitanika u FBiH (90,2%).*
- *Ispitanici u FBiH češće su izražavali veliku dozu podrške izjavi 'potrebni su strogi zakoni da bi se zaštitili uslovi rada i lična primanja zaposlenih' (60,6% u odnosu na 50,7% u RS).*
- *U svim pogledima, osim u pogledu porodice i supruga/supruge ili partnera ispitanika, oni u FBiH bili su u većoj mjeri zadovoljni životom u odnosu na ispitanike u RS.*
- *Kao što je to bio slučaj u Talasima 2 i 3, aspekt života sa kojim su ljudi u najmanjoj mjeri bili zadovoljni bio je prihod domaćinstva, gdje je u RS 33% ispitanika izrazilo svoje nezadovoljstvo porodičnim dohotkom, dok je u FBiH porodičnim dohotkom nezadovoljno 41,4% ispitanika. Ova pojava odražava niži prosjek primanja u RS.*
- *Osim usluga policije, ispitanici u FBiH lokalne kapacitete ocijenili su više nego što je to slučaj u RS. Najveće razlike između FBiH i RS su u ocjeni prodajnih objekata (+14,93), uslugama odvoza smeća (+11,57) i uslugama javnog prevoza (+11,35). Najlošije ocijenjene službe su službe socijalne pomoći (4,6% ispitanika u RS i 9,9% ispitanika u FBiH izjavilo je da su službe socijalne pomoći odlične ili dobre) i savjetodavne službe (7,2% ispitanika u RS i 12% ispitanika u FBiH ocijenilo je ove službe odličnom ili dobrom ocjenom).*
- *Od dvanaest ponuđenih djelatnosti, ispitanici u RS izjavili su da se devet od njih pogoršalo od 2003. godine, dok su ispitanici u FBiH izjavili da su se pogoršale tri djelatnosti.*

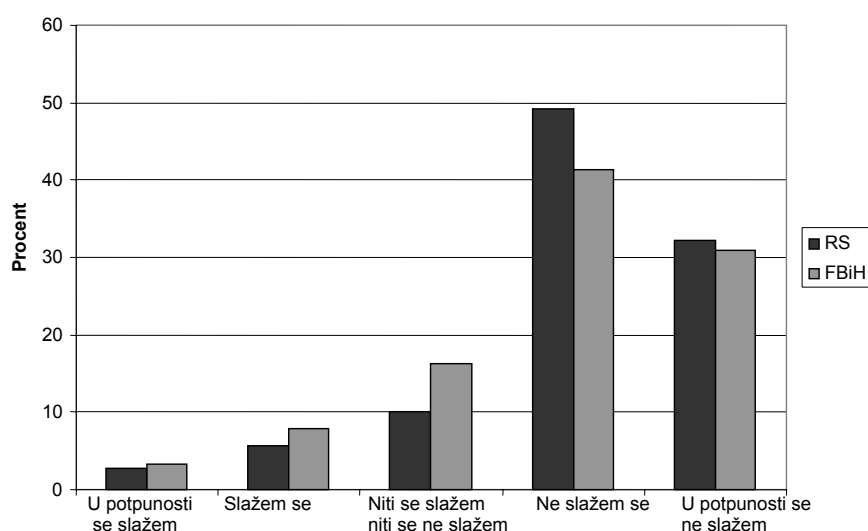
Osim faktičkih informacija u vezi sa zaposlenjem, dohotkom, zdravljem i obrazovanjem, ispitanicima smo postavljali i serije pitanja o njihovom mišljenju i nivou zadovoljstva različitim aspektima života.

Stavovi prema društvu

Primjenom skale od pet tačaka od 'u potpunosti se slažem' do 'u potpunosti se ne slažem', ispitanici su se izjašnjavali o tome u kojoj se mjeri slažu ili ne slažu sa izjavama o društvu. Slika 8.1 do 8.5 pokazuju odgovore koje su ispitanici davali na ove izjave.

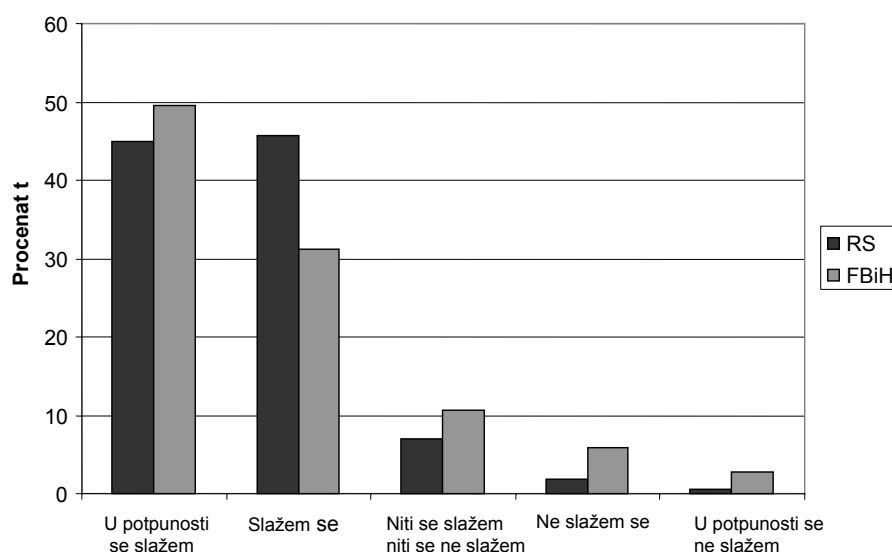
Velika većina ispitanika u oba entiteta nije se saglasila sa tvrdnjom da obični ljudi dobiju pravičan dio bogatstva. Ispitanici u RS u većoj su mjeri izražavali neslaganje sa ovom tvrdnjom u odnosu na ispitanike u FBiH. U strukturi odgovora nije uočena razlika između muškaraca i žena ili razlika s obzirom na dob ili nivo obrazovanja.

Slika 8.1 Obični ljudi dobiju pravičan dio bogatstva u BiH

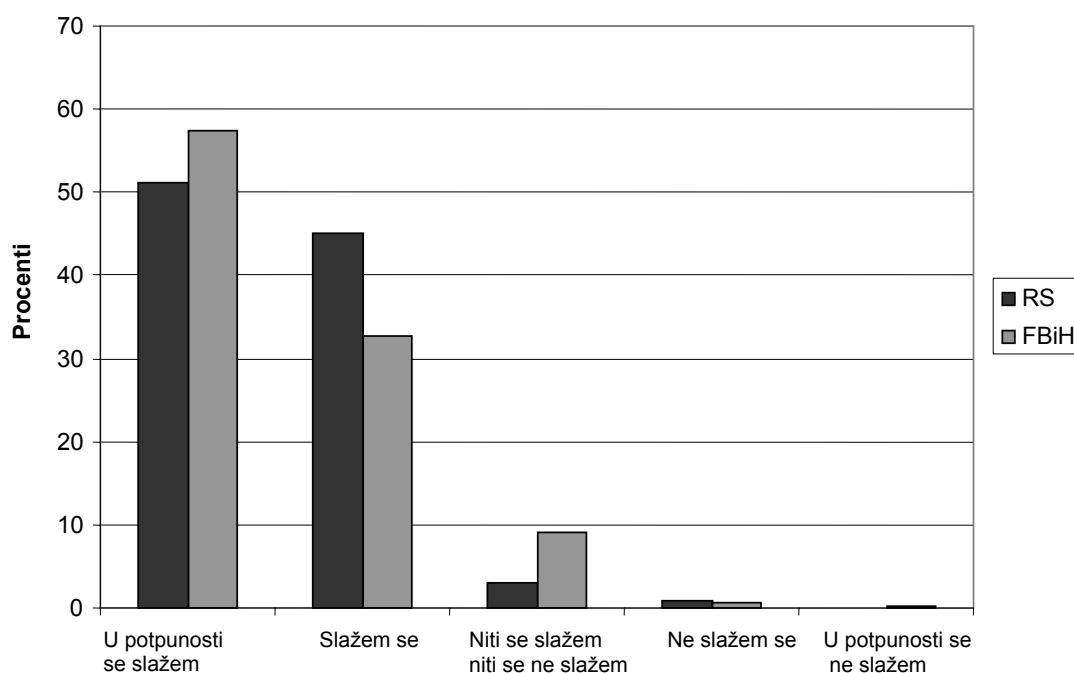
Većina ispitanika (85,1%) saglasila se sa tvrdnjom da “postoji poseban zakon za bogate a poseban za siromašne“. Broj lica koja su se sa ovom tvrdnjom saglasila veći je u RS (90,7%) nego što je to slučaj u FBiH (80,8%). Nije uočena razlika između muškaraca i žena ni u jednom od entiteta. Ispitanici koji pripadaju dobnoj skupini od 35 do 64 godine u većoj su mjeri i u RS i u FBiH izražavali suglasnost sa ovom izjavom u odnosu na mlađe ili starije dobne skupine. Lica sa visokom stručnom spremom u manjoj su mjeri izražavali suglasnost sa ovom izjavom (86,2% u RS i 74,2% u FBiH) u odnosu na lica sa srednjom stručnom spremom (91,1% u RS i 81,5% u FBiH).

Slika 8.2 Postoji poseban zakon za bogate a poseban za siromašne

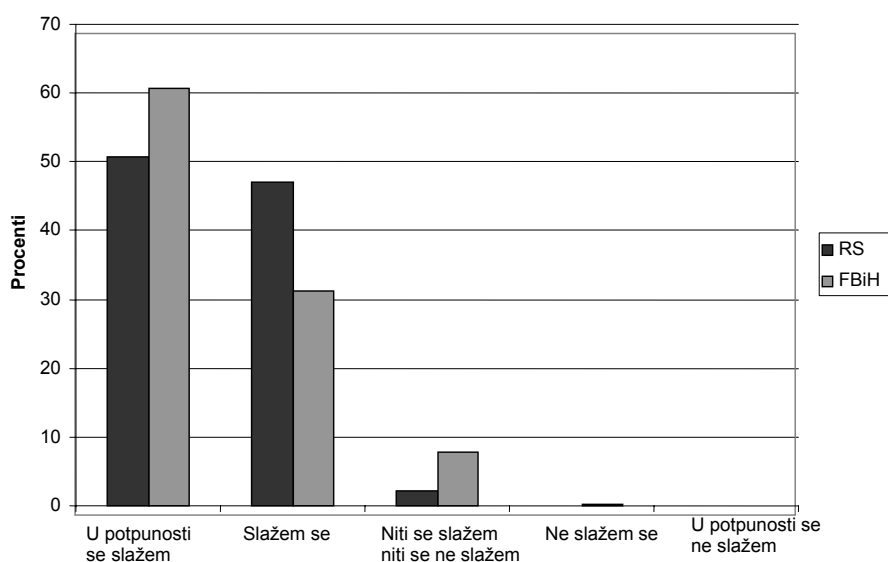
Sa izjavom da je posao vlade da obezbijedi pristojan životni standard za svakoga gotovo svi ispitanici bili su saglasni. Skoro svi ispitanici u RS saglasili su se sa ovom izjavom (96,2%) dok je u FBiH devet od deset ispitanika izrazilo svoju suglasnost (90,2%). Nije bilo uočljive razlike između muškaraca i žena ili između pojedinačnih dobnih skupina u svakom od entiteta. Ispitanici sa visokom stručnom spremom u RS u manjoj su mjeri izražavali suglasnost sa navedenom izjavom (90,7%) u odnosu na ostalo stanovništvo u RS.

Slika 8.3 Posao je vlade da obezbijedi pristojan životni standard za svakoga

Veliki broj ispitanika saglasio se i sa sljedećom izjavom „Strogi zakoni su potrebni da bi se zaštitili uslovi rada i primanja zaposlenih“. Oni u FBiH u većoj su mjeri izražavali svoju potpunu suglasnost sa ovom tvrdnjom (60,6% u odnosu na 50,7%), ali ispitanici u RS u većoj su mjeri izražavali suglasnost (47% u odnosu na 31,2% u FBiH). Kombiniranjem odgovora ispitanika koji su 'u potpunosti saglasni' sa onima koji su 'saglasni' zaključujemo da su skoro svi ispitanici u RS saglasni sa ovom izjavom (97,7%), te da je više od devet od deset ispitanika u FBiH saglasno sa ovom izjavom (91,9%). Muškarci u FBiH su u nešto većoj mjeri izražavali saglasnost sa ovom izjavom (93,2%) u odnosu na žene (90,7%). Ispitanici koji pripadaju dobnoj skupini od 35 do 64 godine u nešto većoj su mjeri bili saglasni sa ovom izjavom u odnosu na mlađe ili starije ispitanike.

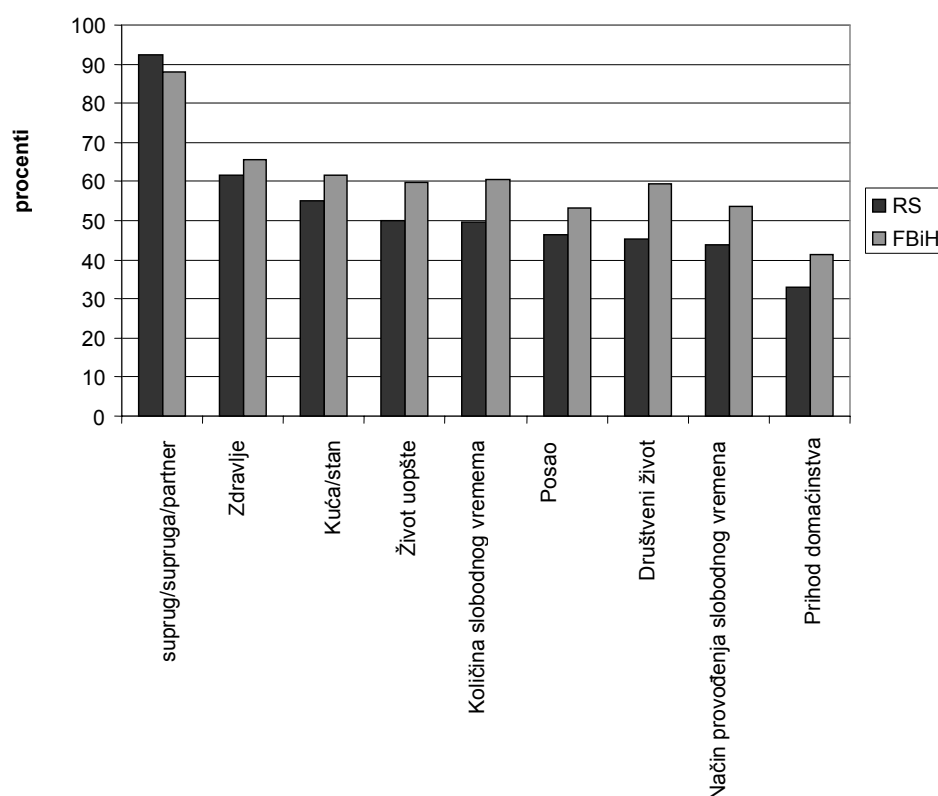
Slika 8.4 Strogi zakoni su potrebni da bi se zaštitili uslovi rada i primanja zaposlenih

Zadovoljstvo životom

Od ispitanika smo tražili da se izjasne o stepenu zadovoljstva različitim aspektima njihovog života. Ti aspekti uključivali su zadovoljstvo zdravljem, porodičnim dohotkom, kućom ili stanom, supružnikom ili partnerom (ukoliko imaju supružnika ili partnera) i svojim poslom (ukoliko su zaposleni), društvenim životom, količinom raspoloživog slobodnog vremena, načinom na koji troše slobodno vrijeme i ukupnim zadovoljstvom životom. Od ispitanika se tražilo da stepen svog zadovoljstva ili nezadovoljstva izraze primjenom skale od 1 to 7, gdje 1 ukazuje na potpuno nezadovoljstvo a 7 na potpuno zadovoljstvo. Na osnovu toga razradili smo skalu od 0 do 100% da bismo izračunali ukupni nivo zadovoljstva u svakoj od kategorija. (Slika 8.5).

Slika 8.5 Zadovoljstvo različitim aspektima vlastitog života

U svim aspektima, osim porodice i supružnika ili partnera, oni u FBiH bili su generalno u većoj mjeri zadovoljni životom u odnosu na ispitanike u RS. Oni aspekti života gdje je razlika bila najveća, tj. gdje je ukupni rezultat za ispitanike u FBiH bio veći za deset poena ili više u odnosu na rezultat za ispitanike iz RS bili su društveni život (+13,94) i količina slobodnog vremena (+11,09). Ukupni rezultat zadovoljstva životom u cjelini bio je veći za 10 poena u FBiH.

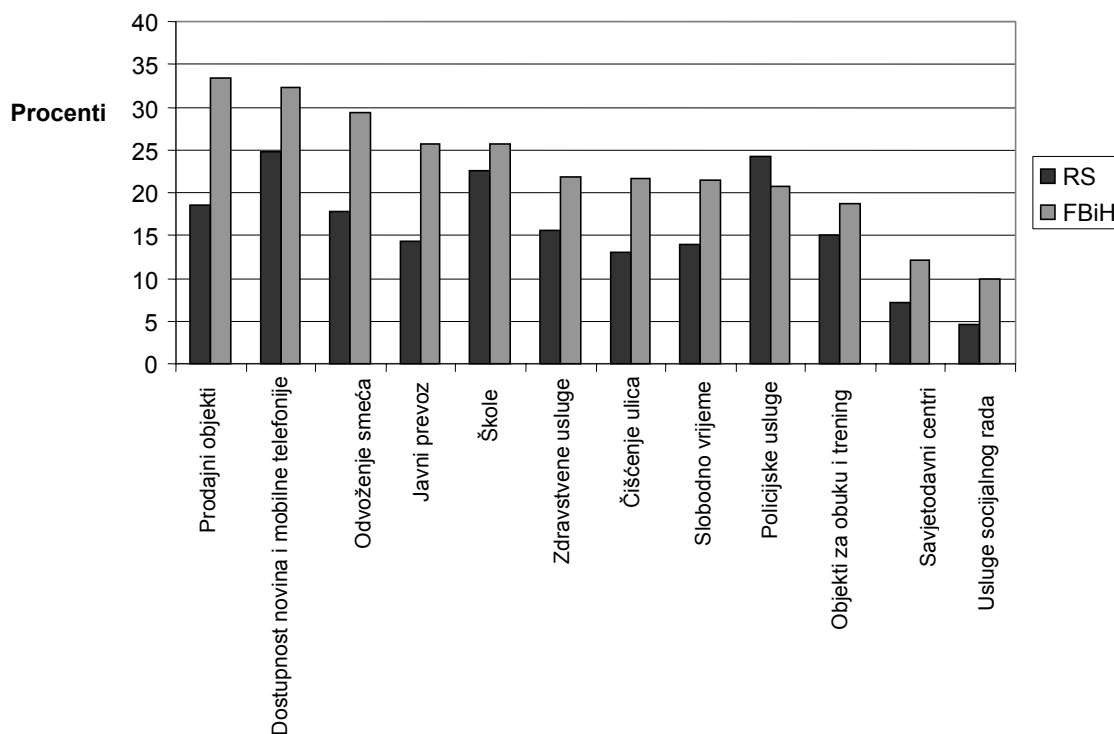
Kao što je to bio slučaj i u Talasima 2 i 3, aspekt života kojim su ispitanici u najmanjoj mjeri bili zadovoljni bio je porodični prihod sa 33% ispitanika koji su se o ovom aspektu izjasnili negativno u RS i 41,4% takvih ispitanika u FBiH, što odražava niži prosječni prihod u RS.

Zadovoljstvo lokalnim uslugama i kapacitetima

Od ispitanika smo tražili da ocijene lokalne usluge i kapacitete. Slika 8.6 u daljem tekstu pokazuje broj ispitanika u svakom od entiteta koji su raspoložive uslužne djelatnosti opisali ocjenom 'odličan' ili 'vrlo dobar'. U svim kategorijama osim jedne, policije, ispitanici u FBiH dali su više ocjene u odnosu na ispitanike u RS. Najveća razlika između FBiH i RS je u ocjeni prodajnih objekata (+14,93), službi za odvoz smeća (+11,57) i službama javnog prevoza (+11,35). Generalno gledano, najbolje ocijenjeni su bili dostupnost dnevne štampe i pokrivenost GSM signalom, prodajni objekti, odvoz

smeća i policijska služba. Najniže su bile ocijenjene službe socijalne pomoći (4,6% ispitanika u RS i 9,9% ispitanika u FBiH ovu su službu ocijenili odličnom ili dobrom ocjenom).

Slika 8.6 Stepenn zadovoljstva lokalnim uslugama i kapacitetima, % ispitanika koji su ove usluge i kapacitete ocijenili odličnom ili vrlo dobrom ocjenom

Ova pitanja postavljali smo i u Talasu 2, te je zbog toga moguće sagledati kako se situacija izmijenila nakon dvije godine kod onih ispitanika koji su na ova pitanja odgovarali u oba talasa. Tabela 8.1 u daljem tekstu, pokazuje procent izmjena mišljenja lica koja su svaku uslugu ili kapacitet ocijenili odličnom ili dobrom ocjenom. Od ukupno dvanaest uslužnih djelatnosti, ispitanici u RS izjavili su da ih se devet pogoršalo, dok su se tri djelatnosti pogoršale u FBiH. Najveća promjena uočena je kod onih ispitanika koji su izjavili da su savjetodavni centri u FBiH dobri ili odlični (+5,65). Ostale velike promjene odražavale su se u odgovorima onih ispitanika u RS koji su izjavili da je služba javnog prevoza odlična ili dobra (-5,06) i onih koji su izjavili da je zdravstvena služba dobra ili odlična (-5,04).

Tabela 8.1: Procent izmjena od Talasa 2 do Talasa 4 među licima koja su izjavila da su posmatrane uslužne djelatnosti odlične/dobre

	RS % promjene	FBiH % promjene
Školstvo	-2,31	-0,64
Zdravstvo	-5,04	1,34
Socijalno zbrinjavanje	-1,53	4,23
Savjetodavni centri	-3,49	5,65
Policija	-4,72	-2,73
Javni prevoz	-5,06	0,43
Prodajni objekti	-4,51	2,05
Rekreativni centri	-0,66	-0,93
Centri za sticanje vještina	2,37	4,41
Čišćenje ulica	0,21	1,31
Odvoz smeća	4,02	4,55
Dostupnost dnevne štampe/pokrivenost GSM signalom	-2,41	1,20

Dodatak A

Izvještaj o terenskom radu

Ured za međunarodni razvoj Vlade Velike Britanije (DFID)

BOSNA I HERCEGOVINA

**RADNE I SOCIJALNE POLITIKE U BOSNI I HERCEGOVINI: RAZVOJ POLITIKA
DJELOVANJA I MJERA UBLAŽAVANJA NEGATIVNIH UTICAJA PRIVATIZACIJE**

Broj ugovora CNTR 00 1368A

TERENSKI I STRUČNI IZVJEŠTAJ

PANEL ANKETA DOMAĆINSTAVA

TALAS 4

februar 2005.

Birks Sinclair & Associates Ltd.
Gatehouse Suite
Palatine House
Belmont Business Park
Durham
DH1 1TW
United Kingdom

Telefon: 00 44 191 386 4484

Faks: 00 44 191 384 8013

E-mail: Office@Birks-Sinclair.com

Web stranica projekta (Engleski jezik):

www.Birks-Sinclair.com/BiH.htm

Institute for Social and Economic Research
(Institut za društvena i ekonomska istraživanja)
University of Essex (Univerzitet u Essexu)
Wivenhoe Park
Colchester CO4 3SQ
United Kingdom

Telefon: 00 44 1206 872 957

Faks: 00 44 1206 873 151

E-mail: iser@essex.ac.uk

Nezavisni biro za humanitarna pitanja (IBHI)
Šaćira Sikirića 12
71000 Sarajevo
Bosna i Hercegovina

Telefon/Faks: 00 387 33 219 780 /1/
00 387 33 268 750

E-mail: bosnal@ibhibih.org

Web stranica projekta (lokalni jezik):

www.ibhibih.org

Ovaj dokument je rezultat projekta koji finansira Ured za međunarodni razvoj Vlade Velike Britanije (DFID). Stavovi izneseni u dokumentu nisu nužno stavovi DFID-a.

Skraćenice

BHAS	Agencija za statistiku BiH (bivša skraćenica ASBiH)
BiH	Bosna i Hercegovina
DFID	Ured za međunarodni razvoj Vlade Velike Britanije
EPPU	Jedinica za ekonomsko planiranje i implementaciju SRS BiH
FBiH	Federacija Bosne i Hercegovine
FZS	Federalni zavod za statistiku
GIA	Grupa za implementaciju ankete
IBHI	Nezavisni biro za humanitarna pitanja
IČU	Izvorni član uzorka
ID	Broj osobe
IDD	Identifikator domaćinstava
ISER	Institut za društvena i ekonomska istraživanja, Univerzitet u Essexu, UK
LID	Lični identifikator
LSMS	Anketa mjerenja životnog standarda
NoČU	Novi član uzorka
TSSA	Terenska stručna savjetnica za anketu
PAD	Panel anketa domaćinstava (poznata kao "ŽuBiH", Živjeti u BiH)
RZS RS	Republički zavod za statistiku RS
SB	Svjetska banka
SRS	Srednjoročna razvojna strategija
UNDP	Razvojni program Ujedinjenih naroda

Sadržaj

I. UVOD	90
II. IZRADA UZORKA	91
II.1 UZORAK	91
III. NACRT PANELA	91
III.1 PRIKLADNOST ZA UKLJUČENJE	91
III.2 PRAVILA ZA PRAĆENJE	91
III.3 DEFINICIJA 'VAN DOMETA'	92
IV. IDENTIFIKATORI	92
V. PRENOS PODATAKA	93
VI. IZRADA UPITNIKA	93
VII. PROCEDURE GLAVNOG TERENSKOG RADA	93
VII.1 OBUKA SUPERVIZORA I ANKETARA	93
VII.2 SVOĐENJE NEDOSTATKA ODGOVARANJA NA NAJMANJU MOGUĆU MJERU	94
VII.3 PRONALAŽENJE OSOBA KOJE SU ODSSELILE	94
VII.4 PISMO ZA DOMAĆINSTVA	95
VII.5 POKLON	95
VII.6 KONTROLA KVALITETE RADA	95
VII.7 ISPRAVKE	95
VIII. OBRADA PODATAKA ANKETE	95
IX. STOPE UČEŠĆA I PONDERISANJE	96
X. DOKUMENTACIJA	96

RADNE I SOCIJALNE POLITIKE U BOSNI I HERCEGOVINI: RAZVOJ POLITIKA DJELOVANJA I MJERA UBLAŽAVANJA NEGATIVNIH UTICAJA PRIVATIZACIJE

PANEL ANKETA DOMAĆINSTAVA, TALAS 4

I. Uvod

Svjetska banka, UNDP i Ured za međunarodni razvoj Vlade Velike Britanije (DFID) su 2001. godine u saradnji s Republičkim zavodom za statistiku Republike Srpske (RZS RS), Federalnim zavodom za statistiku (FZS) i Agencijom za statistiku za Bosnu i Hercegovinu (BHAS), provela Anketu mjerenja životnog standarda (LSMS). Osnovni cilj LSMS-a je bio obezbjeđivanje pouzdanih podataka o prihodu, zaposlenosti, obrazovanju, zdravlju i drugim ključnim varijablama potrebnim za formulisanje politike u oba Entiteta i širom BiH u cjelini.

DFID je učestvovao u finansiranju LSMS-a, a isto tako obezbjeđuje finansiranje dodatne tri godine prikupljanja podataka za Panel anketu domaćinstava (PAD), poznatu kao anketu "Živjeti u BiH" (ŽuBiH). Nezavisnim biro za humanitarna pitanja (IBHI) i Birks Sinclair & Associates Ltd. su odgovorni za upravljanje panel anketom uz stručne savjete i pomoć koje pruža Institut za društvena i ekonomska istraživanja (ISER), Univerzitet u Essexu, Velika Britanija. Panel anketa obezbjeđuje longitudinalne podatke kroz ponovljeno anketiranje otprilike polovice ispitanika iz LSMS-a tokom tri godine poslije LSMS-a, u jesen 2002. i 2003. i zimu 2004. godine. LSMS predstavlja Talas 1 panel ankete, tako da će postojati podaci za četiri godine panela koji će biti dostupni za analizu. U ovom dokumentu mi koristimo sljedeću konvenciju za opis različitih krugova panel ankete:

Talas 1	LSMS, sproveden 2001. godine je polazna tačka panel ankete
Talas 2	Drugo anketiranje 50% LSMS ispitanika u jesen/zimu 2002. godine
Talas 3	Treće anketiranje pod-uzorka ispitanika u jesen/zimu 2003. godine
Talas 4	Četvrto anketiranje pod-uzorka ispitanika u zimu 2004. godine

Panel podaci će omogućiti analizu ključnih tranzicija i dešavanja tokom ovog perioda, kao što su tržište rada ili geografska pokretljivost, i praćenje rezultata koji slijede iz analiza stanja pojedinaca i domaćinstava u anketi. Panel podaci će obezbijediti informacije o prihodu i dinamici tržišta rada u FBiH i RS. Ključna oblast je razvijanje strategija za smanjivanje siromaštva u FBiH i RS. Panel će obezbijediti informacije o nivou neprekinutog siromaštva koje doživljavaju različite vrste domaćinstava i pojedinaca tokom četvorogodišnjeg perioda. A najvažnije je to što će se moći vršiti procjena varijabli povezanih s ulaskom u siromaštvo ili izlaskom iz njega i relativnih rizika siromaštva za različite ljude. Kao takav, panel teži obezbjeđivanju podataka koji će poslužiti kao informativna osnova za političke debate u FBiH i RS u vrijeme društvene reforme i brze promjene.

U cilju razvijanja polaznih podataka (2004.) o siromaštvu, prihodima i socio-ekonomskim uslovima, i radi početka praćenja i evaluacije implementacije Srednjoročne razvojne strategije BiH, Jedinica za planiranje ekonomske politike (EPPU) je podržala provedbu modifikovanog četvrtog kruga ŽuBiH panel ankete (Talas 4).

II. Izrada uzorka

II.1 Uzorak

Uzorak talasa 4 čine 2882 domaćinstva koja su anketirani u talasu 3 (1309 u RS i 1573 u FBiH). Kao i u prethodnim talasima, domaćinstva iz uzorka nisu mogla biti zamijenjena sa bilo kojim drugim domaćinstvima.

III. Nacrt panela

III.1 Prikladnost za uključenje

Definicije domaćinstva i članstva domaćinstva su standardne definicije kao i u talasu 3 (vidi Instrukcije za supervizore, Aneks A). Definicije članstva uzorka, statusa i prikladnosti za anketiranje su sljedeća:

- i) Svi članovi domaćinstava anketirani u talasu 3 označeni su kao izvorni članovi uzorka (IČU). IČU obuhvataju i djecu u domaćinstvima, čak i kad su premlada za anketiranje, tj. mlađa od 15 godina.
- ii) Svi novi članovi koji se pridružuju domaćinstvu koje sadrži bar jednog IČU, prikladni su za uključenje i postaju novi članovi uzorka (NoČU).
- iii) U svakom talasu, svi IČU i NoČU su prikladni za uključenje, osim onih koji su se odselili van dometa (vidi diskusiju ispod).
- iv) Svi članovi domaćinstva starosti 15 ili više godina prikladni su za anketiranje, uključujući IČU i NoČU.

III.2 Pravila za praćenje

Nacrt panela znači da članovi uzorka koji su odselili sa svojih adresa iz prethodnog talasa moraju biti pronađeni i praćeni do svojih novih adresa radi anketiranja. U nekim slučajevima će svi članovi domaćinstva preseliti, ali u drugim slučajevima se može desiti da pojedini članovi odele iz domaćinstva u kojem su bili u prethodnom talasu i formiraju novo zasebno domaćinstvo. Svi članovi uzorka, IČU i NoČU, se prate u svakom talasu i pokušava ih se anketirati. Ovaj metod ima prednost u tome što održava maksimalni broj ispitanika u panelu i što je relativno jednostavan za provedbu na terenu.

III.3 Definicija ‘van dometa’

Važno je u uzorku održati ispitanike koji su odselili radi održavanja veličine uzorka i smanjivanja opadanja broja članova uzorka, a isto tako radi istraživanja geografske pokretljivosti i migracija. Pravila za utvrđivanje slučajeva kad je ispitanik ‘van dometa’ su sljedeća:

i. Ispitanici koji su odselili van zemlje, t.j., van BiH.

Ova kategorija ispitanika koji su odselili je jasna. Članovi uzorka koji sele u drugu zemlju van BiH biće van dometa u toj godini ankete i neprikladni za anketiranje.

ii. Ispitanici koji su odselili u drugi Entitet

Ispitanici koji sele u drugi Entitet se prate radi anketiranja. Statistički zavodi razmjenjuju osobne detalje ispitanika i dodjeljuje se novi anketar u tom Entitetu.

iii. Ispitanici koji su odselili u ustanove

Premda adrese ustanova nisu bile uključene u izvorni uzorak LSMS-a, pojedinci iz Talasa 4 koji su kasnije odselili u neku ustanovu se prate. Definicije za ustanove koje su obuhvaćene se mogu naći u Instrukcijama za supervizore.

iv. Ispitanici koji su odselili u distrikt Brčko se prate radi anketiranja. Tokom dodjeljivanja šifre, entitet Brčko se tretira kao entitet iz kojeg se domaćinstvo doselilo.

IV. Identifikatori

Identifikatori na nivou pojedinca dati su svima članovima Talasa 4 domaćinstava odabranih za uzorak panela. Postoji identifikator na nivou domaćinstva (IDD) za izdato domaćinstvo, a svaki član tog domaćinstva ima broj osobe (BO) u okviru domaćinstva. Identifikator na nivou domaćinstva je potreban za svaki talas, ali ne mora biti nužno vezan za identifikator datog domaćinstva iz prethodnog talasa. Domaćinstva mijenjaju sastav tokom vremena, što čini koncept jezgra domaćinstva koje opstaje tokom vremena problematičnim za panel.

Osim ovih identifikatora domaćinstva i broja osobe, koji su specifični za određeni talas, svaki član uzorka ima svoj lični identifikator (LID). Ovaj identifikator je jedinstveni broj koji svaki član uzorka nosi sa sobom tokom trajanja panela, čak i kad se kreću između različitih domaćinstava. To je ključni vezivni identifikator koji se koristi u analizama kad se sparuju podaci za istog pojedinca iz različitih talasa istraživanja i predstavlja kritičnu varijablu.

V. Prenos podataka

Detalji adrese ispitanika koji su pronađeni u prethodnom talasu skupa s popisom članova domaćinstva koji su pronađeni u domaćinstvima u posljednjem talasu su preneseni kao početna tačka za terenski rad Talasa 4. Podaci koji se prenose također obuhvataju ključne varijable koje su potrebne za ispravno identificiranje pojedinih članova uzorka i koje obuhvataju sljedeće:

Za svako domaćinstvo: identifikator domaćinstva (IDD); puna adresa i broj telefona

Za svakog Izvornog člana uzorka: ime i prezime; broj osobe (BO); lični identifikator pojedinca (LID); spol; datum rođenja

Detalji uzorka se nalaze u Access bazi podataka a, radi održavanja diskrecije ispitanika, osobni detalji imena i prezimena i adrese se drže zasebno od podataka ankete prikupljenih tokom terenskog rada. IDD, LID i BO su ključne vezivne varijable između dvije baze podataka, t.j., baze podataka sa imenima i prezimenima i adresama i baze podataka ankete.

VI. Izrada upitnika

Otprilike 70% upitnika (Aneks B) je zasnovano na upitniku za talas 3 i prenosi osnovne mjere koje su potrebne za mjerenje promjena tokom vremena. Međutim, da bi se razvili polazni (2004.) podaci o siromaštvu, prihodima i socioekonomskim uslovima, i da bi se izvršila procjena i praćenje implementacije Srednjoročne razvojne strategije BiH, upitnik Talasa 4 dodatno sadrži modul potrošnje iz Talasa 1 i par dodatnih dijelova LSMS-a koji će omogućiti direktnu uporedbu sa podacima Talasa 1.

VII. Procedure glavnog terenskog rada

Od ukupno 126 osoba na terenu, 15 je bilo novih u Talasu 4. Supervizorima i anketarima je u novembru 2004. godine podijeljeno sljedeće: upitnik, kontrolnik, formular za osobe sa nepoznatom adresom, instrukcije za anketare i supervizore (uključujući instrukcije za ispravljanje) i popunjeni primjeri.

VII.1 Obuka supervizora i anketara

Trodnevna obuka za supervizore i anketare je održana od 22. do 24. novembra 2004. godine. Sve sesije su održane u Hotelu Italija u Sarajevu. Osnovi treneri za sesiju su bili TSSA (Rachel Smith) i Edin Šabanović (BHAS). Svo terensko osoblje je dobilo instrukcije koje sadrže osnovne informacije potrebne za upravljanje anketom, ali tokom obuke ovo je nadopunjeno štampanim materijalima, formularima i primjerima. Svaka sesija je bila polu-zvanična, uz mogućnosti za postavljanje pitanja i odgovaranje na njih, kao i dalja objašnjenja i dodatne primjere.

Tokom svake sesije, anketarima su dijeljene adrese iz uzorka i o njima se detaljno razgovaralo. Obezbijeđeno je dovoljno vremena za jasno razumijevanje materijala, kvantiteta rada koji se očekivao od anketara i procedura koje treba pratiti u provedbi rada. Tako je svaki anketar pred odlazak s obuke imao: zadatak, formulare za terenski rad i zalihu upitnika.

Svakom anketaru je dodjeljeno, u prosjeku, 30 domaćinstava. Period za prikupljanje podataka je planiran za šest sedmica. Supervizori su pružili dodatnu obuku novim anketarima.

Važnost procedura kontrole kvaliteta rada na terenu bila je naglašena tokom cijele obuke. Procedure kontrole kvaliteta za supervizore obuhvatale su:

1. pregled svih materijala koji se odnose na uzorak prije dodjeljivanja tog materijala pojedinim anketarima
2. izričitu kontrolu nad aktivnostima male grupe anketara (5 do 6 anketara po supervizoru)
3. sedmično informisanje i sastanci sa svakim anketarom
4. provjeravanje 10% rada svakog anketara putem terenskih posjeta ili telefonskih poziva odabranim domaćinstvima
5. završnu provjeru i pregled svih podataka od pojedinih anketara prije unosa podataka.

VII.2 Svođenje nedostatka odgovaranja na najmanju moguću mjeru

Glavni problem panel anketa je opadanje broja članova uzorka, to jeste, gubitak ispitanika koji odbijaju dalje učesće u anketi, koje je nemoguće kontaktirati tokom terenskog rada ili su odselili i ne mogu biti pronađeni. Opadanje u panel anketama je potencijalno štetno jer se veličina uzorka za ispitanike s kompletnim longitudinalnim podacima smanjuje tokom vremena, a postoji i opasnost da diferencijalno opadanje uvede pristrasnost. Sljedeće procedure su preduzete u pokušaju smanjivanja opadanja.

VII.3 Pronalaženje osoba koje su odselile

U Talasu 3, anketarima su date informacije o praćenju domaćinstava i pojedinaca prikupljene u Talasu 3. Ovaj process je bio vrlo djelotvoran u omogućavanju anketara da pronađu članove koji su odselili. Daljnje otkrivanje članova koji su odselili je sprovedeno od strane Edina Šabanovića iz BHAS. Krajem terenskog rada je 21 osoba/domaćinstava koje su odselile poslato u BHAS, od kojih je pronađeno 12 (57%) i proslijeđeno anketaru. Ovo predstavlja dobru stopu uspjeha, naročito pošto je rok za pronalaženje bio veoma kratak. (Vidjeti Aneks D "Formular za osobe sa nepoznatom adresom")

VII.4 Pismo za domaćinstva

Pripremljeno je jedno uvodno pismo po domaćinstvu (Aneks E). Pravljenje pripremnog pisma je bio dio procesa prenosa podataka i svako pismo je lično/osobno adresirano na svako domaćinstvo iz uzorka.

VII.5 Poklon

Svaka anketirana osoba je dobila kalkulator kao mali znak zahvalnosti za učešće u anketi.

VII.6 Kontrola kvalitete rada

Supervizori su do kraja terenskog rada provjerili 230 domaćinstava da potvrde da li je anketa sprovedena. Telefonski pozivi na osnovu slučajnog uzorka su sprovedeni od strane IBHI-a radi provjere da su anketari bili na adresama. Ukupno je sprovedeno 117 provjera. Kombinacijom provjera od strane supervizora i projektne asistentice u IBHI-u je provjereno 12% uzorka.

VII.7 Ispravke

Instrukcije za ispravke su date u Instrukcijama za anketare (Aneks A). U Talasu 4 su supervizori zamoljeni da provedu više vremena na ispravljanju svakog upitnika kojeg je anketar vratio. Terenski menadžeri Grupe za implementaciju ankete su provjerili svaki kontrolnik.

VIII. Obrada podataka ankete

Kao i u prethodnim talasima, CSPro je računarski program odabran za unos podataka. Program CSPro se sastoji od dva glavna obilježja za smanjivanje ključnih grešaka pri unošenju podataka i smanjivanje potrebnog ispravljanja nakon unosa podataka:

Zaštite pri unosu podataka koje obuhvataju sve filtere.

Provjere opsega za svako pitanje (koji dopuštaju tri izuzetka: neprikladno, ne znam i nedostatak šifre).

Program za unošenje podataka Talasa 4 je imao više slične provjere kao u Talasu 3 i osoblje za unos podataka je dobilo instrukcije da provjere sve anomalije sa Terenskim menadžerima iz Grupe za implementaciju ankete. Program je testiran prije početka unosa podataka.

Dvanaest operatera za unos podataka je bilo zaposleno u svakoj terenskoj kancelariji i kako su svi radili u prethodnim Talasima obuka nije održana.

IX. Stope učešća i ponderisanje

Finalne stope odgovaranja za Talas 4 su prikazane u Tabeli 1. Broj slučajeva koji se nisu mogli pratiti je veoma mali, kao što je ukupno odbijanje kompletnih domaćinstava ili stopa neuspješnog kontaktiranja.

Tabela 1: Finalne stope učešća Talasa 4 za sva adekvatna domaćinstva (uključujući nova domaćinstva) po entitetima

	RS		FBiH		Total BiH	
	N	%	N	%	N	%
Anketirana domaćinstva	1314	98,2	1523	93,3	2837	95,5
Domaćinstva koja nisu pronađena	5	0,4	17	1,1	22	0,8
Odbila ili nisu kontaktirana	19	1,4	92	5,6	111	3,7
Ukupno	1338	100	1632	100	2970	100
Neadekvatna domaćinstva*	40		29		69	
Ukupno	1378		1661		3039	

* Neadekvatna domaćinstva uključuju domaćinstva koja su odselila u inostranstvo, ona gdje su svi članovi domaćinstva preminuli ili gdje su članovi domaćinstva previše bolesni ili stari da bi bili anketirani, itd.

Ponderisanje

Talas 4 sadrži odgovarajuće pondere.

Fahrudin Memić (EPPU) je, u saradnji sa Dr. Peter Lynnom (ISER), izradio pondere i primjenio ih. Kratak izvještaj o ovoj proceduri je dat u Aneksu F.

X. Dokumentacija

Dodatna dokumentacija za ovo istraživanje, uključujući upitnike, instrukcije za anketare, okvire za šifriranje za pitanja s otvorenim krajem i tabelu naziva varijabli za podatke iz četiri talasa je dostupna za korisnike putem:

BHAS: www.bhas.ba

FOS: www.fzs.ba

RSIS: www.rzs.rs.ba

EPPU: www.eppu.ba

Dodatak B

Institucionalni sastav i Opis aktivnosti za Grupe korisnika podataka (GKPi)

Sastav Grupe korisnika podataka za BiH po ustanovama i pojedincima

Agencija za statistiku za BiH (BHAS), direktor, Zdenko Milinović
Republički zavod za statistiku Republike Srpske (RZS RS), direktor, Slavko Šobot
Ministarstvo rada i boračko-invalidske zaštite RS, pomoćnik ministra, Rajko Kličković
Federalni zavod za statistiku (FZS), direktora, Derviš Đurđević
Federalno Ministarstvo rada i socijalne politike – Sektor za rad i zapošljavanje, pomoćnica ministra, Džana Kadribegović
Vijeće Ministara BiH, savjetnik predsjedavajućeg, Zlatko Hurtić
Ministarstvo za vanjsku trgovinu i ekonomske odnose BiH, odsjek za ekonomski razvoj i poduzetništvo, šef Odjela, Dušanka Divčić
Agencija za rad i zapošljavanje BiH, v.d. direktor, Huso Sarić
Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH, Odjel za ljudska prava, Almina Jerković
EPPU - Ured za monitoring i implementaciju (PIMU), rukovodilac ureda, Azemina Vuković

Sastav Grupe korisnika podataka za RS po ustanovama i pojedincima

Republički zavod za statistiku Republike Srpske (RZS RS), direktor, Slavko Šobot
Predstavnik Ministarstva zdravlja i socijalne zaštite RS, pomoćnik ministra, Pavle Paunić
Javni fond za dječiju zaštitu RS, direktor, Božidar Stojanović
Ministarstvo rada i boračko-invalidske zaštite RS, pomoćnik ministra, Rajko Kličković
Ministarstva zdravlja i socijalne zaštite RS, pomoćnik ministra za zdravstveni sektor, Stevan Jović
Zavod za zapošljavanje RS, Glavni ured – Pale, direktor, Milorad Janković
Zavod za zapošljavanje RS - Filijala Banja Luka, rukovodilac Filijale za Banju Luku, Milena Mandić
Agencija za statistiku BiH (BHAS), zamjenica direktora, Slavka Popović

Sastav Grupe korisnika podataka za FBiH po ustanovama i pojedincima

Federalni zavod za zapošljavanje, direktor, Hasan Musemić
Federalni zavod za zapošljavanje, Rukovodilac službe za evidencije, statistiku i informacioni sistem, Fadil Suljić
Zavod za zapošljavanje – Mostar, direktor, Petar Golemac
Federalno Ministarstvo rada i socijalne politike FBiH – Sektor za rad i zapošljavanje, pomoćnica ministra, Džana Kadribegović
Federalno Ministarstvo rada i socijalne politike FBiH – Sektor za socijalnu i dječiju zaštitu, pomoćnik ministra, Asim Zečević
Federalno Ministarstvo obrazovanja i nauke, pomoćnik ministra, Severin Montana
Agencija za statistiku BiH (BHAS), zamjenica direktora, Slavka Popović
Federalni zavod za statistiku (FZS), direktor, Derviš Đurđević
Federalno Ministarstvo zdravstva, pomoćnica ministra, Zlata Kundurović

Posmatrači

Vijeće Ministara BiH, savjetnik predsjedavajućeg, Zlatko Hurtić (entitetski GKP-i)
Ured za međunarodni razvoj Vlade Velike Britanije (DFID), koordinatorica za socijalnu politiku, Anamaria Golemac Powell i programska referentica, Armina Dedić
Svjetska banka, istraživačica-analitičarka, Irina Smirnov
Nezavisni biro za humanitarna pitanja (IBHI), direktor, Žarko Papić
Birks Sinclair & Associates Ltd., direktor projekta, Stace Birks

RADNE I SOCIJALNE POLITIKE U BOSNI I HERCEGOVINI: RAZVOJ POLITIKA DJELOVANJA I MJERA UBLAŽAVANJA NEGATIVNIH UTICAJA PRIVATIZACIJE

U saradnji sa Svjetskom bankom i Anketom o mjerenju životnog standarda (LSMS) koju podržava UNDP

Obaveze Grupa korisnika podataka za RS i FBiH

Uvod

Statistički pouzdana baza za kreiranje politike u socijalnom sektoru je prioritet za Federaciju Bosne i Hercegovine (FBiH) i Republiku Srpsku (RS). Kao rezultat toga, Agencija za statistiku BiH (BHAS), Republički zavod za statistiku Republike Srpske (RZS RS) i Federalni zavod za statistiku (FZS) započinju seriju istraživanja o domaćinstvima uz podršku Ureda za međunarodni razvoj Vlade Velike Britanije (DFID), Svjetske banke (SB), UNDP-a i niza drugih donatora.

Među tim istraživanjima o domaćinstvima su Anketa o mjerenju životnog standarda (LSMS), koja je trenutno u toku, i Panel istraživanje – prikupljanje longitudinalnih podataka o domaćinstvima tokom tri godine. Osim toga, u planu je provedba Ankete o budžetu domaćinstava (HBS), koja prema svim znakovima treba početi početkom 2002., a koja će trajati većim dijelom godine, i Ankete o radnoj snazi (LFS), u trajanju od dvije sedmice, koja treba biti provedena početkom 2003.

Ciljevi ovog Projekta

Cilj Panel istraživanja je jačanje radnih i socijalnih politika za ublažavanje socijalnih efekata privatizacije, restrukturiranja preduzeća, nezaposlenosti i socijalne isključenosti.

Kroz longitudinalno panel istraživanje i jačanje sposobnosti za razvijanje politike u Entitetima koje je vezano za njega, ovaj projekt je oblikovan u svrhu:

- poboljšanja okvirnih načela u okviru kojih se kreirati može socijalna politika;
- podrške statističkim ustanovama odgovornim za statističke analize i izvještavanje; i
- jačanja funkcije kreiranja politike na nivou Entiteta (i kantona u FBiH), uz planiranje poboljšanja provedbe socijalne politike na nivou opština.

Ovo se prije svega provodi u tijesnoj saradnji s razvojem i analizom LSMS-a.

Grupe korisnika podataka su sredstvo za:

- uspostavljanje veza i saradnje između LSMS-a i Panel istraživanja;

- uspostavljanje pristupa zasnovanog na sudjelovanju u planiranju i provedbi Panel istraživanja, u punom partnerstvu između svih aktera u BiH i uz pune konsultacije s glavnim učesnicima radi osiguravanja da istraživanje zadovoljava lokalne ciljeve;
- postizanje rezultata sa standardima svjetske klase, u smislu informacija i razvoja politike;
- promociju korištenja podataka u analizi politike i donošenju odluka na nivou države, Entiteta, kantona (u FBiH) i opština.

Komponente Panel istraživanja

Ovaj projekt se nadovezuje na Anketu o mjerenju životnog standarda (LSMS), koju podržavaju SB, UNDP, DFID i drugi donatori, a provodi SB. LSMS će obezbijediti mjeru poprečnog presjeka siromaštva i dobrobiti u RS i FBiH.

LSMS će također obezbijediti osnovni uzorak i referentnu tačku za Panel istraživanje, koje će stvoriti longitudinalne podatke za praćenje rezultata za pojedince i porodice tokom trogodišnjeg perioda.

Projekt Panel istraživanja će to ostvariti kroz pružanje pomoći statističkim ustanovama, ministarstvima i agencijama u sticanju i kvalitativnih i kvantitativnih informacija o:

- kretanjima u nezaposlenosti, nedovoljnoj zaposlenosti i zaposlenosti;
- socijalnim podacima o vezama između radnih i socijalnih politika; i
- nezvaničnom sektoru.

Projekt Panel istraživanja će također, sa svojom metodologijom zasnovanom na sudjelovanju, razvijati sa akterima na nivou Entiteta:

- strategije za pružanje podrške u ublažavanju negativnih posljedica privatizacije kroz:
 - razvijanje održive politike i
 - provedbu praktičnih mjera za smanjivanje siromaštva i socijalne isključenosti.

To će biti ostvareno u partnerstvu između savjetodavnog tima (međunarodnog i lokalnog) i ustanova BiH, RS i FBiH, čiji rezultat će biti:

- ojačani kapaciteti za kreiranje socijalne politike u ustanovama koje koriste podatke na nivou Entiteta;
- jačanje kapaciteta statističkih ustanova za prikupljanje i akumuliranje podataka koji su relevantni za formuliranje i razvijanje politike;
- prikupljanje longitudinalnih podataka iz panela o kretanjima u zaposlenosti i socijalnoj politici, što će stvoriti kapacitete za razvijanje analiza i implikacija za politiku ovih i drugih podataka.

Razvijanje LSMS-a

Nakon razvijanja uzorka i upitnika na osnovu konsultacija, sad je završeno anketiranje domaćinstava. Skupovi podataka su unošeni istovremeno s prikupljanjem a, nakon završetka ankete, podaci će biti provjereni a napravljene tabele obrađene. Spisak tih osnovnih tabela je u prilogu.

Sljedeća faza je pripremanje detaljnije analize podataka i tumačenje podataka iz LSMS-a, radi prečišćenja i tumačenja politike.

Zadaci koji slijede poslije toga obuhvataju:

- korištenje LSMS-a za razvijanje uzorka za Panel istraživanje za sljedeće dvije godine krugova anketiranja i
- tumačenje podataka u formuliranju socijalne politike, na osnovu zajedničkog učešća, time jačajući kapacitete za analizu podataka i razvijanje politike u BiH.

Ove aktivnosti će biti povezane s drugim istraživanjima o domaćinstvima u BiH, kao što su Anketa o prihodima domaćinstava, Anketa o radnoj snazi i druga povezana istraživanja i analize koje provode SB i drugi donatori.

Karakter i namjene Grupa korisnika podataka

U oba Entiteta će biti uspostavljena Grupa korisnika podataka (GKP).

GKP će imati stratešku i upravnu ulogu.

Početni razgovori s nizom glavnih učesnika (uključujući: DFID; SB; UNDP; BHAS; RZS RS; FZS) su potvrdili potrebu za ovim GKP kao sredstvima za:

- opštu promociju LSMS-a, DFID-ovog panel istraživanja i njihovih rezultata;
- uspostavljanje razumijevanja između pojedinačnih “proizvođača” statistike i krajnjih korisnika i kreatora politike na nivou entitetskih ministarstava, kantona (u FBiH) i opština;
- uspostavljanje dosljednosti rezultata podataka, standarda i koherentnosti pristupa po korisničkim grupama;
- preliminarnu i prečišćeniju analizu podataka iz LSMS u oblasti socijalne politike;
- početak tehničke tranzicije sa skupa podataka iz LSMS-a na skup longitudinalnih podataka izvučenih iz Panel istraživanja; i
- konsultacije o fokusu predloženih kvalitativnih studija i ad hoc izvještaja u oblasti socijalne politike.

DFID-ov projekt, “Radne i socijalne politike u BiH: razvoj politika i mjera za ublažavanje negativnih posljedica privatizacije”, koji podržava Panel istraživanje, obezbijediće logističku podršku za GKP.

Obaveze Grupa korisnika podataka

Svaka GKP će u oblasti socijalne politike:

- usmjeravati, nadgledati i učestvovati u analizi podataka i razvijanju politike na osnovu podataka iz istraživanja o domaćinstvima, posebice iz LSMS-a u početku, a kasnije iz Panel istraživanja;
- davati preporuke entitskim vladama za kreiranje politike na osnovu skupova podataka o domaćinstvima;
- prema potrebi, pružati podršku u distribuciji:
 - statističkih rezultata i
 - implikacija za politiku

iz različitih anketa/istraživanja, državnim i upravnim strukturama, agencijama i stanovništvu BiH;

- inicirati, usmjeravati i nadgledati seminare i radionice, i održavati sastanke koji uključuju širi spektar predstavnika iz entiteta, kantona (u FBiH) i opština i drugih agencija, prema potrebi, radi pregleda statističkih ili političkih pitanja od posebnog interesa;
- davati preporuke o sadržaju i metodologiji drugih planiranih istraživačkih aktivnosti;
- poticati i podržavati jaču saradnju između statističkih ustanova i korisnika podataka i kreatora politike u svrhu izvlačenja maksimalne koristi iz statističkih podataka;
- održavati veze s drugim naučno i akciono orijentiranim istraživanjima;
- komentirati rezultate analize LSMS-a;
- komentirati godišnje kvalitativne studije iz Panel istraživanja;
- komentirati godišnji izvještaj o Panel istraživanju;
- uspostavljati radne grupe za podršku u pripremi specijalnih izvještaja o temama od posebnog interesa, uključujući godišnje Kvalitativne studije koje će biti provođene u okviru ovog DFID-ovog projekta Panel istraživanja;
- savjetovati, usmjeravati i učestvovati u aktivnostima na razvijanju kapaciteta u statistici i razvoju politike; i
- prema potrebi se udruživati s drugim statističkim i odnosnim političkim inicijativama, kao što je inicijativa koju provodi Grupa za strategiju u smanjivanju siromaštva iz SB.

GKP će razgovarati o svojim Opesima aktivnosti i odobriti ih na prvom sastanku.

Članstvo Grupa korisnika podataka

Spisak mogućih članova je u prilogu.

Sastav Koordinacione grupe projekta

Predstavnik pojedinačnih GKP će biti odabran za člana Koordinacione grupe projekta, u svrhu predstavljanja GKP na nivou upravljanja projektom.

Raspored sastanaka i trajanje Grupa korisnika podataka

Predviđa se da će se GKP sastajati svaka tri mjeseca. Njihov životni vijek će biti, u najmanju ruku, do sredine 2004., radi doprinosa GKP u:

- analizi LSMS-a i njenom doprinosu u razvijanju politika koje će voditi ka smanjivanju siromaštva i socijalne isključenosti;
- razvijanju metodologije i nacrtu upitnika za Panel istraživanje; i
- analizi HBS, LFS i drugih istraživanja koja će biti provođena sljedećih godina.

RADNE I SOCIJALNE POLITIKE U BOSNI I HERCEGOVINI: RAZVOJ POLITIKA DJELOVANJA I MJERA UBLAŽAVANJA NEGATIVNIH UTICAJA PRIVATIZACIJE

PRIJEDLOG

OPIS AKTIVNOSTI I OBAVEZE

GRUPA KORISNIKA PODATAKA ZA BiH

Uvod

Cilj ovog projekta je poboljšanje okvirnih načela u kojima se može kreirati socijalna politika u BiH, kroz podršku:

- statističkim ustanovama na nivou Entiteta i države, koje su odgovorne za statističke analize i izvještavanje i
- jačanje funkcije kreiranja politike na nivou Entiteta.

Značajne aktivnosti su poduzete i poduzimaju se u razvoju socijalne politike, ali je bavljenje pitanjima socijalne politike posebice otežano u BiH zbog:

- relativno malog broja kvalificiranih i starijih osoba koje su sposobne za upravljanje socijalnom tranzicijom i
- nedostatka pouzdanih podataka o socijalnim i ekonomskim pitanjima relevantnim za socijalnu politiku, posebice uslijed nedostatka skupova podataka o domaćinstvima.

Ovaj projekt će pomoći FBiH i RS u bavljenju ovim drugim zadatkom i ojačaće institucionalne kapacitete za ublažavanje prvog od ova dva ograničenja.

Opis Projekta

Cilj Projekta radne i socijalne politike je:

- jačanje radnih i socijalnih politika u svrhu ublažavanja socijalnih efekata privatizacije, restrukturiranja preduzeća, nezaposlenosti i socijalne isključenosti.

Namjene ovog Projekta su:

- prikupljanje longitudinalnih podataka iz panela o kretanjima u zaposlenosti i o uticaju socijalnih politika i
- jačanje odgovornih statističkih ustanova na nivou države i Entiteta.

Ukratko, aktivnosti ovog Projekta su fokusirane na četiri rezultata:

Rezultat 1: ojačani kapaciteti za kreiranje socijalne politike

Rezultati obuhvataju sljedeće:

- pružanje podrške Grupama korisnika podataka (GKP) u oba Entiteta, čije članstvo izvorno potiče iz RZS RS i FZS i ministarstava i agencija iz socijalnog sektora. Prema potrebi će biti uspostavljene Radne grupe. Obje entitetske GKP mogu naručivati i objavljivati izvještaje i Kvalitativne studije i uspostavljati entitetsko vlasništvo nad procesom;
- niz Kvalitativnih studija, koje će služiti kao izvor informacija za oblikovanje nacrt Panel istraživanja, i istraživati rezultate samog Panela;
- niz ministarskih i regionalnih radionica, okruglih stolova i seminara za distribuciju ključnih otkrića iz Panela; i
- entitetski Godišnji izvještaj, koji će odražavati glavna otkrića iz Panel istraživanja, i prikazivati ključne promjene koje utiču na tržište rada i socijalnu politiku.

Rezultat 2: ojačani kapaciteti statističkih ustanova na nivou države i Entiteta.

Pružanje savjeta i smjernica o:

- uspostavljanju standarda EU u oblasti istraživanja o domaćinstvima;
- distribuciji reprezentativnog skupa podataka za BiH;
- nacrtu i vođenju studija longitudinalnih podataka iz reprezentativnog skupa podataka za BiH; i
- pružanju podrške u obučavanju FZS i RZS RS u statističkim zadacima relevantnim za PAD. Ta podrška će biti pružana lokalno i zajednički koliko je moguće.

Rezultat 3: razvijanje longitudinalnih podataka iz panela o kretanjima u zaposlenosti i socijalnoj politici

- doprinos u konstrukciji upitnika za LSMS u svrhu obezbjeđivanja da:
 - (a) je upitnik za LSMS oblikovan tako da olakšava kasnija pitanja za panel i
 - (b) sadrži ključne podatke u šifriranju, npr., identifikatore članova domaćinstva, u svrhu omogućavanja longitudinalnih analiza rezultata tokom vremena;
- pomoć FZS i RZS RS u provedbi Panel istraživanja o domaćinstvima u 3. tromjesečju 2002. i 2003., sa oko 1500 domaćinstava u svakom; pomoć FZS i RZS RS u čišćenju, unošenju i analiziranju podataka; poduzimanje a first order podataka analysis; početi proces longitudinalnih analiza podataka; priprema dosjea za javno objavljivanje koje će ujediniti Tima za stručnu pomoć DFID-a i koji će biti predati u BHAS kao dosje za javno objavljivanje; i održavanje podataka iz Panela za istraživanja u sljedećim godinama.

Rezultat 4: promocija poboljšanih lokalnih kapaciteta za analizu longitudinalnih podataka

To će biti ostvareno kroz:

- promociju malog fonda za istraživanje koji će koristiti lokalni istraživači.

Namjene i aktivnosti GKP za BiH

GKP za BiH će imati dvije ključne uloge:

1. kratkoročnu i neposrednu ulogu u okviru Projekta panel istraživanja u skladu s opisom u Memorandumu projekta, posebice u korištenju podataka u razvijanju politika, s naglaskom na socijalnu politiku i socijalni sektor i
2. širu, dugoročniju i stratešku ulogu koja se odnosi na:
 - statistiku i njeno prikupljanje, specifikaciju i korištenje i
 - pružanje podrške u razvoju, nadgledanju i ocjenjivanju socijalne politike.

U oba konteksta, fokus će biti stavljen na:

- razvoj statistike na bolji način;
- korištenje ove statistike na djelotvorniji način; i
- jačanje pristupa u razvijanju socijalne politike koji se zasniva na kvalitetu i dokazima.

Kratkoročne uloge GKP za BiH u okviru Projekta

Ove kratkoročne uloge – u okviru konteksta Projekta – biće fokusirane na:

- konsultacije i savjetovanje o provedbi projekta i njenom pravcu i
- opštu promociju DFID-ovog Projekta panel istraživanja i Kvalitativnih studija i njihovih rezultata.

Tako će GKP za BiH imati sljedeće namjene:

- djelovaće kao forum na kojem se mogu postavljati metodološka pitanja radi njihovog rješavanja na prikladnom nivou;
- djelovaće kao forum za poboljšanje analize i korištenja podataka;
- konsultacioni forum za diskusiju i koordinaciju aktivnosti na razvijanju kapaciteta; i
- sredstvo veze i komunikacije s entitetskim GKP i koordinacija statističkih ustanova (entitetski SZ i BHAS).

Tako bi, u okviru ovog projekta, GKP za BiH mogla davati savjete o:

- metodološkoj podršci GKP;
- komentirati aspekte Kvalitativnih studija i Lokalnih istraživačkih programa na nivou države;
- sadržaju Godišnjeg izvještaja;
- pomagati RZS RS i FZS u distribuciji rezultata Projekta na nivou Entiteta;
- pomagati BHAS u distribuciji skupova podataka za BiH i Kvalitativnih studija koje rezultiraju iz Projekta;
- sadržaju upitnika za Panel, sa stručnog stajališta;
- odabiru pod-uzorka za Panel;
- terenskim procedurama;
- procedurama i sistemima obrade podataka, rutinama post-terenskog čišćenja podataka i redigiranja;
- procedurama upravljanja uzorkom i održavanja panela; i
- pomoć u koordinaciji, definiciji i logistici obuke i izgradnje kapaciteta.

Ove uloge će se prirodno razviti u šire aktivnosti koje će se, na jedan održivi način, nastaviti van okvirnih načela Projekta.

Uloge GKP za BiH koje prevazilaze okvirna načela Projekta

Šire uloge GKP za BiH su važne.

GKP za BiH će potencijalno imati stratešku i vodeću ulogu za zajednice statističara i kreatora socijalne politike BiH i međunarodnu zajednicu. Ona će se posebno baviti olakšavanjem boljih odnosa i radnih partnerstava između proizvođača podataka i korisnika podataka i kreatora politike na nivou države i Entiteta.

Početni razgovori s nizom glavnih učesnika (uključujući: DFID; SB; UNDP; BHAS; RZS RS; FZS) su potvrdili potrebu za GKP za BiH kao sredstvom za:

- uspostavljanje razumijevanja između pojedinačnih “proizvođača” statistike i krajnjih korisnika i kreatora politike, entitetskih ministarstava, na nivou kantona (u FBiH) i opština i ustanova na nivou BiH, što će osigurati političku relevantnost rezultata statističke zajednice;
- uspostavljanje dosljednosti rezultata podataka, standarda i koherentnosti pristupa po korisničkim grupama;
- kreiranje strateških planova za zadovoljavanje potreba kreatora politike za podacima u ključnim oblastima. To će obuhvatiti ponovnu specifikaciju skupova podataka i zajedničko dodjeljivanje specifičnih istraživanja, pristupa u analizi i Kvalitativnim studijama;

- preliminarnu i prečišćeniju analizu statističkih podataka za namjene socijalnog sektora;
- pružanje podrške razvoju uzoraka i standarda za analizu i – u partnerstvu s donatorima – kao lokalni aspekti upravljanja Anketom o budžetu domaćinstava (HBS), Ankete o radnoj snazi (LFS), drugim anketama o domaćinstvima i drugim istraživanjima koja će biti provedena sljedećih godina;
- zagovaranje i doprinos razvoju budućeg popisa stanovništva za BiH;
- jačanje institucionalnog razvoja i stručnih kapaciteta glavnih učesnika koji proizvode i koriste podatke, putem upućivanja na relevantne inicijative u obrazovanju i obučavanju za proizvođače i korisnike statistike, uz dugoročni osvrt na poboljšano djelovanje na nivoima i standardima EU;
- osiguravanje strateškog vizije statističkog razvoja u oba entiteta i na nivou države, uključujući stajališta o popisu stanovništva;
- koordinirane pristupe donatorima u smislu traženja fondova i usmjeravanja njihovih prijava; i
- koordinirane pristupe u razvoju PRSP i njenoj provedbi, nadgledanju i ocjenjivanju.

DFID-ov projekt, “Radne i socijalne politike u BiH: razvoj politika i mjera za ublažavanje negativnih posljedica privatizacije”, koji podržava Panel istraživanje, obezbijediće svu potrebnu logističku podršku za GKP za BiH tokom trajanja Projekta, kao što opslužuje i GKP na nivou Entiteta.

Obaveze GKP za BiH

GKP za BiH će:

- usmjeravati, nadgledati i učestvovati u analizi podataka i razvijanju politike na osnovu podataka iz istraživanja o domaćinstvima, posebice iz LSMS-a u početku, a kasnije iz Panel istraživanja;
- usmjeravati – u okviru ukupne upravne strukture – razvoj HBS i LFS u smislu standarda i analiza uzoraka;
- prema potrebi davati preporuke entitskim vladama i državnoj vladi za kreiranje politike na osnovu analize skupova podataka o domaćinstvima;
- prema potrebi, pružati podršku u distribuciji:
 - rezultata iz istraživanja o domaćinstvima i drugih anketa i drugih relevantnih izvora statistike;
 - implikacija takvih statistika za politiku;
 - različitih anketa i istraživanja,

državnim i upravnim strukturama, agencijama i stanovništvu BiH;

- usmjeravati ukupni razvoj statistike korisne za politiku u BiH i njenim Entitetima;

- inicirati, usmjeravati i nadgledati seminare i radionice, i održavati sastanke koji uključuju širi spektar predstavnika iz entiteta, kantona (u FBiH) i opština i drugih agencija, prema potrebi, radi pregleda statističkih ili političkih pitanja od posebnog interesa;
- davati preporuke o sadržaju i metodologiji drugih planiranih anketnih aktivnosti;
- poticati i podržavati jaču saradnju između statističkih ustanova i korisnika podataka i kreatora politike u svrhu izvlačenja maksimalne koristi iz statističkih podataka i analiza;
- održavati veze s drugim naučno i akciono orijentiranim istraživanjima;
- komentirati rezultate analize LSMS-a;
- komentirati i doprinositi u analizi, fokusu i promociji godišnje Kvalitativne studije iz Panel istraživanja;
- komentirati godišnji izvještaj o Panel istraživanju;
- savjetovati, usmjeravati i učestvovati u aktivnostima na obrazovanju i obučavanju i razvijanju kapaciteta u statistici i povezanim razvojem politike. GKP za BiH će olakšavati niz aktivnosti u obučavanju koje su usmjerene na praktične zadatke; i
- prema potrebi se udruživati s drugim statističkim i odnosnim političkim inicijativama, kao što je inicijativa koju provodi Grupa za strategiju u smanjivanju siromaštva iz SB i inicijative uspostavljene u posebne svrhe i istraživanja. To bi obuhvatalo iniciranje koordiniranog pristupa nadgledanju i ocjenjivanju PRSP i sličnih budućih inicijativa

Odobrovanje OA za GKP za BiH

Nakon konsultacija na pripremnom sastanku, ovaj OA za GKP za BiH je revidiran i o njemu će se razgovarati ponovo na kasnijim sastancima, sve dok – na osnovu konsenzusa – GKP za BiH ne odobri vlastiti OA.

Članstvo GKP za BiH

Spisak članova je priložen ovom OA.

Dodatni članovi mogu biti odobreni na prijedlog i putem konsenzusa članova.

Odabir i imenovanje predsjedavajuće osobe za GKP za BiH

Na svom prvom sastanku, GKP za BiH je odabrala Predsjedavajuću osobu, Koordinatora tima za PRSP BiH. Uslov je da ta osoba može biti zamijenjena u prikladnom trenutku.

Raspored i učestalost sastanaka GKP za BiH

Predviđa se da će se GKP za BiH sastajati u šestomjesečnim intervalima, ili češće, ako tako zahtijevaju članovi.

Predviđa se da će životni vijek GKP za BiH biti, u najmanju ruku, do kraja 2004., radi omogućavanja da GKP za BiH može doprinositi u koordinaciji i razvojnoj ulozi na nivou države u okviru DFID-ovog Projekta radne i socijalne politike i radi doprinosa rezultatima iz aktivnosti Panel istraživanja.

Važnost koordinacije proizvodnje i korištenja podataka i fokusa vlada BiH i Entiteta i međunarodne zajednice na proizvodnju prikladnih visokokvalitetnih podataka u BiH sugeriraju vjerovatnoću buduće dugoročne prirode za GKP za BiH.

Dodatak C

Sažetak projekta

Radne i socijalne politike u Bosni i Hercegovini: razvoj politika i mjera ublažavanja negativnih posljedica privatizacije

Kratki opis projekta

Uvod

Ured za međunarodni razvoj Vlade Velike Britanije (DFID) podržava projekt koji se bavi suštinskim pitanjem pravilnog razvoja socijalne politike u Bosni i Hercegovini (BiH). Faza oblikovanja nacrtu ovog projekta je završeno u partnerstvu s vlastima BiH, Federacije Bosne i Hercegovine (FBiH) i Republike Srpske (RS). Birks Sinclair & Associates Ltd. je organizacija odgovorna za provedbu ovog projekta, koji će trajati do četiri godine

Za FBiH i RS je sada prioritet jedna statistički pouzdana osnova za kreiranje politike, naročito u socijalnoj sferi. U skladu s tim, Agencija za statistiku BiH (BHAS), Republički zavod za statistiku Republike Srpske (RZS RS) i Federalni zavod za statistiku (FZS) počinju Panel anketa o domaćinstvima (PAD). Svrha DFID-ovog Projekta je:

- pružanje podrške za PAD putem Panel istraživanja u svrhu stvaranja longitudinalnih podataka tokom tri godine, s osnovom u Anketi o mjerenju životnog standarda (LSMS) iz 2001; i
- jačanje okvirnih načela u kojima se kreira socijalna politika.

DFID će pružati podršku statističkim ustanovama odgovornim za statističku analizu i izvještavanje, i ojačati funkciju kreiranja politike na nivou Entiteta i države.

Ciljevi projekta

Predloženi cilj projekta je osnaživanje radnih i socijalnih politika za ublažavanje socijalnih uticaja privatizacije, restrukturiranja preduzeća, nezaposlenosti i socijalne isključenosti.

Svrha projekta je prikupljanje longitudinalnih panel podataka o kretanjima u zapošljavanju i o uticaju socijalnih politika za 2001., 2002. i 2003. godinu i jačanje odgovornih državnih i entitetskih statističkih ustanova.

Aktivnosti

U kontekstu BiH će sposobnost praćenja promjena tokom vremena, u vrijeme restrukturiranja tržišta radne snage i uvođenja privatizacije, biti kritična za formuliranje socijalne politike i mjera za ublažavanje nekih od potencijalno štetnih uticaja privatizacije na socijalnu zaštitu pojedinaca i porodica.

Kao polazna tačka u 2001., Anketa o mjerenju životnog standarda (LSMS) će dati pokazatelje prihoda i socijalne zaštite za nacionalno reprezentativan uzorak za BiH u jednom trenutku u vremenu. Serija panel istraživanja o domaćinstvima će pružiti longitudinalne podatke za praćenje promjena kod pojedinaca i porodica u periodu od tri godine do 2003.

Projekat će to ostvariti kroz pomoć statističkim ustanovama u usvajanju i analiziranju i kvalitativnih i kvantitativnih informacija o:

- kretanjima u nezaposlenosti, nedovoljnoj zaposlenosti i zaposlenosti;
- socijalnim podacima o povezanosti rada i socijalne politike i blagostanja; i
- strategijama za ublažavanje negativnih socijalnih posljedica putem razvoja i provedbe praktičnih mjera za smanjivanje siromaštva u prihodima i socijalne isključenosti.

Birks Sinclair će, u partnerstvu s Institutom za društvena i ekonomska istraživanja (ISER) i Nezavisnim birooom za humanitarna pitanja (IBHI), biti zaduženi za pružanje podrške u razvoju, distribuciji i komunikaciji analitičkih rezultata koji proizilaze iz projekta.

Osim pomoći statističkim ustanovama u prikupljanju podataka, Tim projekta će također vršiti obučavanje i osposobljavanje osoblja iz sve tri statističke ustanove, i time ih osposobiti da u budućnosti uspješno obavljaju i kvalitativna i kvantitativna istraživanja. Tim projekta će također pružati podršku Grupama korisnika podataka (GKP) u oba Entiteta i na nivou BiH, koje će tumačiti podatke iz PAD iz perspektive politike i pomoći u prečišćavanju djelotvornijih socijalnih politika.

Rezultati

Postoje četiri glavna rezultata ovog Projekta, tokom četiri godine njegovog djelovanja:

1. ojačani kapaciteti za kreiranje socijalne politike;
2. ojačani kapaciteti statističkih ustanova na nivou države i Entiteta;
3. razvoj longitudinalnih podataka iz panela o kretanjima u zaposlenosti i socijalnoj politici; i
4. poboljšani kapaciteti za analiziranje longitudinalnih podataka u okviru BiH.